

18910 46 6.
D
1219-2

ÚJABB TAPASZTALÁSOK

JUHTENYÉSZTÉS

TÁRGYÁBAN.

D 1219-2

70.910

ÚJABB

TAPASZTALÁSOK
A' JUHTENYÉSZTÉS
TÁRGYÁBAN.

KIADTA

BALÁSHÁZY JÁNOS,

a' nemzeti tudós társaság rendes tagja.

MAGYAR AGRÁRTUDOMÁNYI EGYETEM
MEZŐGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
KÖNYVTÁRA

RS

Dr. S. Gyula

S. PATAKON,
Nyomtattatott Nádaskay András által.
1833.

1881-2-15
No. 210

LIBR
TARASZTALASOK
A JUHTENYESZTES
TAROLYBAN

1881-2-15
No. 210

ORSZ. HAZGAZDASAGI KÖNYVTÁR
LIBRÁRI SZÁM:
27.312

1963

1881-2-15
No. 210

ELŐSZÓ, 'S BÉVEZETÉS.

A' juhtenyésztés tárgya gazdaságos, és országos tekintetben is szer felett fontos. — Nem csak az egyes gazdák jövedelmei gyarapodnak általa nevezetesebben; de az egész országot vévén is a' gyapjú, 's hús haszon végett eladott juhokból háramló jövedelem felül haladja többi egyes természetményeink hasznait. Méltó tehát ezen tárgyat különösebb figyelemben tartani, 's annak előmenetelét eszközölő felfedezéseket a' tenyésztő közönségnek azon részével, melly körülállásai miatt nem képes azt egybegyűjteni, vagy kevésbé érkezik illy dolgokkal foglalatostkodni, megismértetni.

Ez előtt hat évekkkel bátorkodtam „Gyűjtemény a' Juhtenyésztésről“ című munkámmal előlépni, mint első zsengejével literaturai gyümölcseimnek, mellyet a' tisztelt közönség szívesen, 's figyelemmel fogadott, 's noha itt ott találkoztak ellenkezőim (melly minden tett, 's végrehajtott nevezetesebb dologgal így szokott történni) egy csepp okom sincsen fáradságomat megbán-

ni, sőt a' tisztelt közönség iránt viseltető
Indulatom ébreszt újabban is folytatni az e'
tárgyban kezdett pályát, 's ezennel fent é-
rintett munkám' kiadása óta gyűjtött ismé-
reteimet szíves elszantsággal tészem közzé.

Nem csekély tapasztalásokkal öregbítte-
tett a' juhtenyésztés tárgya a' külföldön is,
's így e' kis munka tulajdon, 's hat évek óta
előhaladt ismereteim előterjesztésén ki-
vül azokat is foglalja magában, mellyek a'
külföldön tudtommal e' részben tétettek.

Ezen munkát én tisztelettel kérem úgy
tekintetni, mint 1827-dikben két kötetek-
ben kiadottnak harmadik toldalék füzetét.
Miért van ez így? megfejteni kötelesnek ér-
zem magam.

Nagyobbára azon okfők (principiumok)
's javaslatok, mellyek előbbi munkáimban
terjesztetnek elő ma is megállanak kevés
változtatással, itt inkább csak az előhaladt
ismeretek terjesztetnek elő, 's a' mennyiben
sokan bírják munkám első két kötetét,
ugyan azt új 's érdekes jegyzetekkel kiad-
ni annyit tett volna: mint azoknak, kik már
azokat bírják újabb költséget okozni. —
Egyébiránt gondoskodni fogok arról is,
hogy a' kik megszerezni kívánják a' Juhte-
nyésztésről írt munkám két első kötetét
a' Könyvarosoknál azt ezentúl is feltalál-
hassak.

Magamat 's e' kis munkámat a' tisztelt
olvasók figyelmökbe 's kegyességökbe aján-
lom.

§. 1.

Micsoda tapasztalások tétettek a' Merinó
juhtenyésztésnek tárgyában történeti tekin-
tetben?

Ezt két tekintetben szükséges figyelem-
be venni: először honnunkra, másodsor a'
külföldre nézve.

A' mi az elsőt illeti: munkám első kö-
tetében hol a' Merinó juhoknak az Európai
tartományokba miként történt átköltözte-
téséről értekeztem, említést tevék arról is,
hogy a' különböző tartományokban mellyik
fajja kezdett leginkább tenyésztetni a' Me-
rinóknak, p. o. az Infantadó faj é? vagy az
Eskurial melly később Electoralisnak ne-
veztetett, 's neveztetik ma is? A' fent írt
I-ső kötetben említettem, hogy az Ausztriai
Birodalomban, 's kedves hazánkban kez-
detben az Infantadó faj tenyésztetett külö-
nösebben még a' Császári 's Királyi sere-
gekben is. Szükségesnek véltem tehát itt
megjegyezni, hogy valamint a' Cs. Kir. Ura-
dalmokban, úgy más tehetősebb sőt kisebb

birtokosok is hazánkban a' finomabb gyapjút hordó Electoralis fajt nem csak kezdik immár tenyészteni, de az tekintetesebb mértékben is divatozik, 's az évenként kihordott gyapjúnak egy része az electa osztályba esik, melly az előre haladó gazdasági szorgalomnak világos jele honnunkban.

A' mi a' külföldet illeti ugyan csak a' többször érintett munkám első kötetében adatott elő, hogy az Orosz Udvar a' Merinó juhoknak szerfeletti megsaporítása tekintetéből igen kedvező feltételek alatt engedte meg több német tenyésztőknek, hogy tartományainak kedvezőbb éghajlati vidékein tőke seregeket telepítsenek, 's ezen dolog félelmes érzetet ébreszthetett a' többi népesebb Európai tartományok tenyésztőiben, hogy az ottani szerfeletti számra nevedhető Merinó seregek által szolgáltatott gyapjú, elfojthatná ezeknek (t. i. a' népesebb tartományoknak, nevezetesen hazánk-
nak is) juhtenyésztését. Azonban a' gondviselés másként intézte e' dolgot. Ugyan is az Orosz birodalomban költöztetett Merinóknak tenyésztése hasznos sikerrel nem folytathatván a' nevezett szállítási merények (Unternehmungen) félbe szakadtak.

Fő oka ezen kezdetben nagy lármát, 's re-

ményt szült dolognak a' helybeli kedvetlen körülállásokból eredt, mert a' fent írt mód-
dal oda szállított Merinó seregeknek terjedését, nem csak a' gyakortai sáska pusztítások gátolták: hanem különösen a' földnek a' juhtenyésztésre alkalmatlan volta. Az Orosz birodalom déli részében a' föld szerfelett kövér, 's felülete nagybárra tiszta televény (az az olyan föld, melly a' búján nevedő, 's évenként üszverothadni szokott plántákból 's állati részekből formálódott, mellyet latin nyelven humusnak neveznek. Ezen területeken ha szárazság uralkodik, szerfelett kiégnek a' plánták 's éhséget szenvednek a' rajta tenyésző állatok; ha pedig esős az idő, olly búján nevednek a' fűvek, hogy azoknak szerfeletti kövérsége rothadó nyavalyákat okoz a' juhoknak.

Ezeken kívül vagon még egy káros befolyása a' nevezett kövér föld fajnak a' gyapjúra nézve, t. i. az abból felemelkedő por a' juhok gyapját megszálván, olly barnává festi, hogy a' legszorgalmasabb mo-
sással sem lehet tisztává tenni. Ezen tudósítások ollyanoktól kerültek, kik a' Fekete-tenger szelíd éghajlatú vidékein Beszarabiában 's a' t. telepítettek több tőke serege-

ket, 's a' fent nevezett kedvetlen körülmények miatt hozzá járúlván az ottani lakosoknak is bárdolatlanságok, félbe hagyták.

Ezeknél fogva noha megengedhető, hogy lehetnek az Orosz birodalomnak olly részei, mellyeken a' Merinók virágzón tenyésztethetnek; annyi igaz, hogy az orosz föld alkalmasabbnak gondolt vidékein az nem történhet, 's ezzel eloszlik azon terhes aggodalom, hogy az ottan szerfeletti nagy számba nevelkedhető Merinók gyapja a' népesebb Európai tartományok tenyésztésére, 's így hazánkra is káros befolyást okozhasson valaha. —

Végre szükségesnek látom a' Merinó juhokra nézve történeti tekintetben megjegyezni, hogy Spanyolországban kipu sztúlván a' legfinomabb merinó faj t. i. az Eskurial, melly jelenleg Electoralisnak nevezetik, ugyan ezen fajt ismét megszerzették magoknak a' Spanyolok, és Szászországból számos seregeket szállítanak vissza, melly által régi tartozását megtéríté Szaxónia Spanyolországban, mert tudjuk hogy különös kedvezésből engedte meg egykor a' Madridi Udvar a' sok szükségben' sinló Szászoknak a' Merinóknak kivitelét. —

§. 2.

Az 1823-diki Lipcsei egyesület, melly a' gyapjú, és juhtenyésztés tárgyainak intézete végett alkottatott, folytatta é tovább munkálódásait, 's nem szerkeztetődtek é több helyeken is olly czélből egyesületek, hogy az érintett tenyésztés 's természetes tárgyat tökéletesítsék, 's az előmenetelt gyapapító felfedezéseket közönségessé tegyék?

Noha olly czéllal alkottatott a' Lipcsei gyapjút bíráló társaság, bóldogúlt Porosz Státus Tanácsos Thaer Albert Ur által, hogy az munkálódásait időről időre folytassa: mindazonáltal ez nem teljesített 's első egybegyűlésénél munkálkodásainak több nem történt, mellyet a' Juhtenyésztésről írt munkáim I-ső kötetének második részében előadtam. Maradandó azonban örökre a' tisztelt egyesületnek érdeme fontos megállapításaiért különösen a' Merinók fajaira nézve, de fájlalni lehet még is, hogy az többször is egybe nem gyűlt, mert annak az értelmességre, 's szorgalomra sok jót szülő következesi lehettek volna. — Itten a' tenyésztők 's gyárasok értekeztek együtt, 's természetes, hogy a' gyapjúnak mind hibáját, mind jó tulajdonait illy egyesület állapíthatta meg legtokéletesebben; illy es-

gyesület szabhatott legjobb sinórmértéket a' tenyésztők előlépéseinek.

A' Lipcsei egyesületet megelőzte a' Morva és Silézia gazdasági társaság és tenyésztők egyesülete, melly még 1814-dik eszt. Május 16-kán kezdette lételet Brünben. Valóban ennek lehet köszönni azon nagy előhaladást, mellyet tettek a' tökéletesedés felé a' Morvai, és Siléziai Merinóseregnek. Ezen egyesület évenként Május hava elején gyűlt 's gyűl egybe Brünben, 's nem csak tett tapasztalásaikat adják elő a' tagok, de egyszersmind állat mutatás vagy is kiállítás is tartatott, 's tartatik ekkor. Ennek nagy befolyása vólt 's van a' tenyésztőkre, mivel itten a' nézők minden fajból a' legtökéletesebbeket láthatván, tetleges (practicus) ismértekre tehetnek szert előlépési irányaiknak intézésében. — Továbbá ugyan ezen alkalommal tenyésztő törzsök állatoknak vására is tartatván, az által módjok vala a' juhtenyésztést értelmesen folytatni kívánóknak, jó fajta törzsök állatokat vásárolhatni.

A' Bécsi gazdasági társaság szinte nem kevésbé gyarapítá a' juhtenyésztés tárgyát, 's jutalomírási kérdések 's egyéb a' juhtenyésztést tárgyazó vitatások vették itt léte-

leket, mellyek nem kis világot terjesztettek ezen tenyésztés szüvevényes tárgyára. — Gyarapítá ezen világosságot igen nagyon a' Bécsben évenként gyakorolni szokott állat kiállítás is, melly szinte Május elején tartatik. —

Franciaországban csak az újabb időkben kezdődött, 's állott elő társasági egyesület, mellynek czélja a' gyapjú nemesítése. Legelőször 1825-dik eszt. Április 18-dik napján tartá ülését Párisban. Tagjai termesztők és gyárosok, kik között több Angolok is találatnak, úgy látszik azonban, hogy ezen egyesületnek fő czélja inkább az angol hosszú gyapjújú Juhok tenyésztésére hat, mellyek a' sima szövetekre alkalmas hosszú fűsű-gyapjút (Kammwolle) szolgáltatják, mint a' Merinókra. Azonban hogy e-
lébb utóbb a' Merinókra is fogják szorgalmas figyelmöket kiterjeszteni kétséget nem szenved, melly a' tökélynek azon fokán nem áll eddig Franciaországban mint a' Német tartományokban.

Németországban több helyeken keletkeztek időről időre a' megírtakhoz kissébb 's nagyobb mértékben hasonló egyesületek, mellyeket itt előhordani felesleg való lenne, 's ezennel figyelmemet 's értekezé-

semet a' felföldre honnunkra fordítom, 's nemzeti véteknek tartanám itt elhagyni

A' Pesti állattenyésztő társaságnak munkálkodásait, melly intézetet úgy lehet tekinteni, mint a' Pesti Caszinó egyesületnek egyik sok jót szülő leányát, 's áldást mondván, 's óhajtván alkotóinak, az érintett intézetre nézve a' következőket jegyzem meg:

Noha fő iránya ezen társaságnak az elaljasodott honni lótenyésztés jó lábra állítása, mindazonáltal kihat az a' többi házi állatok tenyésztésére is, nevezetesen a' juhtenyésztésre, 's a' Pesti Medárdusi vásár alkalmával a' Rákos mezején tartatni szokott állat mutatáskor egyszersmind válogatott Merinó példányokat is lehet ottan szemlélni, 's értesítő ismérteket egybegyűjteni. — Az állat mutatásról szóló jelentésekben bíráló ítéletek is foglaltatnak, hogy t. i. mellyik birtokos juhái valának gyapjok minőségére nézve a' legkülömbek 's a' t. Szabad legyen azonban itt ezen tárgyra nézve azon észrevételemet kinyilatkoztatni, hogy nem történik (a' mi különösebben a' merinókat illeti) a' rólok hozott ítélet, és későbbi jelentés azon rendszernek megfelelőleg, mellyben a' juhtenyésztés állapotját

a' szorgalmi előlépések helyhez tették. Így p. o. nincsen a' fajokra különös figyelem. 1823 óta a' Merinók két fő ágra osztattak a' Lipcsei egyesület által, mellyet az értelmes tenyésztők különös szemügyben tartottak, 's tartanak, t. i. Infantadóra, és Electoralisra; szükségesnek vélném tehát a' kiállított juhokról hozott ítéletben 's hirdetésben is megemlítetni, hogy A. vagy B. birtokosnak merinói, az Infantadó faji osztályba tartoznak é? vagy az electoralisba, vagy a' két fajnak öszvepárosított ivadékai? 's millyen mértékben birják azon fajnak characteri tulajdonait? *) az Electoralisokra nézve szinte óhajtanám megjegyezni, mellyik fajba tartoznak, a' rövid gyapjú fürtűek osztályába é? vagy a' hosszú fürtűzetűbe, melly utóbbi most mint az alábbi §sokban látni fogjuk, új epochát kezd szülni. — Továbbá az Electoralis gyapjú finomságának alsó fokán állanak é a' kiállított 's megbírált birkák, vagy a' legfelsőbb fokán? mel-

*) Az Infantadóknál a' kívántató characteri tulajdon a' testnek terepélyes 's izmos termete, sűrű tömött gyapjú, mellynek legalább 60 — 70 percentje prima, a' többi 2-a és 3-a 's a' gyapjúnak 2 és 3 hüvelyk közötti hosszúsága 's mennyiségére nézve 3—6 fontig egy juhról.

lyet *superelectának* szoktak művészi módon nevezni.

Úgy vélem ha illy 's ehez hasonló megjegyzésekkel tételnének a' bírálatok 's hirdetések, több értelmességet, több világot terjesztenének a' magát örömet gyarapítani kívánó közönségben; mert a' juhtenyésztésnek egymástól elágazó cél pontjai vagynak, p. o. egyik körülményeihez képest a' nagy termetű nem annyira finom, mint sok gyapjút adó fajokat kívánván tenyészteni, példát láthatna kiállításakor a' maga kinézéseire alkalmaztatva. — A' másik rövid fürtözötű *Electoralisok*at tenyésztvén, szinte vezér ismérteket szerezhethetne, valamint az is, ki hosszú fürtözötűeket kívánna tenyészteni 's a' t. — Ezek az én őszinte véleményeim. Igazam van é? a' következés fogja megmutatni.

§. 3.

Miólta a' Merinók Spanyolországból a' többi Európai Tartományokba költöztettek, nem lehetett é észrevenni hogy a' juhtenyésztők és gyárosok (fábricasok) különböző cél pontokat kívántak elérni 's eszközölni, a' gyapjú tulajdonságaiban bizonyos időszakokban, mellyeket ezen tenyésztés tárgyában mind meg annyi epocháknak lehet

tartani, 's micsoda új felfedezés tétetett a' jelen időben, melly szinte újabb szabást és irányt látszik tűzni a' tenyésztők eleibe.

Ezen kérdésekre a' következőkben kívánok megfelelni: —

Igen is lehetett észrevenni eddig hogy három időszakaszra és három fő célpontra oszlott a' tenyésztőknek törekedése a' gyárosok kivonatihoz 's tulajdon haszonvételökhöz képest, és most a' 4-dik időszakaszt 's irányt ébreszté fel egy nevezetes tenyésztő, mellyet minekelötte közlenék, szükségesnek véltem az első háromról szólni.

A' juhtenyésztésnek azon első korát, midőn az behozatott a' Német Tartományokba, 's honnunkba is az első időszakasznak lehet tekinteni. — Ekkor a' tenyésztőknek még semmi nyomosabb ismérteik nem lévén, a' gyapjú különösebb tulajdonságaira kevésbé ügyeltek, 's azt hívé, hogy a' Spanyolországból került Merinók mind egyforma gyapjút termenek, válogatása nélkül a' törzsök állatoknak csupán arra törekedtek, hogy a' beszállított Spanyol fajt szaporítsák, 's a' honni nemtelenebb fajú juhokat velek párosítván nemesítsék. — Ezen időszakaszt melly a' múlt század közepe táján kezdő-

dött, és két 's három év tizedeken által folytattott, a' Merinók terjesztése időszakasznak lehet nevezni.

A' második időszakasban, t. i. midőn meglehetősen megsaporodtak már a' Merinók, a' gyapjú minéműsegeire 's tulajdonságaira is kiterjedt a' tenyésztők figyelme. A' mennyiség érdekes dolog lévén, a' tenyésztők eleinte különösebben a' testes izmos állatokat kedvelték meg 's a' mellyeknek egyszerűsmind zsíros nehéz kevésbé finom de erős gyapjak vólt, 's a' gyárasoknak akkori kívánatihoz képest gyapjú fürtözetjek hosszú vala. — Ezen időszakasban az úgy nevezett Infantadó és Negretti fajok divatoztak, mellyek a' fent írt kivonatoknak 's tulajdonságoknak leginkább feleltek meg. —

Noha a' közelebb megírt faj juhok által szolgáltatott gyapjút a' gyárasoknak nagyobb része legörömelebb dolgozta, az Angol és Németalföldi gyárasok előtt az Infantadó juhok gyapjánál finomabb szelidebb tapintatú gyapjú lett becsesebbé, mellyet különösen a' Szászországi juhok termettek, hová történetből a' Spanyol juhok megtelepítése alkalmával azon faj vitetett bé, melly Spanyolországban is a' legfinomabb gyapjút szolgáltatatta egykor, t. i.

az Eskuriál; melly mivel Spanyolországból kipusztult, 's csak Szászországban létezett, különösen az akkori Választó-Fejedelem vagy is Elector juhseregeiben, ettől Electoralis nevezetet öhözött magára, mellyet az I-só kötet I-só részében bőven előterjesztettem.

Ezen faj juh gyapjának a' többi gyárosok és más országi tenyésztők előtt is becsre kapása, melly ezen század második és harmadik évtizedében történt, jeleli a' harmadik időszakaszt.

1820-diktól ólta a' Merinó gyapjúk között legmagasabb becsben áll azon tulajdonú, melly válogatás, és osztályozás (Sortierung) alkalmával az electa és superelecta osztályokba esik, 's a' mellynek a' szálak finomságán kívül tömpe és rövid, egy és fél legfeljebb két hüvelyk hosszúságot meg nem haladó fürtözetje vagyon. *) — Ezen

*) Szükségesnek vélem itt megéríteni, mi okozta azon változást, hogy kezdetben a' hosszú gyapjú vala a' legfinomabbak közt is a' becsesebb, nem a' rövid, 's miért becsesebb ma az utóbbi? Ez a' gyári (fábrica) feldolgozás különbségétől függ; — annakelőtte kézi munka által készültek nagyobbára a' szövetek, most mesterséges öszvetett eszűmívvel dolgoznak

gyapjat adó juhok, ha legsűrűbb és tömöttebb is az rajtok, hideg mosás után is ritkán adnak (darabját vévén) két fontnál többet, gyakrabban kevesebbet; melly elsőb mennyiség noha jutalmazó is, de még is olyan, mellynél többet a' gazda mérsékelt kívánságánál fogva is óhajthat.

Egy nevezetes német tenyésztő, Báró Ehrenfels, tenyésztési fogásai és bánásmódja által a' kívánatos tulajdonságokat, t. i. hogy a' finomsággal együtt legyen a' nagyobb mennyiség is, párosúlva kívánta esz-

leginkább, mellyekkel a' hosszú gyapjúból jó posztókat, mellyeknek egyenlő szövések legyen készíteni nem lehet, 's a' rövid gyapjúból készült sokkal szebb reá nézve is. Így tehát a' hosszabb fajta gyapjú, melly alatt a' három hüvelyktől kezdvén, a' négy öt hüvelykig hosszú gyapjú értetik; inkább a' vékony sima szövetekre használtatik, millyenek a' kazimírok, dámaposztók 's egyéb vékony, leginkább aszszonyi ruháknak használt gyapjú szövetek. —

Világos tehát, hogy a' mennyivel több gyapjú kívántatik posztónak, annyival becsesebb a' rövid szálú gyapjú, de tagadhatatlan hogy kisebb mértékben a' hosszú fajtára is elkerülhetetlen szükség van, 's mivel a' hosszú gyapjút adó juhokat többnyire mindenhol kipusztították, a' hosszú finom ma ismét drágábban fiztetik, mint a' rövid.

közölni. Ő nem csak azt érte el, de még egy harmadik tulajdonságot is egyszersmind, úgymint azt, hogy a' gazda a' gyári kívánatokhoz képest alkalmaztathatja gyapjóját, t. i. természetből rövid és ha tetszik finom hosszú gyapjút is. Ezen czélokot Ehrenfels Úr az által érte el, hogy az Electoralis juhoknak azon fajtát, melly hosszú fürtözetű, igyekezett tenyésztése által tökéletesítve szaporítani. *) — A' többszöri nyírásnak alkalmaztatása által pedig a' rajtok termett gyapjút hosszúságában vagy rövidségében úgy mérsékli, a' miut azt a' gyári kívánatok hozzák magokkal, p. o. két és háromszori nyírás által eszközölteti a' némelylek által különösebben becsült rövid, egyszeri nyírás által pedig a' hosszú fürtözetű gyapjút.

Véleményem szerint ezen selfedezés szülte a' juhtenyésztés és gyapjú használás állapotjának negyedik időszakaszát; azonban hogy honni tenyésztőinknek azon ré-

*) A' juhtenyésztésről írt munkám első kötetében több helyütt érintettem, hogy az Electoralis juhok is gyapjok tulajdonságára nézve kétfelé ágaznak, t. i. rövid és hosszú gyapjújukra, mellyeknek t. i. finomságok, vagy is a' gyapjú szálaknak vékonysága ugyan egyenlő, de hosszúságok különböznek.

sze is, melly a' külföldi dolgokkal kevésbé foglalatoskodik, völtaképen ismérhesse ezen fontos tárgyat, ide iktatom azon ingerlő okokat, mellyek tisztelt Báró Ehrenfels Urat új epochát szült tenyésztési fogásaira bírták 's ébresztették, ide iktatom azon helybenhagyó, és ellenkező vítatásokat is, mellyek ezen tárgy keletkezésekor támadtak mellette és ellene, végre ide iktatom tulajdon véleményemet is, a' kérdéses és nevezetes tárgy eránt.

A' mi a' fentebbi vítatásokat 's értekezéseket illeti, a' következő kis munkából kölcsönöztem: *Geschichtliche Darstellung meiner neuen Schafkultur oder das zwey und dreyschürige Electoralschaf von Freyherrn v. Ehrenfels.* Megjegyzem azonban, hogy a' szükségteleneknek vélt előadásokat kihagyom, hogy olyanok ne csúszszanak bé munkámba, mellyek semmi érdekeket nem foglalnak magokban, 's így néhol csak kivonatokat fogok közleni.

§. 4.

Előterjesztése azon okoknak mellyeket Báró Ehrenfels a' két és három nyírésű Electorális Juhoknak a' rövid gyapjú fürtözetűek felett való elsőségéről a' Bécsi

és Brüni gazdasági társaságoknak bémutatott 1829-ben (kivonatban):

Mint feljebb én is említém, a' rövid fürtözetű gyapjúnak kelendősege azon idő tájba kezdett divatozni Báró Ehrenfels megjegyzése szerint is, midőn 1820-dik táján a' nagyon öszvétett (compositus) erómivekkel kezdettek különösen a' posztoszövetek készíttetni; mert noha megengedhető is, hogy a' hosszabb fürtözetű gyapjúból erősebb fonalakat 's posztót lehet készíteni (mint a' hosszabb szálú kenderből erősebb köteleket), mindazonáltal való az is, hogy a' rövid fürtű gyapjúból alkalmosabban lehet erómivekkel szép, tetszős, és jó festetű posztókat gyártani, mint a' hosszú fürtözetűből. Ezen az erómivek divatozása által ébresztett szüksége a' rövid gyapjúnak 's annak eleintén megkülönböztetett ára téríté ki a' tenyésztőket a' gyapjútermesztés helyes ösvényéről Ehrenfels szerint, 's okozta azt, hogy annyira megkevesedett a' hosszú fürtözetű gyapjúnak mennyisége, hogy a' jelen időben azon gyárosok, kik hosszú finom fürtözetű fűsű gyapjúból (Kammwolle) dolgoznak, 100 pengő forinttal is feljebb fizetik mázsáját az illy gyapjúnak, mint a' hasonló finomságú rövidnek.

Állítja továbbá, hogy a' rövid fürtű gyapjúnak szerfeletti divatozását boldogult Thaer Albert Úr szinte nem kevésbé terjeszté el, ki történetből Snetger Úr rövid fürtözötű juhaira találkozáván Saxoniában, 's azok közzül vásárolván törzsök állatokat, 's ezekkel nemesítvén 's fajosítván tulajdon seregét is, azon egy oldalú ítéletre vezéreltetett ez által, hogy esupán a' rövid fürtözötű Merinókban állítá feltalálhatni, feltarthatni az eredeti 's állandó tulajdonságokat. — Ezek, 's ezekhez hasonló okozták azt is, hogy több hosszú fürtözötű Electorális juhseregeket bírók, a' rövidebb gyapjújú Infantadókkal fajosították seregeiket, 's irtották ki a' nagy becsű gyapjat adó Merinókat; mert hogy az Electorálisok az utolsó évtized előtt a' hosszú fürtözötűek közzé tartoztak, kétséget nem szenved.

A' többször tisztelt Báró Ehrenfels Úr, mint állítja, a' Bécsi és Brüni egyesületek előtt tartott értekezésében, nem hagyta magát a' fent írt okok által meggyőzetni, 's hosszú fürtözötű Electorális juhait folyvást tenyésztette, 's egy különösebb tulajdonú törzsököt, mellynek igen hosszú finom gyapja vala, nagyobb figyelemmel ápolt akkor

is, midőn a' rövid gyapjú kapott divatra, 's hogy ezen körülállást is használja, t. i. a' rövid gyapjú árának felemelkedését, felébredt benne azon próbatételi vágy, hogy hosszú gyapjú fürtözötű juhait, mellyek mennyiségre sokkal elébb állanak a' rövid fürtözötűeknél, két 's három nyírás által mint rövid fürtözötűeket használjon. — Azonban szükségesnek vélem itt B. Ehrenfels Úrnak rövideden öszvesített 's különös pontokban előadott vezérokait közleni, mellyeket fent érintett értekezésében különösebben fejez ki, t. i. a' hosszú gyapjút adó juhoknak a' rövid fürtözötűek felett való elsőségéről.

1.) A' rövid gyapjú kevesíti a' tömeget (massát) 's így minden egyes juh gyapjának nehezségét és mennyiségét.

2.) A' rövid gyapjú, melly fajosítás (t. i. rövid fürtözötű kosoknak használása által) állítottatott elő, a' valóságos Electorális juhok ellentulajdonát bizonyítja (mert feljebb is láttuk, hogy a' Saxóniai Electorálisok a' rövid gyapjú divatozása előtt eredetiképen hosszú gyapjújúak valának). Bizonyítja gyakran azt is, hogy a' hosszú finom Electorálisok aljasabb tulajdonú, de rövid és tömött fürtözötű fajjal (p. o. Infantadóval

vagy Negrettivel) fajosítottak, melly által a' finomságban hátramenést okozó elem (elementum) kevertetett az eredeti finom fajokba.

3.) A' rövid gyapjú csak egy oldalú használatot enged. Nagyobbára kirekesztőleg posztó készítésre alkalmas, és mihelyest igen elterjed, 's a' hosszú és mérsékelt hosszúságú gyapjú amannál természetese által rendin túl megkevesedik, árát 's becsét el fogja veszíteni, mint minden, mi a' kívánat és szükségesség határait álhágja.

4.) A' hosszú gyapjút rövidde tenni lehet, a' rövidet hosszúvá nem, 's azért amannak nagyobb használhatósága 's kelendősége biztosabb.

Ehrenfels Ur nagyobb erősség okául mind a' Bécsi, mind a' Brüni társaságok eleibe több gyapjú példányokat, mellyek kétszer nyírt Electoralis juhokról kerültek, mutatott be. — Kinyilatkoztatá azt is, hogy valamint maga Ehrenfels Ur néhány gyapjú folyamakat (Wollflische) Klagenfurti nevezetes gyártulajdonos Moro Urnak olly véggel adott által, hogy azokból posztó szöveteket készítsen, 's erántok véleményét nyilatkoztatná ki, úgy a' nagy tekintetű Bécsi és Brüni egyesületeket is arra kéri, hogy a'

bemutatott gyapjú folyamakat szinte ossza ki gyárosoknak, kik azt feldolgozván, ítéleteket, 's a' készített szöveteket mutatnák be az egyesületeknek, mellyből a' kétséges tárgyra nézve tiszta elveket (principiumokat) lehetne következtetni, ígervén egyszersemind azt is, hogy ugyan azon juhokat, mellyekről a' próbagyapjú vétetett, a' következő állatmutatáskor köz nézésre 's vizsgálatra fogja kiállítani. —

Ezek után így folytatja többször tisztelt Báro Ehrenfels értekezését:

Hogyha a' keletkezett kérdések azon gyapjúnak posztószövetekre való használhatósága felől kedvezően állapítatnak meg, nem lenne egyéb hátra, mint azon hasznokat és nehézségeket megvitatni, mellyek ezen új juhtenyésztési módból következnek. A' mi az utóbbiakat illeti, azoknak jóvólta felől meg vagyok nyugodva.

Mennyire eszközlené ezen jó következetet, ezen két, (vagy ha tetszik) három nyírésű finom gyapjúnak használása a' juhtenyésztésre, kereskedésre, 's gyártásra (fabrikation), a' következő megjegyzésekben kívánom megállapítani:

1.) A' tenyésztőknek ezen tenyésztés által hatalmában állana a' kereskedési, és

divati kívánatokhoz képest esztendőnként igen hosszú, mérsékelt hosszú, rövid, és igen rövid gyapjukat szolgáltatni a' nélkül, hogy azon veszélyes viszonyban helyhez-tetne a' juhtenyésztő, hogy a' fent írt kívánatokat lassú, fajosítási, és sokszor nyájának eredetiségét is megzavaró móddal eszközölje.

2.) A' két 's három nyírású juhok több mennyiségű gyapjút szolgáltatnak mint az egynyírásúak. Mert minden természet elleni sérelem alkalmával a' természet visszaállító, vagy helyretermő (reproductiva) erejénél fogva, a' testben munkálkodik az elvesztettet vagy megsértettet kiegészíteni. Különösen tapasztalám ezen tulajdonságot a' téli nyírések alkalmával, melly esetben a' gyapjú négy hetek alatt jobban megnőtt, mint tavasszal nyolcz hetek alatt, melly szerfeletti külső növékenység által, a' természet az állat belső életi erejét látszik óltalmazni. Ezen különös inger által minden juhról egy fél fonttal több gyapjút eszközöltem, mintha az csak egyszer nyíratott volna, melly szembetűnő különbséget tesz a' jövedelemben, és az eddig is érzett, a' rövid fürtözetű egy nyírású juhoknak gyapjú szükét kipótolja.

3.) A' gyakortabbi nyírás, a' finomabb létszerű (organumú) juhoknak gyapját is finomabbá teszi. Itéletem szerint minden finom fajú juhoknak gyapja 6 hónapos korában van legvirágzóbb állapotjában, 's ekkor mutatja magát, mint minden ifjúkorú legtetszősebben: midőn ellenben, kivált a' hosszú gyapjúk, 12 hónapos korokban rendin túl megnővén, végeik hegyesedni, vagy elaszni, 's elhalni, mint az előregedett fának felső ágai, száradni kezdenek. A' hosszú fürtözetű Electoralis gyapjú legkellemtlenebbül mutatja magát akkor, ha 11 — 12 hónapos, 's szerfelett megnővén, a' száradni indúlt gyapjuszálak végei, a' gyapjú fürtözetek záradékjaiból mintegy kitolódnak, vagy hegyessé fürtösödvén, élet nélkül valóvá válnak. — Hogyha az ilyen gyapjú ifjabb korában nyíratik le, megtartja hajlékonyságát, és selymes tapintatját, melly különösebben a' báránygyapjú tulajdona. *)

4.) A' gyárosnak módjában lenne így szükségéhez, míveinek különbféleségeihez képest a' tenyésztőtől kialakudni előre a' gyapjút, millyen hosszúságú legyen. Esz-

*) A' fent írt okok miatt szokták a' hosszú fűsű gyapjúnak fürtvégeit a' gyárookban rendszerint elnyírbaálni.

közülhetné így magának a' leghosszabb gyapjút, melly 12 — 14 hónapokig is neveltetne, mérsékelt hosszút, melly például 10 hónapos, és rövidet, melly 6 — 4 hónapos, és a' gyapjú különbségeihez képest talán új szerkezetű szöveteket gyárthatna, vagy az ismertetéseket tökéletesíthetné, t. i. a' gyapjú tetszés szerinti alakíthatása, és mesterségi helyes fogásai által.

5.) A' kereskedés ez által egy új természetményt nyerne. Mivel a' gyapjúnak téli mosását nem lehet gyakorlani, a' télen nyírott gyapjút gyári mosással kellene tisztává tenni. Ebből egy új eránya (tendenciája) támadna a' Német (valamint más, például Magyarországi) kereskedésnek. — Olyan gyapjú, melly minden mellékes piszoktól, és ennek súlyától ment, egyenesen a' gyártásban vétethetnék fel, 's mehetne által, melly sok fuvarbértől, 's mázsás mennyiségre vetett határadótól mentené meg a' termesztőket 's kereskedőket, 's illy nagy biztosságok által az, kedves kereskedési ágazattá válna.

Ezen magát ajánlósága mellett is ezen javaslatnak, nem akarunk megfelejtkezni azon nehézségekről is, mellyek ezen új

juhtenyésztési intézeteket különöbben gazdasági 's tenyésztői tekintetben érdeklik.

Azon nyírási időszakok, mellyek a' közönséges két nyírású juhoknál használatnak, t. i. Április és September havak eleje az Electoralis juhoknál nem alkalmazatosok. — A' késő őszi és nedves tavaszi levegő elszenvedésére, a' mi vékony bőrű finom juhaink nincsenek jól szerkeztetve. Azon időszakok, midőn a' nyár az őszbe, a' tél tavaszba megyen által, legveszélyesebbek az életre 's egészségre nézve. A' táplálát is legkétségesebb akkor a' legeltetési tenyésztés módnál. Az állati létszernek (organismusnak) a' nevezett időszakokban nem kell egy harmadik, mesterkélés által előállított küzdést támasztani, melly által a' létezés és egészség megzavartathatnának. Tapasztalásom szerint (mondja Ehrenfels Ur) legalkalmasabb nyírési időszak Június és December havak vége. Legeltetett juhokról szóllok, mert a' folyvást istálón tartott juh ezen kérdés alá nem tartozik. Június vége felé olly gazdagok a' legelők, a' csak hamar bekövetkező tarló legeltethetését is figyelembe vévén, hogy a' forró déli órák, valamint az esős napok

kikerülését, illy gazdag mezőkön kevés ideig tartó legeltetés kipótolja. — A' megkopasztott állati bőr ezen időben a' legcékelyebb létszeri sérelemnek van kitéve.

Azonban a' második nyírás December utóljára esvén, 's így a' legkeményebb téiben, melly valamint nékem, úgy másnak is első tekintettel szerfelett akadályosnak látszhatik. — De a' tapasztalás nékem ezen időt bizonyítá legalkalmasabbnak téli nyírásra. — Ezen időben a' legelő juhok is istálón tartatnak különbség nélkül, 's így semmi különösebb táplálati módra nincs szükség. — Sem táplálati fogyatkozástól, vagy is szükségtől nem lehet tartani, melly miatt kéntelenítettne a' gazda juhait mint tavasszal, akarja nem akarja, kihajtani (t. i. legelés végett).

Az aklok ekkor el vannak zárva, 's olly mérsékletűek, melly nem veszélyes. Ha a' frissében született báránycák az illy aklokban a' levegő mérsékletét kiálják, könnyebben tűrheti azt az állapotot noha megnyírott juh. Csupán az anyajuhoknak December havában való terhességük hozhatna a' nyírás által mind magára az anyára, mind a' méhében lévő bárányra veszélyt. Arra kell tehát e' részben törekedni, hogy az ellés már

Decemberig megtörténjen, minek sem a' tenyésztésre, sem a' báránycák nevelésére nincs kártévő következése. — Tapasztalásomnál fogva állíthatom, hogy én ezen nehézségeket tetlegesen (practice) mind meggyőztem, 's javaslatomnak kivihetőségét hiszem és vallom. Csupán a' gyapjú tisztára mosása kivihetetlen a' téli nyírásnál. A' téli gyapjút tehát azon zsirosan kell 's lehet különös alku mellett a' gyárosoknak általadni, vagy gyári mosás által tisztává tévén, áruba eresztetni, melly még most szokatlan alakban a' gyapjú egy új 's divatozó 's kedvelt kereskedési tárgya válhat. A' rideg juhoknál semmi nehézségeket nem okoz a' téli nyírás.

Előadván itt Ehrenfels Úrnak indítóokait, azt jegyzem még meg, hogy Klagenfurti gyáros Moró Úr, ki a' neki küldött több nyírású gyapjúból finom szöveteket is készítettett, igen kedvezően nyilatkoztatta ki magát *) Ehrenfels Úr javaslata eránt. —

*) Szükségesnek vélem itt megjegyezni, hogy Ehrenfels Úrnak állítása szerint, mind Saxóniában, mind Ausztriában találtathatók még a' hosszú gyapjú fürtözetű Electoralis juhok, 's maga a' tisztelt Báró nem csak különösebb figyelemmel művelte 's tenyésztette ezen juho-

Azonban sok nevezetes tenyésztők ellenkező véleményben valának, 's erősségeiket a többször tisztelt egyesületek gyűléseiben nyilvánvalóvá tették. — Úgy hozná magával a' rend, hogy itten ezen vitatási értekezéseket is előhozzam, azonban a' hosszúságot ki akarván kerülni, ezeket elmellőzöm, 's Moro Urnak előadásain kívül, azon fejezetjét iktatom ide Ehrenfels Urnak, melyben az ellenvetéseket pontonként öszvesítve előhozza, 's reá szétosztató feleleteit is előterjeszti.

§. 5.

Klágénfurti gyártulajdonos nemes Moro Urnak előterjesztése Báró Ehrenfels két és három nyírású Electorális juhairól, a' Bécsi és Brúni egyesületek előtt:

Valamint a' nagy tekintetű egyesületnek, úgy nekem is megküldötte Báró Ehrenfels József azon Javaslatát, miként lehessen a' rövid finom gyapjúnak naponként nevedő szűkit, 's eránta tett kívánatokat az által kielégíteni, hogy az inkább hosszú, mint rövidgyapjú fürtözötű juhok többször nyírattassanak (t. i. esztendón

kat, de eladó eredeti törzsök darabokkal is szolgálhat a' venni kívánóknak.

által), sőt gyapjú példányokat is küldök hozzám tulajdon Electorális juhairól, melyek többszöri nyírás után kerültek rólok.

Meg kell vallanom, hogy ezen dolog engemet igen kellemetesen lepett meg, mivel magam is szándékoztam azon kérdést terjeszteni a' tenyésztők eleibe, valyon kivihető lenne é a' magas finomsággal bíró juhokat egészségöknek veszélyeztetése nélkül, azon móddal, mint a' durvább közönséges kétnyírású juhokat szinte kétszer nyírni, melly dolognál igen élesen kellene figyelmezní arra, hogy a' gyapjúnak finomsága alább ne száljon. — Az első felületes ítélet után ugyan azt kellene hinní, mivel általánosán, különösen pedig a' kevesbé finom gyapjúknál, a' gyapjúsálak végök felé vastagabbak mint töveiknél, és az idő viszontagságai által is 12 hónapok alatt inkább megmerősödnek, hogy a' kétszeri nyírás által ezen káros befolyások megkevesítettvén, 's a' gyapjúnak azon része, melly jobb tulajdonú, kerülvén olló alá (t. i. melly az egyszeri nyírás alkalmával a' gyapjúsál tövétől annak közepe tájáig van) annak finomságát, jóságát a' többszöri nyírás előmozdítaná. Bár melly világosnak tessén is ezen tekintet 's következte-

tés, még sem bátorkodom előlegesen megállapítani, valyon 12 hónapok alatt nem húzódik é öszve valamennyire a gyapjúszál belső csője, melly az egész szálnak vékonyabbságát, melly a finomságnak egyik fő tulajdona, nem eszközli é inkább, mint ha az minden hatodik hónapban lenyíratik? továbbá szigorúan kell arra is figyelmezní, hogy magának a többszöri nyírásnak vagy is a gyapjú elvágásának nincsen é a gyapjúszálakat durvító következése. Hogyha a többszöri nyírás az állat egészségének sértése nélkül megtörténhet, 's a gyapjúszálakat nem durvúlnak általa: úgy ezen bánásmódnak haszna, midőn a rövid gyapjút kívánás annyira divatozik, világos, különösen pedig a következő okoknál fogva:

Ha a divatozó posztók, félposztók 's muselinposztók készítésére, mellyek a rövid gyapjút általán fogva megkívánják, használható 's elegendő legyen is a báránygyapjú, melly különböző hosszúságú szokott lenni az elletés időszakához alkalmaztatva, t. i. egy hüvelyktől két és fél hüvelykig (kinyújtott állapotban), ezt inkább a báránygyapjúnak mennyiségéről mondhatjuk, nem pedig minémiségéről, sem vá-

laszhatóbbságáról. Az igen finom báránygyapjú nagyon kevés, 's bizonyosan nem fedezi a szükségét kivált jelenleg; midőn olly szöveti állatorészek kívántatnak, mellyek annakelőtte nem kerestettek, 's a mellyeknek készítéséhez különösen rövid gyapjú kívántatik elkerülhetetlenül. —

A rövid gyapjú említett szűkit semmi által nem lehetne olly hirtelen, 's mind a tenyésztőre, mind a gyárosra nézve olly czélerányosan kielégíteni, mint a Merinó juhoknak többszöri nyírása által. Mert a mint tisztelt Báró Ehrenfels Úr felvilágosította, a gyáros, a tenyésztőnél előre kialakíthatná millyen hosszúságú gyapjúra vagyon szüksége, ki azt juhájának veszedelmeztetése nélkül kiszolgáltathatná, 's nem lenne kéntelen juhait, mellyek felteszem eddig a legfinomabb hosszú gyapjút szolgáltatatták, rövid tömött fürtözetűekkel, mellyek durvábbak is lehetnek, elkorcsosítani. Az egyszeri nyírás által soha sem lehet a fent érintett kívánatoknak megfelelni: sőt minden tenyésztési fogásokkal lehetetlen lenne azt eszközteni, hogy p. o. azon finom fajta juhok, mellyek 3 és fél vagy négy hüvelyknyinél is hosszabb gyapjút termenek, 12 hónapi idő alatt hasonló mennyiségben

teremhessenek, 2 vagy 3 hüvelyknyi rövidségű gyapjút, 's még akkor sem, az által sem lehetne olly rövid gyapjút szolgáltatni a' külömbféle kívánatokhoz képest, mint a' többszöri nyírás által.

Hogy a' többszöri nyírás a' gyapjú mennyiségének tekintetiben a' tenyésztő hasznára üt ki, kétséget sem szenved; hasonlóan lehet gondolni, hogy a' két nyírás által ha vékonysága, vagy is finomsága általa semmit sem vesz a' gyapjúnak, szelídebb tapintatjában 's puhaságában nyerne, különösen azon okoknál fogva, mert a' kétszer nyirt gyapjúban a' szálak vége nem annyira merő, 's úgy szólván kiszáradt, élet nélkül való, mint az egy nyírásúéknél.

Azon nehézségek közzé, mellyek a' kétszeri nyírásnál első tekintettel szembe szöknek, tartozik a' következő körülállás, hogy t. i. azon gyapjú, melly az esztendőnek hideg részében nyíratik, a' juhon nem mosathatik meg, 's hogy azon kis mennyiség, melly ezen rövid gyapjúból használtatik, némely tenyésztő félelmes képzeletbe jöhetne, hogy t. i. az illy gyapjúnak jó ára, 's kerestetése helyett, az ellenkezőt nem fogja é tapasztalni, 's nem leszen é nékie

nehezebb az illyen gyapjút eladni, mint az egynyírásút?

A' mi a' mosást illeti, meg kell vallani, hogy nehezebb megítélni, mennyit fog veszíteni a' mosatlan gyapjú nehézségéből a' gyári mosás által, mint azt, mennyit fog azon gyapjú veszíteni, melly már a' juhon mosatván némileg tisztává tétetett? azonban ezen nehézség a' legkönnyebben meggyőzhető közzé tartozik. Például a' tulajdonos vegyen a' gyapjúfolyamnak különböző részeiről egy font gyapjút, 's ezt hideg vízbe gyengéded mozgatás által mossa meg olly formán, mint a' hogy az a' juhon szokott megmosatni, 's ezt megszártván mérje meg, mellyből a' zsíros gyapjú veszteségét (t. i. mennyivel nyomott volna kevesebbet rendes mosás által) pontosan megtudhatja. Hogyha pedig tökéletes gyári megtisztulása után való nehézségét kívánja valaki gyapjának megtudni, a' hideg víz által megmosott 's kiszáritott gyapjúból ismét vegyen bizonyos mennyiséget, 's azt lágy meleg szappanos vízben tökéletesen mossa meg 's a' t.

Hogyha a' gyapjú egyszeri szappanos vízben való mosás által nem tisztult meg egészen, ismételje azt, 's végre tiszta víz-

ben is mintegy öblítse meg. Hogyha ezek után megszárad a gyapjú, 's megméretik, mind a' termesztő, mind a' vevő biztosabban megtudhatják mit veszít a' gyapjú nehézségéből a' tisztára mosás által, mint az állaton való mosás által, vagy után. Ha a' termesztő a' nyers gyapjút maga szándékozna megmosni nyírás után, mellyre Bátor Ehrenfels némileg intést láttatott adni, melly által tökéletesebb tisztaságú gyapjút vihetne a' vásárra, mintha az állaton mosatna csak meg: kívánatos lenne ezen esetben, hogy a' termesztő némileg elválasztaná a' gyapjúnak durvább részeit nyírás alkalmával, mint az Spanyolországban történik, hol szinte nyírás után mosatik meg a' gyapjú. Ezen foglalatosságot legcélszerűsábrban lehetne úgy végrehajtani, ha azon helyek hol a' durva gyapjú vagy on, veres krótával az állaton megjegygetnének, 's ezekről külön is rakatna a' gyapjú. Ugy szinte a' finomabb juhok gyapja is rakassék külön a' durvábbakétól. Mind ezek által a' gyárasok munkája megkönnyítené, melly a' nyírás után mosott gyapjúknál különben igen nehéz lenne, mert a' mosás által a' gyapjúfolyamok öszveszaggatódnak, 's egészen más alakot öltöznek magokra,

különösen történik ez így az igen rövid fürtözetű gyapjúkkal, mellyek a' mosás által igen apró darabocskákra oszlanak meg.

A' fent említett fogások által történt nyírás után való mosásnak, a' fuvarbérnek kímélésén, 's jobb, kedvezőbb kinézésén kívül azon haszna is lenne, hogy valamint a' juhon mosott gyapjút is egy pár esztendeig el lehetne rakásokban tartani, melly a' zsiros nyers gyapjúval nem történhet, mert az illy gyapjúban lévő zsiros és sós részek azt minéműségében alászállítják, erejét megtámadják, 's könnyen szakadóságát vagy is parázsságát eszközlik.

Azon kérdésre, millyen mennyiségben lenne célszerű a' kérdéses rövid fürtözetű gyapjút a' hosszú gyapjú kívánatos mennyiségéhez alkalmazva termesztetni, hogy t. i. a' rövid gyapjú ne legyen szerfeletti mértékben, melly árát alább szállíthatná? úgy látná jónak (t. i. Moro Ur) hogy a' kosok, mellyek nem hágnak, a' ridegek vagy is meddők 's ürúk kétszer, vagy ha a' gyáros kívánatja azt hozná magával, háromszor is nyíratathatnának. Ezen osztálybeli juhok legalkalmasabban használtathatnának a' megírt móddal: mert 1-ször ezeknek van a' leghosszabb gyapjok. 2-szor: ezek

a' legerősebbek, mellyek az illy bánásmódot legkönnyebben tűrhetnék. 3-szor: ha a' nyírás miatt elveszne is valamelyik közülök, nem lenne olyan nagy kár, mint ha valamelyik anyajuhval vagy hágó kos-sal történe az.

A' hágó kosok, anyajuhok, és a' nevendékek, vagy is tokjok, mint eddig, csak egyszer nyíratathatnának 12 hónapok alatt. — A' hágó kosok azért, mivel sokat-érőségüket (Kostbarkeit) veszedelmeztetni nem tanácsos; különösen pedig azért, mert gyapjoknak tulajdonságát tökéletes művöltában világosan ismérni szükséges, mellyet a' 6 hónapi nyírás által elérni nem lehet. — Az anyajuhokat azért, mivel a' többszöri nyírás által egészségökben mint gyengébbek sérelmet szenvedhetnének, 's méhökben 's emlőiken bárányt is hordván 's nevelvén, támadt bajaik kettős kárt okozhatnának. A' tokjokat azért, mivel ezeknek gyapjok úgy is a' rövid fűrtözetűek közé tartozik, mert nyár végén nyíratatván meg bárány korokban, a' második tavaszi nyírásig csak nyólcz hónapig nevelhetik gyapjokat. *)

*) Szükségesnek vélem itt megjegyezni, hogy Moró Úr olly értelemben beszélt a' fent irtakban,

A' posztógyártásra nézve igen kedves lenne, ha a' nyájaknak termései illy bánásmóddal intéztetnének, 's az illy partia gyapjú igen kelendő lenne, mert abban igen jó idomban (proportióban) találtna a' hosszú gyapjú, a' rövidhez alkalmazva, 's merem állítani, hogy mázsája az illy gyapjúnak 10 — 20 pengő forintokkal is fentebb kelne el, mint ha az egynyírésű alakban vitetnék vásárra.

Immár a' fentebb említett gyapjú példányokról szóllok. Báró Ehrenfels Ur állítása szerint tulajdon, 's régóta tartott 's mivel Electoralis juhairól két gyapjú példányokat küldé, mellyek nyers és zsiros állapotban nyíratnak le. Az 1-ső szám alatt lévő, melly 4 fontos vala, 24-dik Júnustól 31-dik Decemberig nevedett, a' 2-dik szám alatt lévő 2 fontos és 7 latos, egy esztendő juhról, melly 26-dik Augustustól (midőn róla a' báránygyapjú lenyíratott) ugyan azon év December hava 31-dik napjáig nevedett, megjegyezvén azonban,

hogyha minden finom juhseregek hosszú fűrtözetűek lennének, 's ezekkel azon idomra (proportiora) nézve kíván világosságot nyújtani, mellyben a' rövid gyapjúnak mennyiségét a' hosszúhoz alkalmazva szükségesnek véli. —

hogy ezek, nem a' tisztelt Báró finomabb Electoralis juhairól kerültek.*)

*) Olly okokból, mellyek nékem megengedhetők, első próbatételeimre azon juhaim közzül választék, mellyeknek elveszése nagyobb kárt ne okozzon. Az 1-ső szám alatt lévő Moró Ur úgy ítéli, hogy jó secunda, a' 2-dik szám alatt lévő jó prima osztályba, vagy is classisba esett (t. i. gyapjának finomságát tekintvén), megjegyezvén azonban, hogy itt az egyes gyapjú folyamának nagyobb mennyisége vétetett figyelembe, mert az 1-ső szám alatt lévő gyapjúfolyamnak egy része a' prima, a' 2-dik szám alatt lévőnek pedig az electa osztályba esett, 's olly egyenlő vala a' gyapjú, hogy az 1-ső szám alatt lévőben tertia, a' 2-dik szám alatt lévőben pedig secunda osztályokba eső gyapjú nem találtatott. Más okokból is választám a' durvább vagy is vastagabb szálú gyapjú folyamokat, t. i. meg akartam vizsgálni, valyon a' többszöri nyírás 's így a' gyapjúnak fiatalabb volta nem teszi é a' durvább gyapjút is jobb tapintatúvá 's hajlékonyabbá, mint a' pamutot, 's nem léssen é a' belőle készült szövet puhább 's szeledebb tapintatú. Ezen várákozásom bételjesegett, mert azon szövetet, melly az 1-ső szám alatt lévőből készült, prima; azt pedig melly a' 2-dik szám alatt lévőből készült, electa osztályba tartozó gyapjúból gyártatottnak ítélte a' hatodik Májusban tartott egyesületi gyűlésezt. Így előttem azon problema is meg van

Minckutánna a' nevezett példányok hozzám érkeztek, elébb mind a' kéttőt megmértem, melly által az én mértékemen az 1-ső szám alatt lévő 3 fontot és 29 latot, a' 2-dik szám alatt lévő 2 font 3 $\frac{1}{2}$ latot nyomott. Ezután a' gyapjak minémúséginek vizsgálására fordítám figyelmemet, 's úgy találtam, mint tudósítottam, hogy t. i. a' küldött példányok nem a' finomabb gyapjak közzé tartoznak, mert az 1-ső az én választási módom szerént a' secundába, a' 2-dik pedig a' primába tartozott. Következésképen a' fő kérdés csak az, hogy miként fogják magokat rövidségök miatt a' pósztógyártás tekintetiben mutatni? mind a' két gyapjúnak szálait több rendbeli méregetés alá vettem, melly által úgy találtam, hogy az 1-ső szám alatt lévő, t. i. melly 6 hónapokig nőtt, 2 $\frac{1}{2}$ hüvelyk, a' 2-dik szám alatti, melly 4 hónapokig nevedett, két és $\frac{1}{2}$ hüvelyknyi hosszúságú vala. Ezen gyapjúból nyers, mosatlan állapotban, egy keveset

fejtvé, hogy a' vastagabb gyapjúsál is a' többszöri nyírás által fiatal állapotban tartatván, a' báránygyapjú tulajdonaihoz közelít, melly a' durvább juhoknál mindég gyengéded puha és finomabb tapintatúnak mutatja magát a' belőle készült szövetben (Ez B. Ehrenfelsnek jegyzete.)

megtartottam magamnak, 's az elsőből 3 fontnyit, a' 2-dikből 1 font 19 latnyit tisztává mosattam gyári mosás által. Az 1-sőből 31, a' 2-dikből 29 latnyi legtisztább gyapjú került elő. — Ezen faj gyapjúkat külön-külön rendeltem megfonni. Ezen gyapjúk mint minden igen rövid gyapjú nagyon jól dolgozódtak fel, ezután keskeny posztót szövtem belőlök, ezen keskeny (Streif) posztót, más posztókkal együtt adtam a' posztómangorlóba (Tuchwalke), melly után különösen avattattam 's nyíratattam meg, más posztókkal együtt festettem, 's ismét külön nyíratattam meg.

A' mennyiben itt azon kérdésről vagyon szó, miként tartja magát, 's micsoda becsü posztógyártásban az illy rövid kétnyírésű gyapjú az egynyírésűhez képest? még pedig minden tekintetben; szükséges tehát megtudni, hogy az illy rövid kétnyírésű gyapjú, ha hogy csupán mással való öszvekeverés nélkül dolgoztatnék fel azon jó oldalán kívül, hogy jól hagyja magát avatni 's nyírni (apretírozni), bírja é azon jó tulajdont is, hogy több rőfnyi posztót lehet hasonló mennyiségűből szőni, mint az egy nyírésű hosszabb gyapjuból? minekutánna amannak avatása és nyírása (apretírozása)

alkalmával nem nyíratik le haszontalan annyi gyapjúsál a' posztóról, mint a' hosszú gyapjuból készülről? Továbbá van é a' rövid gyapjuból készülnék olly ereje, 's valyon a' posztó külső szépsége, nem a' tartósság vesztesége által állítatik é elő? Hogy ezen fontos kérdésre is megfelelhessek, az érdekes posztó példányokat minekutánna beavattattak 's megnyíratattak (apreriroztatnak) az erőmérték alá vettem, melly pontosan megmutatja grádicsonként, mellyik posztó millyen erős? 's azt találtam, hogy mind az 1-ső szám alatt lévő, mind a' 6 hónapos gyapjuból készült, mind a' 2-dik szám alatt lévő, melly a' 4 hónaposból gyártatott, olly nagy teher alatt indúltak csak szakadásnak, mint azon legerősebb posztók, mellyek egy nyírésűgyapjuból készültek. Sőt a' 2-dik szám alatt lévőből készült még erősebbnek mutatta magát, mint az első szám alatt lévő, melly a' gyapjú finomabb voltán kívül, még azon körülállásokból támadt, hogy a' dolgozónak vígyázatlansága miatt ezen szövet egy kevésbé vastagabban készült, azonban érintetlen hagyni nem lehet, hogy a' két példány gyapjúk az Electoralis juhoknak durvább fajáról vétettek, melly fajok egyszersmind hosszabb gyap-

jút termenek mint a' finomabbak, még is látható ebből, hogy két hüvelyknyi általános hosszúságúnak lehet a' finomabbak gyapját is venni, mellyből más hosszabbnak hozzá keverése nélkül is lehet szép posztót készíteni.

A' mi a' nevezett gyapjúkból készült posztó példányok készítését illeti, szinte ide iktatom rólok véleményemet, 's azt állítom, hogy azon gyapjúkhoz képest, mellyekből készültek, elég szépek valának,*) de ezen alkalommal szükség megjegyezniem azt is, hogy illy kevés mennyiségű gyapjúból nem lehet olly jó szövetet készíteni mint nagyobból, mellyet előkészületek által alkalmasbá teszünk a' gyártásra; ezt kevés gyapjúval munkába venni nem lehet. Hogyha azon különbséget meg akarnánk tudni, millyen szövet készül ugyan azon gyapjúból ha egyszer nyíratik, a' kétnyírásából készülthöz képest? szükséges lenne, azon, vagy hasonló tulajdonságú juhokról, 's a' testnek azon részéről venni

*) Rending túl tartózkodva 's mérsékelve hozott ítélet ez! Ugyan is a' posztó példányok mind Bécsben, mind Brünben bámúltattak, 's különösen a' gyárosok által finom és tetszős tapintatok miatt dítsértettek (Ehrenfels jegyzése).

gyapjút, t. i. egyszer 's kétszer nyírottat, 's ebből készíteni szöveteket 's a. t. Ezen próbatétel én végre akarom hajtani, mellyet könnyít az, hogy egy hozzám közel lakó tenyésztő örömet szolgáltat alkalmat; akkor figyelmezni fogok arra is, micsoda befolyást eszközöl a' gyapjú növése az egyszeri vagy kétszeri nyírás. A' jövő nyírásakor több állatokról testök hosszában két három hüvelyknyi szélességen a' gyapjút lefogom nyíratni; ezen szeletesen (stráfosan) lenyírt gyapjút meg fogom jegyezni, 's megtartani, 6 hónapok múlva ugyan azon állatokról, azon helyről ismét lenyíratom a' gyapjút, 's azt is meg fogom jelezni és megtartani, melly gyapjú a' kétnyírású gyapjúnak elsőjét fogja képezni, vagy is a' nyári gyapjút.

Hat hónapok múlva azon szeletek (stráfok) ismét meg fognak nyíratatni, mellyről nyert gyapjú a' téli gyapjút fogja ábrázolni. Ugyan ezen időben a' 2-dik nyírás alkalmával, a' juhok azon gyapjúja is le fog nyíratni, melly testén hagyatott, 's ez fogja az egynyírású gyapjút képezni. — Ezen különbféle gyapjúknak összevont hasonlításakor észrevehető léssen körül belől, micsoda befolyása vagyon a' gyapjú fi-

nomságára és jóságára a kétszeri, és az egyszeri nyírásnak; ezen vizsgálat után mindenik gyapjút külön fogom feldolgoztatni, mellyből az említett különbségeknek megtudása 's következtetése, az egyik és a másik között világosan lészen látható.

Nyomossabb megítélhetés kedvéért a fent írt példányokból, küldök az A alatt ide mellékzetben az 1 számmal megjegyzett gyapjúból, nyers állapotban, mellyet én a küldő Úrtól szinte 1 számmal jeelve vettem által, mint 6 hónapos gyapjút; *) a másik A-val jegyzett mellékzetben, a 2-dik szám alatt, azon nyers gyapjúból, mellyet én szinte 2-dik számmal jegyezve vettem által, mint 4 hónapos gyapjút.

A B alatt lévő mellékzetben 1 számmal jeelve, az A alatt lévő mellékzetben (Beilage) bemutatott gyapjút egészen tisztára mosva; a B alatt 2-dik számmal jeelve volt gyapjút tisztára mosva.

A C alatt lévő mellékzetben az 1 szám

*) Az itt említett példányok 's mellékzetek a Morva és Sziléziai egyesületeknek küldettek Brünbe, 's az én közlött vizsgálatomat úgy kell tekinteni, mint 1829-dikben Brünben bemutatott vitásaimnak folytatását, melly alkalommal Moró Ur is jelen vala.

alatt az 1 számmal jeelt, hat hónapos gyapjúból készült posztó példányt, ugyan ezen C alatti mellékzetben a 2-dik szám alatt, azon szám alatt lévő gyapjúból készült, t. i. négy hónaposból szövött posztó példányt. (itt vége szakad Moró Ur előadásainak).

Szükségesnek vélem azonban itten végtére megjegyezni, hogy mind a Brüni, mind a Bécsi egyesületek a legnagyobb figyelemmel fogadták Báró Ehrenfels Úrnak indítványát a juhtenyésztetésnek vitatott új szabások szerinti folytatása felől, 's noha helyben hagyták a jelenlévő gyárosok is a két három nyírésű gyapjúnak a gyártásra alkalmas voltát; mindazonáltal kikelték a javaslat ellen többen a jelenlévő gazdák közül. *) Azonban különösen a Bécsi egyesület gyűlésein többen ajánlották magokat próbatételre, 's az egész társaság kedvezően fogadván az isméretes tárgyat, egyszerismind felszólította mind a gazdákat, mind a gyárosokat, hogy próbatételeik alkalmával szerzett ismérteiket, 's azoknak következtetjét az egyesülettel jövődében is közöljék.

*) A' nevezett ellent mondó vitatások összesummázva 's Ehrenfels Úrnak reájok tett felelete a' következő §-ban fog előadatni.

§. 6.

A' hosszú gyapjú fürtözött juhok 's többszöri nyírás ellen tett ellenkező nyilatkozatásoknak megvitatása (Ehrenfels Úr által).

Szükséges először kijelelni, mit helybehagyni, jóvá tenni, 's minek ellentmondani kell.

A' Morvai és Sziléziai Cs. K. Egyesület hivatalos közléseiben 's Brűnnben tartott vitatásaiban következendők a' különösb-
ben megjegyzendők. (mellyek t. i. Ehrenfels Ur czéljaival ellenkeznek.)

1.) Húzamos esztendői tapasztalás bizonyítja, hogy magas finomságú, selymesége és tömörsége a' gyapjúfolyamnak, csak a' szabályos (reguláris) fürtözött juhoknál, mellyeknek gyapjak rövid, található, nem azoknál, mellyeknek gyapjú fürtözöttjük hosszú. —

2.) Magas finomságú juhseregek, mellyeknek gyapjak a' nélkül, hogy a' gyapjúszálak kinyújtatnának, 3 — 4 hüvelyknyi hosszúságú lenne (mellyekről a' javasló Ur, t. i. B. Ehrenfels beszélteni látszik) nem ismértetnek; az illy tulajdonú faj juhoknak létezése tettelesen seholy, és senki által nem bizonyított be.

3.) A' Morvai és Sziléziai juhok rövid gyapjút termenek, az elletési mód, a' szaporodott nyírás költsége, a' veszélyesített egészség állapotja, a' megnehezített gyapjú eladhatása, (t. i. zsirosan) nem hagyják helybe az ajánlott használati 's bánási módot.

4.) A' Brűnni vitatások alkalmával azon kérdés fordult elő: valyon a' gyapjúk hosszúságát megállapítani, a' gyapjúszál megmérését természeti vagy nyújtott állapotjában tetszés szerint lehet é? Minden említett kétségek Moró Úrnak helybenhagyó értekezése által, 's azon állításom által is, hogy én a' kérdéses két nyírású 's általam vitatott juhokat természetben kész vagyok akárkinek bémutatni, elosztottanak 's elnyésztenek: sőt

5.) Azon kérdés keletkezik itt: valyon a' gyengédedség, vagy is inkább szelid tapintat (Zartheit) és a' finomság egymástól különböző tulajdonságai é a' gyapjúnak? 's mi következése van ezekre a' többszöri nyírásnak? mind a' történt dolgok, mind a' vitatások, mellyek gazdasági Tanácsos Köhler Úrnak értekezéseiből folynak, már feltaláltatnak azon vitatásokban, mellyek feljebb a' Morvai 's Sziléziai egyesületek ülése alkalmával tartattak,

's a' mellyek feljebb az 1 — 2 és 3 pontok alatt foglaltatnak, mivel ezeknek fejtekezése alkalmával jelen lévén Köhler Ur is, azokra nem kevésbé hatott bé. A' mi különösebbeket egyébiránt ezen pontokra nézve még lehet megjegyezni, következnek, t. i.

6.) Azon állítása Weiszenburg Urnak, hogy a' gyapjút nehéz zsírosan eladni.

7.) Azon ellentmondás, melly tagadja, hogy két nyírás által több gyapjú kerülne a' juhról mint egy nyírás által.

8.) Kétségeskedik Köhler Ur a' több nyírású gyapjúnak jósága 's használhatósága felől, 's nem hiszi olly alkalmasnak, mint a' megérett 12 hónapos gyapjút.

9.) Hogyha a' gyapjúsál hibás végű, a' többszöri nyírás által ugyan azon gyapjúsálnak hibás végűsége megsaporítottatik, mellyből készült gyapjúfonalnak hibás volta is következik.

10.) A' házi gazdálkodásnak megzavarása a' megváltoztatott elletés ideje, a' szópós bárányoknak veszedelmeztetése, 's annak tapasztalása, melly rosszul telelnek ált a' csupasz juhok, elenyésztetik azon nevedett hasznót, melly a' többszöri nyírásból hárámolhatik.

11.) Az anyajuh nyájaknál nem lévén alkalmaztatható (t. i. a' többszöri nyírás) a' meddő nyájak pedig (itt talán az ürük értetnek) csak gyapjokkal adván jövedelmet, ezeknek használása a' mint hogy nem tenyésztetnek, nem szaporítanak, a' szaporodásból való jövedelmet elenyésztetné : végre

12.) Az egész javaslat csak oda megyen ki, hogy azon tenyésztők is természetesenek rövid gyapjút, kiknek hosszú gyapjút termő juhaik vagynak.

(Ehrenfels feleletje következik.)

Tagadni nem lehet, hogy ezen vítatásokban valamivel több keveredett, mint a' tiszta igazságra való törekedés hozná magával. Ellentmondásban fényleni, emberi érdekeket pártolni, az avúltat dicsérni, az újat gyalázni; vagy engemet 's a' tárgyat fel nem foghatták némelleyek, vagy itt és ott meggyőződés nélkül tartattak a' beszédek 's ellenvetések, mint az rendszerint a' hevesebb vítatások alkalmával szokott történni. Ezeket taglalni 's megvilágosítani tisztemmé vállalám.

Ezeknél fogva rövideden (mondja Ehrenfels) előhozom még egyszer indító okai-

mat, mellyek engemet ezen tenyésztési módra birtak.

Ez előtt egy évtizeddel, a' rövid és a' báránygyapjúk megvették, a' legfinomabb báránygyapjút rövidsége miatt fele árán adták az egynyírású gyapjúnak. A' rövid gyapjúból kézi fonás által durvább fonal készült. Akkor a' gyapjú rövidsége hármas hiba vólt. A' rövid gyapjú a' gyártásban, következésképen a' kereskedésben is becstelen vala, és csak némelly Negretti fajoknak vala termése, nem az eredeti Electoralisoknak, és a' tenyésztés folytában előhaladó finomságot hátráltatta. A' rövid gyapjú, ha a' fajosítás vagy is korcsosítás (Kreutzung) által eszközöltetett is, noha finomsággal vala párosúlva, olly annyira szállította az egyes gyapjúk mennyiségét vagy is súlyát, hogy az abból hárámló pénzbeli bevétel a' gazdasági érdekeket sajnosan sértette. A' nemes gyapjújú juhok tulajdonosai között, a' finomság első, a' hosszúság pedig másodig rangú vala. — Moró Úr 1812-ben és azontúl a' Roschburgi hosszú gyapjúból, melly gyakran négy hüvelyket is meghaladott, olly posztókat gyártatott, millyenek ma rövid gyapjúból csak az avatásnak 's nyírásnak (apretur) alkalmaztatása által

tetszőleg, de nem a' rövid gyapjúnak különös természeti tulajdonságánál fogva lehet készíteni, se azt nem lehet szebbé és tartósabbá tenni. Moró Úr, még ma is hosszú gyapjúból gyártat, 's az ő posztóját, a' Tháer által ajánlott, egy és fél hüvelyknyi hosszúságú fűrtözetű gyapjúból készült posztóknál inkább keresik, 's ezek nagyobb figyelemben, becsben és kedvességben vannak, 's tartóságok is nagyobb. Tetlegesen (practice) bé van bizonyítva, hogy a' hosszú gyapjú csak finom legyen, a' posztó gyártásban is fentartja becsét, egyéb használhatóságát nem tekintvén is.

De a' mívtudomány (technologia), melly a' mi időkben a' chémiával minden tudományok között a' legnagyobb előlépéseket tette, először a' gyapotszövetekre fedezett fel fonó gépelyeket (Spinnmaschinen) mellyek által a' fonásra tett költségek a' kézi fonáshoz képest nem csak megkevesednek: hanem általok a' fonal is finomabbúl 's egyenlőbben készül el. Hasonló gépelyeket vagy is erőműveket igyekeztek alkotni a' gyapjú 's len fonására is. A' lennél azonban a' legnagyobb nehézségekre találtak. A' lengyártományoknak (Fabriken) finomsága és jósága a' lenszálaknak természeti

hosszúságoktól függenek. Tudjuk micsoda gazdai fogásokkal eszközlik a Hollandusok és Belgák a hosszú lent. Azonban a lenszálak hosszúsága ellent áll az erőmívekkel való gyárthatásnak. Hogy lent lehessen rajtok fenni, előbb hosszú szálait kurtává kellett tenni; a len testét mintegy meg kellett oszlatni, azután öszvecsomósítani (filzen) és mintegy gyapjas formájúvá tenni. De ekkor a belőle készült gyártomány nem vászonnak neveztetett, hanem batistnak, s a t. s így van a len erőmívi szövet mostanig, s csupán más vagy helyettes állató részekkel, (surrogatumokkal) kevert szövetekre fordítanak erőmívek, a finom vásznak készítésére pedig nem használtak.

A pamut és len között állott a juhgyapjú. — Azon nehézségek, mellyek a gyapjúnak erőmívek általi fonásának ellenében állottak, már a pamut és len erőmívi szövetek történeteiben előfordultak. A nehézségek a szerént kevesedtek, a mint közelítették a gyapjúban a pamut rövidségét eszközölni. A rövid juhgyapjú könnyebben csomósodik, s jobban hagyja magát erőmívi szövetté készíteni. Immár a posztógyártás erőmívi szövés módjára alapulván, a rövid gyapjú kerestetett, s in-

kább megelekedtek több, sokkal alábbvaló finomságú gyapjúval, csak rövid legyen. A rövid fűrtözetű gyapjú kívánása a kereskedés tabori lármájává vált, s innen eredt ama nagy tiszteletű Thaernektől eltévedése is, és azon nyilatkoztatása, hogy a gyapjút választó (Wollsortirer) immár nem a finomság fokaira, hanem csak a fűrtözetre (Stappel) ügyel: — mert a gyapjú finomságát a gyáros a posztó könnyűségével, és a posztónak nyírás, avatás által való elkészítésével pótolja ki látszólag, de valyon így maradhat-e az? valyon a látszóság nem fogja-e elveszteni igazát a valóság mellett? Nem fogja-e a finom gyapjú, ha a közép finomnak rövidségét, s ez által az erőmívi szövésre való alkalmasságát bizonyítja, a közép finomot homályba helyeztetni? — Nem bizonyítja-e meg Moró Úr tetlegesen, hogy az én 4 hónapos növetű gyapjóm azon terhet bírja meg, mellyet a 12 hónapos növetű gyapjúból készült posztó? s nem nyer-e a tartósság, a finom rövid gyapjúból készült posztóknál? mellyet úgy látszik most, az avatás és nyírás által, látszólag finom szövetekben kevésbé találunk fel? Az illős rövidségnek az erőmívi gyártás tekintetében tagadhatatlan bece vagyon. Ezen be-

cset azonban nem az első tulajdonságnak, t. i. a' finomságnak köszönheti, hanem az előtti másod tulajdonságnak a' hosszúságnak, melly másod tulajdonság most a' rövidség, Moró Úr mesteresen mondja mint művész:

„A' Merinók ezen új használati módjának jósága, midőn annyira kerestetik a' „finom rövid gyapjú, világos, különösen a' „következendő okoknál fogva 's a' t. (lásd „feljebb a' Moró Úr előterjesztését).

Lehet é a' legalkalmasabb és ügyesebb férjfiútól a' mai időben világosabb, tisztább és helyesebben erősített ítéletet kívánni? ítéletet, mellynek sem Bécsben, sem Brúnben nem mondott ellent senki a' gyárosok között? mi csuda tehát, hogy ezen okok az első és legtisztább indítványok (motivumok) valának új juhtenyésztési módokra, 's alapjai valának gyártási próbatételre való határozottságomnak is? Rendszerem mellett áll nem csak helybehagyással, de tettelesen is a' gyártók világa.

De miként támogattatik újmodi juhtenyésztésem a' tenyésztő előtt, a' nemesítés, a' jövedelem nagyobbítása 's a' házi gazdaságnak megzavarhatása, 's minden érdekeinek tekinteteiben?

Csak rövid rajzolatban emlékeztetem itt azokról, mellyeket már fentebb e' tárgyról itt ott előadtam.

Mi legyen a' valódi nemesítés, ma már nem feladat (problema), ez, valamint a' lótenyésztés az eredeti Arabson, úgy alapúl az állandó tulajdonságú nemes Merinó juh-fajon. A' nemes juhok több fajtái vagynak, mellyek éghajlati és táplálási különbség és tenyésztési fogások által állottak elő. — Hogy ezeket jól osztályozhassuk (classificálhassuk) minden önkény nélkül faj és nemes gyapjút termőkre kell őket megosztani. Fajjuhok csak azok, mellyek tulajdonságaikat változatlan megtartják ivadékaikban is; nemes gyapjújú juhok azok, mellyeken ugyan időnként vagy éltök fogytaig finom gyapjú terem; de ez csak korcsosítás terménye; az az, változó, nem állandó tulajdonságú állatok, mellyek úgy szólván személyes tulajdonságaikat utódjaikban nem tartják meg.

Az Electoralis juhok, a' legtökéletesebb juhtól az Eskuriáltól vévén eredetét, melly Németországban állandóvá tétetett, köszönhetjük Európa legfinomabb juhait. Mint hajdan Spanyolország az Eskuriálokban, úgy mi most Németországban az Elec-

torálisokban találjuk a' lehető gyapjú finomság tökélyét. — Én egy állandó tulajdonú eredeti Electoralis juhsereget sem ismerék, melly egy, vagy egy és fél hüvelyknyi rövidségű gyapjút termene 12 hónapok alatt, 's ezen tulajdonságát utódjaira is átlántálná. Azon példány, mellyet bóldogúlt Státus Tanácsnok Thaer Brünbe küldött egy fél Electoralis, és fél Negretti juhnak vala ivadéka, mellyet én Brünben azonnal vitézés által jegyztettem meg, 's a' legrövidebb gyapjú egy esztendő kosról került, melly rajta 8 hónapokig nőtt, 's nyújtott állapotban két hüvelyk hosszúságú vala. — Moró Úr, ki annyi sok juhseregeket látott és ítelt, 's épen olyan megkülönböztetett juhismérő, mint gyáros, a' következőt állítja tapasztalása után, hogy t. i. „soha „sem fogja azt a' tenyésztő elérhetni, hogy „juhai, mellyek most a' legfinomabb 's „legnemesebb gyapjút termik, melly azonban 12 hónapok alatt 3-tól 4 és $\frac{1}{2}$ hüvelykig hosszúvá nevededik, annyira megrövidíthessék, hogy ennyi idő alatt csak két „hüvelyknyi hosszúságút teremjenek.

Immár azon kérdés állott a' téren, miként lehessen a' gyártás kívánatit, t. i. a' rövid fürtözetű gyapjút az eredetiség és tu-

lajdonságbeli állandóság feláldozása 's elvesztése nélkül kiszolgáltatni? Én a' természetet több próbatételeimmel válaszadásért megkérdeztem mintegy, 's mindig azt felelé világosan 's tetlegesen: „vagy kocsosítás (Kreuzung), vagy két három nyírás által;“ vigyázva léptem ezen képlettel (idea) a' közönség eleibe, — a' gyártás a' többszöri nyírás mellett szovátolt; a' juhtenyésztő ezen művelés által biztosságba helyezi az eredetiséget, 's így új tenyésztési rendszerem által, egy megtisztított 's tetleges indítványt (motivum) alapítottam a' tenyésztők részére.

A' jövedelmi jó következetek önmagok által támogattatnak. Maga Moró Úr helybegragyó nyilatkozatása alkalmával megmondotta szinte, hogy a' többszöri nyírás által a' gyapjú mennyisége szaporodik? kétséget nem szenved; 's a' mi becsét illeti, azt tettem hozzá, hogy az így készített gyapjúnak mázsája 10 — 20 pengő forintal drágábban fizettetne meg. — Ehez azt teszem, hogy az ár nevedekni fog, mennél inkább elterjed azon ismeret, hogy a' finomabb gyapjú csupán ezen művelés által emeltethetik fel a' gyengédedség (Zartheit) és jó tapintat legmagasabb fokára, sőt e' részben a' bárány-

gyapjút is felülhaladja. Tetleges tapasztalásom szerint két nyírás által egy juhról fél fontal nyerek több gyapjút. Noha ellentmond gazdasági Tanácsnok Köhler Úr ezen következetnek, 's azt jegyzi meg, hogy a két nyírású juhok egy nyírásúakká változtatván által, ekkor több gyapjút adtak volna. Egybehasonlítás után szólván, ez magának ellentmondó állítás, mert minden helyretermő (reproductivus) erővel felruházott testek vagy létszerek (organumok) hirtelenebben termik helyre (reproducálják) magokat, ha mesterségesen, vagy erőszakosan megsértettek, mint az ember-fő haja, és a leberetvált szakál bizonyítja, sőt az egy kaszállású rétek sem adnak annyi szénát, ha t. i. a föld ereje hasonló, mint a kétszer kaszáltak. Azonban én tapasztalásból beszéllek, Köhler Úr észrevételek következtetésében, 's ezek idegenek tulajdonai é, vagy a magáé? ezen hatalmaknak (potentiáknak) egyenlő sujt adok, annyi igaz, hogy ezekből egy igen és nem keletkezik. A tapasztalás minden évben részrehajlás nélküli ítéletet hozhat, — koplaló nyájaknál 's tenyésztésnél az én új bánásmódom nem használható. Mennyi vész el 12 hónapok alatt a finom gyengéded gyap-

júból szakadások, dörgölődés és kopás által, mellyeknek a rövid 6 — 4 hónapos nincs annyira kitéve? Maga ezen veszteség sokat levon a gyapjú mennyiségéből és sujjából.

A házi-gazdaság is kevésbé zavartatik meg ezen új használati mód által. December, Januárius és Februárius havaiban mindenhol othon tartatnak a juhok; jaj azon juhtartásnak, melly erre nincs elkészülve! (hogy t. i. bőven legyen téli takarmány). Mit árthat az a házigazdaságnak, ha én nyíratlan juhok helyett nyírottakat táplállok? Jaj azon juhtenyésztésnek, melly olyan istálói rendet tartana, hogy a tenyésztő abban a levegői mérsékletet tetszése szerint ne kormányozhassa! *) Hol a gyenge most született bárány kiálhatja a hideget, kiálja azt az újontan nyírt állapotodott idejű juh is.

Ezekről, és minden gazdasági indítványok érdekeiről a következő ellentmondó vitatások alkalmával többet. Csupán

*) Itt túl megyen Ehrenfels az igazság határain véleményem szerint, mert olly akolban is igen egészségesek a juhok, mellyek nyíltak és hidegek, csak nyári és téli eledelök 's italok legyen jó. — De hogy a téli nyírás a meleg aklot megkívánja, kétséget nem szenved.

azt kérem még, hogy az előbocsátott indítványok (motiva) szem előtt tartassanak.

„Az 1-sőre: Hogy t. i. sok évi tapasztalás bizonyítaná hogy a' magas finomság és selymesség csupán szabályos (regularis) fürtözetű gyapjúknál található, melly tömött, és természeti tulajdonságainál fogva rövid fürtözetű, nem pedig azon nyájokban, mellyeknek juhái magas állású, 's hosszú fürtözetű gyapjút termenek.“

Ha a' fentebbi állítás beszéd helyett, egy új oskolának lenne tapasztalása, minden illendőséggel szólván, sok évi tapasztalásnak még sem neveztetetne, mert minden magas finomsággal bíró nyájai Németországnak, az Electorális juhok veriből származtak, és nem igen régolta. Történetileg békibizonyítható, hogy én ismértem meg legelőször az Electorális juhokat. Én valék az első, ki forma szerént kikiáltottam azt, hogy Németország felülhaladta Spanyolországot. Ellenem sok esztendei tapasztalást nem lehet felhozni. Tudjuk millyen fürtözetűek valának az Electorális juhok Lohmenban, Roschburgban, Reusznál és egész Szászországban. Én 33 esztendős juhtenyésztő vagyok (mondja Ehrenfels), de nyilvánosan meg kell vallanom, hogy én a' gyapjúnak

legmagasabb finomságát és gyengédségét (Zartheit) a' rövid sűrű fürtözetükben, az az a' megntemesített Negretti juhokban soha sem találtam. Ha ez történhetett volna, úgy képzelményemet (ideal) t. i. az elveszett Eskuriál juhok régen megtaláltam volna, mellyet még most is olly félelmesen keresek 's életre hozni törekedek.

Tetszett é olvasni mit Thäer a' fürtözetéről írt? 's mit én az ő fürtözetről (Stappel) írt tévesztő tanításáról írtam? Hogy lehet megfelejtkezni arról, a' mi ezen tárgy felett már elintéztetett, 's még is okszeres (rationalis) ítéletet tulajdonítani magának? Nem lenne é ez, mint a' törvénytudó mondja, törvény vagy is ólom nélkül való lövöldözés? De ha az említett hatalomnak (auctoritas) nem engedünk is, tehát haljuk meg csak, mit az újabb idők legnagyobb gyapjú ismérője Moró Ur mond a' fürtözet (Stappel) felől.

„A' gyapjú gyengédsége (Zartheit) a' gyapjúszálnak formálódásából származik a' fürtözetre való tekintet nélkül. Az én látásomnál fogva mindegy a' gyártásra, akár millyen legyen a' fürtözet alakja. Az első gyártási fogás alkalmával úgy is nagy változásokat szenved a' fürtözet, mi-

„dön a' gyapjúszálak finomsága változha-
 „tatlanul megkívántatik, 's ezek illy ma-
 „gas fokon állván, bárha nem sűrű fürtö-
 „ket formálnak is, még is alkalmasok a'
 „gyártásra, 's egyenként is elválhatnak egy-
 „mástól, sőt a' czérnásodáshoz *) köze-
 „líthetnek, és a' közönséges elnevezés sze-
 „rint valósággal czérnásodottak is lehet-
 „nek a' nélkül, hogy az finomságoknak és
 „használtságoknak ártson. Tapasztalá-
 „som szerint ez nem okoz a' gyártásnak
 „semmi akadályt, noha a' tenyésztők majd
 „mindenkor ellenkező véleményben valá-
 „nak**). Valamelly gyapjú finomságának
 „megbírálásánál első vizsgálatot a' gyap-
 „júszál mivóltára, nem pedig a' gyapjúfo-
 „lyam alakjára kell fordítani 's a' t.

Ezen oktatásban tetleges (practicus) igaz-
 ság, következettség, tapasztalás, részrehaj-
 latlanság, és természeti bölcsesség fekszik.

*) Czérnásodásnak neveztetik, mint azt az I-ső kő-
 tetben bővebben is látni lehet, midőn a' gyap-
 júfürt pászmácskáinak végei sróf formán üsz-
 vecsombókosodnak.

***) A' czérnásodás, és szerfelett ritka állású gyap-
 jú, bár legyen a' legfinomabb, azért becstelen a'
 tenyésztők előtt különösebben: mivel ezen tu-
 lajdonságok mindég a' gyapjú csekély mennyi-
 ségével járnak együtt.

Minden magas finomságú juhoknak,
 mellyeket én a' juhkiállítás alkalmával
 Bécsben és Brünben láttam, hátokon 's első
 hevederöken (keresztcsontjokon) egykevéssé
 nyílt fürtű vala a' gyapjú, nem zárt, melly
 a' Negretti faj tulajdona. Azok, mellyek
 magas finomságúak és nem nyílt gyapjú
 folyamúak valának, fürtözetjüknek végei
 csiga formán valának öszvekanyarodva, 's
 a' gyapjúfolyam külsője csombókosnak lát-
 szott, mintha apró gyöngyökkel lett volna
 behintve. Az ilyen alakú gyapjúfolyam,
 mellyet a' gyapjúkereskedők csombókosnak
 (knötrig) neveznek, hibásabb, mintha a'
 szálak egyenesen végződnének (melly eset-
 ben rendszerint nyílt egykevéssé a' folyam).
 Én csak két példányokat láték a' kiállítá-
 sok alkalmával, mellyeknek a' magas fi-
 nomság mellett a' nevezett hibái nem valá-
 nak, 's a' mellyeknek sűrű zárt folyamjok
 és szabályos habozatú gyapjok vala. Ha ál-
 talánosan akarjuk a' gyapjúfolyam alakja
 szerint osztályozni (classificálni) a' magas
 finomságú nemes juhokat, ezek

a.) Ollyanok, mellyeknek mint az ere-
 deti Electoralisoknak gyengédeden zárt,
 inkább nyílt folyamjok vagyon mint tö-
 mött, 's mellyeknek gyapjúszál végök in-

kább egyenesen megyen ki, mint bevonúlva vagy is kanyarodva.

b.) Ollyanok, mellyeknek folyamjai az elébbiekhez képest zártaknak látszanak, de kissébb mennyiségű gyapjút adnak mint az elébbiek, öszvecsombókosodnak vagy is czérnásodnak, t. i. a' fürtöcskék végei csomókba kanyarodnak öszve.

c.) Ollyanok, mellyeknek gyapja sem nem síma, (azaz göndörség vagy is habosság nélkül való) sem nem czérnásodott, hanem olly finom hajlásai 's göndörségei vannak, hogy a' gyapjú víz módjára habozva néz ki. Az illyen utóbbi állású gyapjúfolyam a' leghibanélkülvalóbb nemes gyapjúnak külső képe; ez zárt (geschlossen), és szabadon szólván, ez képezi az elveszett eredeti Eskuriál juhót. De az illyenek igen ritkák, 's még ezeket ezentúl kell állandóvá, és ezen faji tulajdönt megtartóvá tenni, és ez még most nem szabálynak (regulának), hanem csak a' szabály kivételének neveztetetik.

Az én, másokéhoz hasonlítva, bizonyára sok évi tapasztalásaimnál fogva az 1 szám alatt jelelt állítás következendő módon változik 's áll meg.

A' gyapjúnak legmagasabb finomsága

és gyengédsége az Electorális juhoktól származik. Ezeknek eredetije (original) nem bír zárt gyapjúfolyammal. Ez a' Negretti (vagy Infántadó *) törzsöknek és az ezekkel korcsosított (gekreuzt) különféle fajtáknak tulajdona. Soha sem találtatott a' legmagasabb finomság 's gyengédség a' Negretti juhok gyapjúfolyamjaiban. A' legmagasabb finomság és gyengédség (Zartheit) éppen a' legritkább gyapjúfolyamokban találatik, mellyeknek egybefüggése olly könnyen megoszlik mint a' gyengéded báránygyapjúnál. — Lohmenban a' legfinomabb gyapjú apró pászmátskába alakult, 's ezek különváltak a' gyapjúfolyam többi részeitől. Igaz ugyan hogy ez, az Electorális juh hiányaihoz számítottatik; de ha a' legmagasabb finomságról vagy a' szó, és hogy millyen alakú gyapjúfolyamban találtatható az tetleg: tehát a' fentebb írtra kell mutatni, hogy azon előítéletnek ellentmondassék, mintha a' legmagasabb gyapjú finomság és gyengé-

*) A' Negretti és Infántadó juhok mind testalkotásokra, mind gyapjok minéműségére sokat hasonlítván egymáshoz, a' tenyésztők megváltva élnek ezen nevezetekkel, az izmosabb termetű sűrű 's aljasabb finomságú juhoknak 's gyapjúnak nevezése alkalmával.

dedség a' Negretti folyamokban megegyeztethető lenne.

Maga az Eskuriál juh is, melly az Electoralisok és Negrettik (vagy Infántadók) hibái közt, az egyesített jó tulajdönt fogja adni, megszűnik Eskuriál lenni, mihelyt szerfelett tömött Negretti folyamúvá válik, Azon vonalok (lineák) mellyeknél a' legmagasabb kezdődik 's végződik gyengédeden vagynak megjelelve. A' legmagasabb finomság nem a' folyamtól függ; legkevésbé található a' természet szerinti rövid, sokkal gyakrabban a' hosszú gyapjúknál. Legyen szabad nekem azon történeti útasítást itten ismételni, mellyet a' rövid 's hosszú gyapjú eredetéről ezen cím alatt: „Gondolatok a' Merinó juhról“ a' gazdasági újságok címe alatt isméretes folyóírásban 1830-ban a' 86-dik szám alatt előbeszélltem.

Midőn az Electoralis juhnak eredeti törzsöke Spanyolországból megérkezett, a' gyapjú finomságban ugyan az Eskuriál juh hátrább állott, mint később Németországi ivadéakai, de több jó tulajdonságoknak öszvesülése miatt kevésbé valának tulajdonságai azon hiányok, mellyekkel az ivadékok bírnak, az az, tökéletesebbek valának általadatások vagy is költöztetésök ide-

jében. Az éghajlat, eledel, 's nemzés fejtették ki együtt véve, legelőszőr Lohmenban, mit dolgozhat vagy tehet a' természet. A' párosításnak 's fajulásnak következei, mihelyt a' hágó kosok csupán a' finomság okfője szerint választattak, Lohmenban a' gyapjúnak czérnásodása és hihetetlen kevesülése által nyilvánosították magokat legelőszőr. Hol sovány vala az eledel 's legelő, melly által kevésbé nőhetett a' gyapjú hosszasága, hamarébb észrevétt azon hiba a' gyapjú mennyiségének mérése alkalmával, mint a' látási észrevétel által; így téttett ezen hiba (t. i. a' gyapjú ritkaságából eredt kis mennyiség) majd nem állandóvá.

Ezek Roschburghan korábban a' hizláló és istálózási táplálat módjai alkalmával vétettek észre. — Itten az állati test szerfelett megnagyobbodott, 's következtette a' bőrnek is kiterjedését vagy is kinyúlását. A' bőr létszerei (organumai), vagy az ott elszórt haj vagy is gyapjuszál hagyományai (Harzwiebel) nem a' nemzés által formálódván belőlről, és nem szaporítottván a' bőr külső okok miatt nevedő kiterjedéséhez alkalmazva; hanem ezek által inkább csak jobban fejtődzvé ki, és mint-

egy széljelebb tolatván, a' bőrnek eredeti, 's születés, nemzés által nyert szövetében, épen olly kevésbé lehetett a' legtáplálatsabb étetés vagy eledel által is a' nevezett gyapjúsál hagymáit megsaporítani, mint a' főben szemgolyót kettőnél többet előállítani nem lehet. Minden gyapjúsál hagymátskából csirádzik 's nevededik; a' hol ez hibázik, ott nem nő gyapjúsál, és a' bőr csupaszon marad, Mennél nagyobb tehát a' test, annál kiterjedtebb a' bőr; mennél kiterjedtebb vagy is kifeszítettebb ez, annál távolabb vagynak egymáshoz a' gyapjúsál hagymátskái, és annál ritkább gyapjújú a' juh. — A' gyapjúsál hagymái ezen kevésbé szorúlt, vagy is tömött állásban, megnagyobbodtak, tökéletesedettek, mint azon fák, mellyek az erdőkben megritkítattak, 's illyen idomban szolgáltatnak a' gyapjúsálaknak több tápláló nedvességek. A' nagyobb mértékben tóduló táplálót csupán a' gyapjúsálnak meghosszabbodása által emésztethetett meg, vagy is fogyasztathatott el, minekutánna alapos létszereknek (a' hagymáknak) nem léte miatt meg nem sokasodhattak, vagy is sűrűdhettek, és így állott elő Roschburgban egy osztálya az Electoralis juhoknak, melly 4 — 5 hüvelyk-

nyi hosszúságú gyapjút termett, és az eleinte gyapjú sujjatlanságát szálainak hosszúságával pótolta ki. — Ezen fajjuhok a' mi időnkben gyaláztattak, és nemzés által vissza idomítottak (zurückgebildet). — Nem mindnyájan tudták mit tselekedtek. Ezen gyapjútermény, mind a' pénzbeli következetek, mind a' gyári használhatóság tekintetében megtartja becsét másokkal egybe hasonlítva is, 's módot szolgáltatott ez, az Electoralisok született hibáját lehetőleg jóvá tenni. Ez által a' leghosszabb 's használhatóbb fűsű gyapjú nyeretett meg, vagy is eszközöltetett, melly posztógyártásra is alkalmas. A' gyapjú sujja származékosan (genetisch) nevedezett jobban jobban, 's mennyit szolgáltathat ezen juh faj, az egészet vévén, új juhtenyésztési rendszerem által, melly az illy fajta Electoralisoknak két és háromszori nyírásából áll, megbizonyítottam.

Másként dolgozott amaz okszeres (rationabilis) juhtenyésztő Schnetger Machernben. Ő rövid tömött finom gyapjút keresett, 's egybe hasonlítás által csak hamar felfedezé, hogy ő a' Roschburgival ellenkező fajtenyészt. Az ő állatai kisebbek valának, és a' bőrnek kisebb kiterjedésénél vagy is csekélyebb feszültségénél fogva sűrűbb va-

la rajtok a' gyapjú állása. Ő mérsékletten étette juhait, 's nem eszközlötte mintegy mesterkézve a' gyapjúsálat hosszúra növesztő nedvességek tódulását. Ő céljaihoz alkalmazott eredeti børszerkezetű juhokat keresett törzsököknek, 's a' származtatás által állandóvá eszközlötte, a' megírt mód-dal létesített Electorális juhait. Így történt hogy magában Szaxóniában néhány órányi távolságra, két osztályú Electorális juhokat lehetett találni, mellyek a' gyapjúnak némi tulajdonságára nézve egymástól el-
lenkeznek, — mind ezek a' nemzés vagy is származtatás fő ereje által történtek, melyhez járultak a' levegői mérsékletnek és ele-
delnek befolyásai.

A' 2-dik és 4-dik pontokra. Engem nem értettek meg, és igen hibásan terjesztették el rólam, hogy én az én két és három nyírésű juhaimról azt állítottam volna, hogy 3—4 hüvelyknyi gyapjú hosszúsággal természetes ki nem nyújtott állapotban is bír-
nának, Miként értettem én 's kívántam ér-
tetni e' dolgot, Bécsben és Brünben az asz-
talra terített számos gyapjufolyamokkal bi-
zonyítottam, és Moró Úr körülállásosan je-
lenté, miként mérkelte a' gyapjufolyamo-

kat, és szálainak hosszúságát kinyújtott ál-
lapotban, 's miként találta ezeket.

Azon jelentés, mellyet Moró Ur az e-
gyesületeknek beadott, szó szerént azt fog-
lalja magába: „Én mind a' két példányokat,
mellyek két és három nyírésűek valának,
különbféle mérkélés alá vettem, 's az egyes
szálakat kinyújtva vizsgáltam, melly alka-
lommal úgy találtam, hogy a' hat hónapos
gyapjú (melly két nyírésű) általánosan két
és fél hüvelyk hosszúságú, és a' négy hóna-
pos (melly három nyírésű) két és egy ne-
gyedrész hüvelyk hosszúságú vala.“

Tettel nem lehet jobban kivilágosítani,
mit, és miként akar az ember értetni. Az
így nyírott juhokat Meidlingban közel Bécs-
hez ki is állítottam, minden tenyésztők lát-
hatták őket, többen nézték is December vé-
ge előtt és után. Kívánhat é több értesítést
a' legkétkedőbb is? Azon juhok, mellyek
két nyírás által két és fél hüvelyknyi hos-
szúságú gyapjút adnak, (mind a' két nyí-
rási gyapjút öszvetéven) 4 és $\frac{1}{2}$ hüvelyk hos-
szúságú gyapjút fognak mutatni 's a' t.

Szükségesnek vélem azonban megem-
líteni, hogy 1806-dikban és 1807-dikben
Roschburgból szállított juhaim közt talál-
tattak olyanok is, mellyeknek fűrtözetbe-

li magasságok 4 hüvelyk vala. De ezen juhoknak gyapja inkább sima vala mint göndör, és alig nyújtathattak öt és fél hüvelyknyi hosszúra; e' mellett ezeknek gyapjúsálai legvastagabbak, 's végei legegyszerűsebbek valának. — Még is megérdemlette volna ezen juh faj, melly nagyobb mennyiségben is adta a' gyapját, hogy terjesztesen és műveltessen, mivel az Angol hosszú (fűsű) gyapját adó juhokat kipótolta volna, 's ezeknek gyapja hasonlíthatatlanul finomabb vala. Csak igen kevés számban tenyésztve 's nemesítve tartottam én meg ezen faj juhokat.

A' 3-dikra: Az ezen pontban lévők közül csupán azokra akarok megfelelni, mellyek a' Köhler vitézásaiban ismételve nem fordulnak elő.

a.) A' Morvai és Sziléziai juhok egy nyírású rövid gyapját adnak. Ezt én nem úgy találtam, kivált ha a' Tháer 1 $\frac{1}{2}$ hüvelykes hosszúságú gyapjufolyamját vészem határozó pontjául a' rövid gyapjúnak, vagy a' gyárosok kívánatját, hogy t. i. a' báránygyapjú szűki alkalmas helyettes (surrogált) természetmennyel pótolassék ki. Minden Morvai és Sziléziai gyapjú, nevezetesen a' Barthensteiné Morvában és Hengersdorfban,

Herczeg Lichnowszkié, Gróf Haugviczé, Gróf Dauné, Bárány Fokelé Mannersdorfból és Altenburgból, Elsneré, Köhleré, Gróf Wrbnacé 's a' t. hosszabbak valának kinyújtott állapotjukban egy és fél hüvelyknél, és rövidebbek nem valának három hüvelyknél. Ez tett vagy is történt dolog, mellyet minden évi tapasztalás helybehagy.

b.) Az elletési mód, és Köhler Ur által a' 10-dik pontban megjegyzett változtatott elletési idő, megérdemlik hogy nyomonosan vizsgáltsanak meg. Moró Ur ezen nehézséget az által kívánta kikerülni, hogy csupán a' ridegekre kívánta a' kétszeri nyírás kiterjesztetni. Én az anyákat Decemberben vagy Januáriusban ellettem. Ezen elletési idő olly hasznokat fedezettett fel, mellyet a' kétszeri nyírás indítványán kívül is megszerettek. — Nagyon terhes juhokat nyírni kérdést sem szenved igen kétségés lenne; kevésbé veszélyes a' téli nyírás négy hetekkel később tenni, úgymint Januárius és Július végén. A' December utólján való nyírás azért jobb, mivel a' legelő juhsergeknel Mártiusig a' gyapjú annyira megnevekedik, hogy a' juhokat szabadban kieresztetni lehet. Azonban a' Januáriusi nyírás mellett is ha az anyák kényelmesen leellet-

tek, egykevéssé nagyobb vigyázat reá fordításával ki lehet a juhokat a szabadba eresztetni. Többet ezen téli nyírásokról a következő tapasztalási előterjesztésekben.

e.) A szaporodott nyírási költség a csekélységek osztályába, a krajezárral való gazdálkodásban esik, mellyet ugyan a hazigazdálkodásban megvetni nem kell, de nagy czélok kivitele alkalmával ügyelni sem reája. — Hogy az illy módú használat által félfontal több gyapjút, Moró Úr szerint pedig minden mázsáért 10 — 20 pengő Rftal jutalmasabb árt lehet eszközteni, mint az egynyíresű gyapjúért, meggyökeretleníti a szerfelett finom gazdasági meggondolást és számolást.

Minden nehézségek, mellyek a 3-dik pontban érintettek, ismételtetnek és el is oszlattatnak a Köhler vitatásaiban, épen úgy mint az előbbieken a 4-dik ponti kérdésre megfelelttem.

Az 5-dikre: hogy a finomság és gyengédség nem ugyan azon gyapjú tulajdonságok, a Bécsi vitatások alkalmával röviden ugyan, de elhatározottan és világosan megállapított. „Hogyha hirteleni tekintettel ezen szavak finomság és gyengédség (Zartheit) egyet tevőknek látszanának is,

„mindazáltal szigorúbb bírálás, és okoskodási szabályos vizsgálás által kiki el fogja ismérni, hogy a gyengédségről megfogás a finomságtól különbözik. A gyapjú gyengédségeinek tulajdonsága alatt értetik annak lágyága, szelíd selymes tapintatja, melly a báranygyapjú tulajdonságaihoz közelít (ezt néha vajgyapjúnak is szokták nevezni) mellynek tapintása alkalmával, kellemetes érzést lehet az ujjakban észrevenni.“ A gyapjú gyengédsége tehát azon tulajdonság, mellyet a legfinomabb posztónak megtapintása alkalmával érez az ember ujjában. Hogy ezen puha selymes, az érzetnek hízelkedő tapintat semmi által nem eszközlötethetik úgy a gyapjúban, mint a kétszeri, háromszori nyírás által, mind Moró Úrnak küldött gyapjúpéldányokból, mind különösebben az ezekből készített posztókból bebizonyosodott. Hallani lehetett ekkor jártas ismerőket hangosan ezt mondani, a finom gyapjú csupán ezen művelés által engedti magát a legnagyobb gyengédségre emelni; valamint a finomságot látás, úgy a gyengédséget tapintás által lehet megismérni. Az illyen gyapjú nagyobb rúgóerővel bír, erősebb és használhatóbb mint a báranygyapjú; kitetszőbben mülja felül ezt

a' jó tapintatban is. Ezen faj gyapjú valóban sok új gyártmányok előállítását fogja szülni.

Miként lehet ezen tárgyat megvilágosítani? Az által, a' mi magát a' báránygyapjú gyengédségét érthetővé teszi. Ezen faj gyapjú 4 vagy 6 hónapi növésnek terménye. A' mint a' báránygyapjúnak használhatósága megállapítatott, a' juhgyapjúnak többszöri nyírását helybehagyó okfő is kihirdettetett 's elfogadtatott. Az én belátásomnál fogva minden 12 hónapos gyapjúk túl nőttek, (überwachsen). Ezek a' megsárgult őszi levelekhez hasonlítanak, melyektől a' selyembogár is durvább selymet ereszt. Virágzása korábban kell a' juhgyapjút nyírni, melly négy hónapos korától 6 hónapos koráig tart. Ki nem emlékezik a' legfinomabb gyapjúk kedves kinézésére gyertyaszentelő körül? 's ki hiszi, hogy ez Május utóljáig így marad? Csupán a' nyírásnak és gyapjú mosásnak vagy is úsztatásnak kényelmesebb tehetése okozta a' divatozó 12 hónapi egyszeri nyírást, de nem a' hibásan állított termény megérlelésének szükséges volta. Minden 12 hónapos gyapjú veszít a' juh testén, és túl nővi magát. A' szálak végeiben a' növés megszűnik és a' végek elhalnak. Minden szál nyilvánosítja a' gyapjúnak elvirítását. A' gyapjúszálnak

idősebb része a' fiatalabbtól mintegy rendszeren megkülönbözteti magát, és mind a' finomság, mind a' gyengédség külön válnak ugyan azon számban; ellenkeznek színekben is, úgy szinte tapintatjokban és izzadságokban (melly alatt a' gyapjúszálon lévő 's érezhető zsíros nedvesség értetik). Hogyha a' gyapjút, melly ugyan azon juhon termett, összevesszük: a' 12 hónapos gyapjút a' 6 hónaposhoz képest tapintatra nézve keménynek, szálára nézve, legalább végeinél, durvábbnak 's az egészre nézve becsuténítottnek fogjuk találni. A' hat hónapos gyapjúban való markolás alkalmával kivált gyári mosás után, úgy éreztet a' tapintat mintha vajba nyúlt volna az ember.

Egy nagy gyapjú-kereskedő nem régen példányokat mutata nékem rövid fűrtözött gyapjúkból, mellyek igen magasra becsültet electak valának, 's gyalázásképen hosszú Electoralis gyapjúval hasonlítja egybe. A' nélkül hogy feleltem vagy a' gyapjút czérnává tekerítettem volna, elvevém a' gyapjú-példányokat ellenkezőmtől, 's kérvén hogy szeméit bezárván válassza ki tapintat által a' finomabbat. Itéletét a' hosszú gyapjúra mondotta ki kedvezően; a' próbatételt nyílt szemekkel is ismételtetem, és megint a' hosszú

gyapjú mellett szovatolt. Továbbá azt kérdezem: melyik gyapjúból lehetne a' legfinomabb 's jobb tapintatú posztót (mert a' többi szövetekről kérdés sem támadhat) szóni? okszeres következtetéseknél fogva e' részben is ítéletét kezének érzete szerint mondotta ki. Ezután ő azt kérdé tőlem, honnan jönne tehát, hogy a' posztó-gyártó a' rövid, de alábbvaló tapintatú gyapjút többre becsüli? Felelém: mivel rövidege, de nem finomsága miatt, erómívekkel való dolgozásra alkalmasabb a' rövid gyapjú. Mellyhez ezt tevé: állítsa elő a' posztógyártónak ezen finomabb, de hosszabb gyapjút olly röviden 's még rövidebben, mint az Úr által magasra becsült electa gyapjút, bizonyosan a' finomabbhoz fog nyúlni. Az olvasó ezen történeti elbeszéléseben világosabban találhatja megmagyarázva, mint minden más vitatások által.

A' 6-dikra: Weiszenburg Úrnak példája, hogy mosatlan nyírt gyapjút alig tudta eladni, az előbocsátottnál fogva ide nem illik. Én magam mondtam, hogy a' piszkos mosatlan gyapjú nem vásári árú. Ha a' piszkos gyapjúnak semmi elsősege nincs a' mosott felett, ki fogja venni vagy jobban fizetni? — De ha a' gyárosnak azt

mondhatom: az én mosatlan gyapjumban az általad különösen keresett legfinomabb rövid gyapjút feltalálod, — nem fogja é megpróbálni és örömet venni? Hogy végtére a' mosatlanul nyírt gyapjú Moró szerint a' juh testén elosztályoztatván, és nyírás után gyári mosás által tisztává, szóval, épenséges mennyiségűvé téítvén (az az, melly további mosás által nehézségéből semmit el nem veszíthet) a' kereskedésnek legbecsebb terményévé költségek kímélésével válhatna, 's való fog bizonyosan nem sokára: ki kételkedhetik róla? Ez által a' legvalódibbnak, a' legszebb külső is kölcsönöztetne!

A' 7-dikre: Hogy a' juh kétszeri 's háromszori nyírás által Köhler Úr szerint kevesebb gyapjút adna mint egy nyírás által, ellenkezik az észleggel (theoria), tapasztalással, hasonlatossággal és lehetőséggel. — Ezen tárgy már indítványaimnak előterjesztése által eléggé megvitatott.

A' 8-dikra: Köhler Úrnak azon hite is, hogy a' kétnyírású gyapjú nem olly jó és alkalmas mint az egynyírású, hibás feltételekből ered, és annak nem okszeres következtetéséből. — Ki határozta meg, hogy a' gyapjú megérésére 12 hónapok vagy egy e-

gész esztendőnek lefolyása kívántatik? A' juh 24 hónapokig is viselheti gyapját a' nélkül hogy kihüljön vagy mint a' megérett alma a' fáról letörjön. A' bérekesztés (conclusio) hibás feltételben lévén alapítva, 's hibás hasonlatosságból következettve, t. i. a' gyümölcsről a' gyapjúra tétetett az áltmenetel, melly 12 hónapos korában épen úgy állíthatna éretlenné mint 6 hónapos korában, mert a' gyapjú (különösen a' jól táplált egészséges Merinókról) 24 sőt 36 hónapokig is a' testen marad 's nevededik. — Mikor lehet hát a' gyapjút a' testen érettné állítani? Akkor, ha rendeltetéséhez képest a' gyártásra legalkalmasabban használtathatik. — Ha tehát a' 4 és 6 hónapos gyapjút alkalmasabbnak találja (mint valósággal úgy is van) a' gyáros a' gyártásra, mint a' 12 hónapos, úgy a' 4 és 6 hónaposok a' valódi érett gyapjúk, a' 12 és 24 hónaposok pedig az elérttek. Így áll a' tárgy pontos okszerűséggel. Moró Úr tetleg (faktisch) megmutatta erőmértéke által, hogy a' 4 és 6 hónapos gyapjúból gyártott posztó azon terhet bírta meg, mellyet a' 12 hónaposból készült, hol fekszik tehát az éretlenség?

A' 9-dikre: Második oktalan következtetést von Köhler Úr a' többszöri nyírásból

akkor, midőn azt állítja, hogy minden gyapjúknál, mint az elért 12 hónaposnál, a' gyapjú végei rosszabbak, mint a' gyapjuszál többi része. Azonban csupán az elért gyapjuszálakban nőnek bé a' végesővek, ezek halnak el, és a' gyapjuszál többi részzeitől, színnel, zsírjokkal és életökkel különböztetik meg magokat. A' szálvégek az idő behatása által megrosszúlnak, vagy is az idő megkorhítja azokat. A' gyapjuszálak végei csak 8 hónapos korokban kezdenek durvulni, mert épen ezen idő után kezd minden szálnak vége élet nélkül valóvá, csontosodottá és parázssá válni. Egyébiránt ezen kérdés is tetleges természetű. A' gyárosnak kell a' dolgot elhatározni. Észleges (theoreticus) taglalás tekintetéből, az 5-dik pont-ra mondottakat tessék kinek-kinek megolvasni.

A' 10-dikre: A' házi-gazdaság megzavarására nézve a' 3-dik pont taglalása alkalmával már többek mondattak. Itt még a' következőket jegyezem meg.

a.) A' bárányoknak állított veszedelmeztetését a' téli nyírás és a' megváltoztatott elletési idő által. Honnan 's mitől jöhet a' veszély, meg nem mondatott. Akár megnyírt, akár meg nem nyírt jubot szopjon a'

bárány mind egy, 's inkább használ mint ártson. A' hol az elletési idő Novemberre, Decemberre vagy Januáriusra tetetett által, ott az úgy nevezett gyapjú evés a' bárányok legöldöklőbb szokásává vált. A' gyapjúevést némelyek betegségnek, mások fattyú étvágy-nak (appetitus spurius) és betegségi hajlandóságnak tartják. De ez pusztá szokási vétek (Gewohnheitssünde) melly a' szopási vágyból származik, mellyből később betegség támad. Az elnyelt gyapjú nem emésztődik meg, a' báránykák gyomrában kis kemény laptákká válik, mellytől a' bárányok elszáradnak, satornyosodnak, végre elvesznek. Ezért vált szabállyá a' bárányoknak elválasztása; azonban a' szopás előkerülését naponként kétszerre vagy háromszorra szorítani, ismét más következtelenségeket von maga után. Az erősebb bárányok ellopják a' gyengébbektől a' tejet, 's az anyák végre hozzá szoknak ezen idegenséghez, melly a' gyengébb 's fiatalabb bárányok növéseinek elnyomását következteti. Ha pedig anyok mellett maradhatnak, minden alkalmat észreveszen az anya 's elkülönözi magát bárányával; 's valamint nappal, úgy éjjel is több ízben megszoztatja.

Az istállóban rekesztékek által az anya

sereg minden zavar nélkül külön osztályokba szaggattathatik oly formán, hogy a' nagyobbára egyenlő idejű bárányosok külön lehetnek, melly, ha egy seregben vannak (t. i. az anyák) meg nem történhet. Végre a' megváltoztatott elletési idő a' két nyírásra nézve semmit sem tesz, ez az egy nyírású juhseregeknél is több helyeken, más tenyésztési okokból szokásba vétetett, 's a' ki azt próbálta, nehezen fogja elhagyni. A' hol az elletés Novembertől Decemberig történik, ott a' bárány még annya méhében élt az őszi tágultabb legelők jójétéményeivel, 's az anyák jó erőben lépnek a' telelési időszakaszba. Sok és egészségesebb tejet szolgáltat ekkor az anyajuh; mert az istálló-i étetés a' legeltetéssel, és vetések étetésével váltva történik. A' legszigorúbb bétakarítása alkalmával is a' téli eledelnek, gyertyaszentelőig mindenütt csak van takarmány, a' gyertyaszentelő utáni elletésnél rendszerint egyszerre áll be az eleség szűke is. Ha a' korai elletés alkalmával az anyák később szűkebben tápláltatnak is, a' meglehetősen felnevekedett báránykákat abrakolni lehet, melly által a' tej szűki kipótoltatik. A' nyári hónapok a' bárányoknak veszedelmesek; a' főgyűladások, hasmenés,

keringősség gyakran előkerülnek ekkor. — Minden báránnyavalyák elvesztik erejeket a' téli megerősödött báránynál, 's a' két nyírást elmellőzvé is, a' jókori elletés a' legkedvezőbb támasza a' báránynak szerencsés fel nevelésének. *)

b.) Valyon lehet é például venni, nehéz vagy szerencsétlen telelésére nézve a' nyírott egészséges jól tartott juhoknak a' csupasz juhokat, t. i. olyanokat, mellyek betegségek miatt vesztették el gyapjokat? Hogy azon juhokat nehéz kitelelni gyapjason is, mellyek betegségek által elgyengítettek, ki merné tagadni? Egyébiránt a'

*) Hogy a' nyári hónapok veszélyesek igaz, de hogy a' télen elletett zárt 's gőzös aklokban nevelt báránynak közzül több keringősödik meg mint a' tél végén vagy tavasz elején ellettekből, mellyek mihamar legelőre kerülnek, nyomos tapasztalásom után merem állítani; 's hogy a' tél végén vagy tavasz elején világra jött báránynak szinte igen jók szoktak lenni, és hirtelenebben nőnek mint a' száraz és gyökér takarmányon tartott anyák télkezdeti bárányai, szinte tapasztalásból győződtem meg. Úgy vélem magának a' tavaszi melegnek, 's kint a' tiszta levegővel való élhetésnek nagy elsősége vagyon a' testfejtődésére, a' zárt aklokban erőltetve eszközöltött gőzös melegség felett 's a' t.

gyapjúnak elvesztése vagy is lekopása a' nyavalya szerfelettségére 's rendszerint a' gyúladásokra mutat, mellyek mint az embereknel, úgy az állatoknál is visszalétszerűlést (reorganisatio) kívánnak. Ezen esetekben az erő meg van törve, és ha az illy mezítelen juhok elvesznek, haláloknak nem közelebbi oka a' csupaszság, hanem az azt megelőző 's betegségek által alászállított állati erő egésze. Az egészséges nyírott juh csak könnyebben kiállja az istáló mérsékletét mint az újontan született nedves bárány, nagy különbséget is lehet a' betegség által megkopaszodott és megnyírt egészséges juh között észrevenni. A' betegségek a' gyapjú gyökerét elválasztják a' testtől, és minden gyapjútól nyom nélkül simítják meg a' bőrt. De az olló a' legtisztább 's jobb nyírást után is a' gyapjúnak némi részetskéit a' bőrön hagyja, úgy annyira, hogy ha mind a' két mezítelen juhot kézzel illetjük, az egyik cs* pasz húst vagy testet, a' másik pedig még egy kevés gyapjú fedezetet éreztet, és vétet észre.

c.) Azon több takarmányt, mellyet ezen új tenyésztési mód kíván, nem a' kétszeri nyírást, de a' korai elletést kívánja. Két három hónappal húzamosabban étettetnek

(t. i. száraz takarmánnyal) esztendőt által a' korai bárányok. Azonban a' melly gazda ezen szorgalomnak (industria) áldozni nem akar, vagy nem tud, az maradjon a' régi mellett! az tenyészzen inkább sertéseket, vagy maradjon a' durva juhok tenyésztése mellett.*) Ki fog többet bévenni és reá kevesebbet költeni? A' gazdasági számolás nem isméri ezen feladatot. Az én nyírási időszakom Decemberben vagy Januáriusban, midőn a' legelői nyájak is othon vannak, nem kíván több takarmány étetést, mint az egynyírású juhok; sőt ellenben a' nyírott juhok jobban esznek válogatás nélkül, és a' kullancsok által (melly itt ott nagy ostor) nem háborgattatnak annyira.

A' 11-dikre: Ha az anyajuhoknál az új

*) Ezen állítás nyomos lenne akkor, ha a' korai elletésnek a' gyapjú finomságára befolyása lenne, melly épen nincs úgy. A' korai elletés azon okfölből kezdődött, hogy a' téli bárányok több gyapjút adván, a' reájok tett költséget kamatozva térítik meg, és így itt a' jüvedelem számolása jött tekintetbe, e' vala az indítvány (motívum). Így tehát ezentúl is ezen szempontból indulván, küvesse azt kinek tetszik 's hasznosnak látja; de azért korai elletés nélkül is lehet hasznosan, 's ítéletem szerint hasznosabban fiognom juhokat tenyészteni. Erről alább bővebben,

rendszer kivihető nem lenne, mint Köhler Úr gondolja: úgy ez becsének nagy részét elvesztette volna; mert ezen rendszernél számolásba (calculusba) jön, hogy olly juh faj formáltassék tenyésztés által, melly a' két és háromszori nyírásra alkalmas gyapjú termést, származás által állandó faji tulajdonsággá tegye az ivadékokban is. Nem minden gyapjú alkalmas ezen művelésre; a' Negretti legkevésbé. Ha a' gyapjúnak charactere nem az anyajuhból származna, mi által lehetne a' kívánt gyapjú termését állandóvá tenni, és az ivadékokra által plántálni? Minden okszeres tenyésztőnek állandó tulajdonságú juhok tartására kell törekedni, 's így és ezért elhatározott tenyésztési rendszert kell választania. De miért ne lenne az anyajuhoknál a' kétszeri nyírás kivihető? — Én nem ismérek más nehézséget, mint a' szükségessé vált korai elletést, 's hogy ne ismétljem a' mondottakat, tessék megolvasni azt, mit a' 10-dik pontra előterjesztettem.

A' 12-dikre: A' legnagyobb dícsérő-bezédet tartá Köhler Úr új rendszerem fellett akkor, midőn azon alacsonyító és csípős véleményét kijelenté, hogy t. i. „az egész javaslat oda menne ki, hogy azon juh-

„tenyésztők is szolgáltatassanak rövid gyapjút, kik most hosszút természetnek.“ Hogyha a történeti előzményeket ismételni akarnánk, az egésznek erányát 's feladatját, az érintett véleménynek 's céljának valósággá létesültetése vágyában találnánk megfejtve, melly semmi alacsonyítást nem érdemel. Micsoda hálával tartoznánk annak, ki minden kívánt tulajdonságait a gyapjúnak olly hirtelen, olly világosan elő tudná állítani, 's a durva gyapjút finommá, a hosszút röviddé átváltoztatni? A rövid gyapjút a műtudományban előhaladt gyártás kívánja. Természetszerint rövid gyapjút azonban csupán a bárányoknál és a Negretti különféle fajoknál találunk. Ezen különféle fajták korcsosítás (az az különböző tulajdonságúaknak összevárosítása) által állítván elő, és nem tétetvén állandóvá, az ivadékokban, fokoként durvúlnak és veszélyeztetik a magas nemességű Németországi juhtenyésztést. *) Így tehát a

*) A fent írtban nincs igaza Ehrenfelsnek: mert a gyapjú rövidségét finomsággal párosúlva tenyésztési helyes fogások által, épen ollyan állandóvá lehet tenni 's tétetett is, mint az ellenkezőt, 's én magam is ismérek nyájakat, mellyekben a gyapjú rövidségére dolgozván a bir-

hosszú fürtözetű, 's állandó tulajdonságú legfinomabb Electoralis juhokat azért korcsosítani el, hogy hosszú gyapjúja rövidde idomítasson, a legelfogadottabb okfője ellen van a nemesítésnek, és veszélyezteti a tenyésztést és Németországi gyapjúkereskedést.

Mi marad fel tehát más a tenyésztőnek választani való; tekintetbe vévén a rövid gyapjúnak szerfeletti kívánását, és a korcsosítás által való feláldozását a nehezen kivívott eredetiségnek egyéb, mint a két es háromszori nyírás? Hiszen a gyártás is meggyezett az illy módú természetben. — Bár melly következetes legyen is ezen új képlet (idea) minden oldalról, még is hasonlít a Kolumbus tojásához. Én nem tagadom, hogy semmit egyebet nem eszközöltem mint azt, hogy azokat, kik állandó tulajdonságú finom 's hosszú fürtű juhseregeket birnak, arra segítetttem, hogy hirtelen 's könnyen szolgáltatassanak rövid gyapjút a nélkül, hogy juhaiknak eredetisége veszélyeztessen. Ha

tokos több évek óta, az ivadékok a fogások helyes váltáshoz alkalmazva haladtak elő a finomságban 's azt állandóan is viselik. Ezt tetleg a magam kis majorságában is bízható nyíthatom akárkinek.

ezen czéllal még azon bizonyosság is párosúl, rövid gyapjút a' legmagasabb finomsággal, gyengédséggel, használhatósággal és mennyiséggel szolgáltatni: ki akarná ezen képletet (ideát) és nem kevés fáradságot, önség nélkülinek (uneigennützig) és világosan a' világért, gazdaságért, juhtenyésztésért, és gyártásért valónak, csípős alacsonyítással megbecsteleníteni? Ha én finom juhomat nem csupán rövid gyapjú, 's a' posztó gyártás végett tartom; ha én készen állok minden juhgyapjúból gyártók osztályainak esztendőnként hosszabb, és a' leghosszabb gyapjút is kívánságok szerint szolgáltatni, és a' jövőendő időnek, 's az ismét megújúlható szükségeknek megfelelőleg, a' legfinomabb eredeti juhot tetsző kettős alakban ápolom 's megtartom: ki becsteleníthetné szívvel és ésszel az illy gazdasági kérdést, melly tetleg is meg van fejtve? —

A' mi kedvezőt gazdasági tanácsos Petri Úr mint gazda a' kétnyírás mellett mondott, a' IV-dik fejezetben már említettett.*)

*) Mivel a' fentebbi IV-dik fejezetet kihagytam azon oknál fogva, hogy a' jelen vitatásokban az ott foglaltak előfordúlnak, itten szükségesnek látom Petri Úrnak helybehagyó okait előterjeszteni: mert ezek érdekesek is, és különö-

Itten csupán igen elmésen felfedezett ollójáról tesztek emlékezetet, mellyre szabályozó (regulator) van alkalmazva, ez által (két srófokat az olló alsó lapjára alkalmazván, azt magasabra 's alantabbra lehet igazítani, mellynél fogva a' gyapjút a' bőrtől kény szerint való távolságra lehet nyírni) egy kevés gyapjút mindég a' juh testén lehet hagyni, melly azt az időnek 's eszendőnek akármelly szakaszában védelmezi a' csupaszságból eredhető bajoktól. — Valyon

sebben nem vétetnek fel; ezek itt következnek: 1.) Hogy az állati test, a' kétszeri nyírás ingere, és azt követő helyretermő erő (Reproduktionskraft) által több gyapjút ad, egybehasonlítású próbatételek által van bécizonyítva. 2.) Ez által a' tenyésztő azon kedves állapotba helyeztetik, hogy gyapjának árából kétszer pénzeltet évenként. 3.) A' gyapjú puhasága és hajlékonysága előmozdítottatik. 4.) A' hosszú gyapjúk hibás végei ez által megjavíttatnak. 5.) A' gyapjúnak czérnásodása és csombókosodása ez által megakadályoztatik. 6.) A' gyapjúsál töve, és vége vastagságának eránya ez által egyenlő áltmerőjűvé; tétetik, és nem durvúl általa. 7.) A' létszer (organismus) az által felingereltetik, a' származás folytában sűrűbb gyapjúfolyamot és rövidebbet termeni. Végre 8.) olly gyapjú természetetik ez által, mellyből hason mennyiséget vévén, nagyobb területű posztó készül.

olly kedvezően fogja é magát ezen képlet (idea) munkába vételkor mutatni mint észlelben (theoriában), nem mondhatom 's nem is akarom próbatétel előtt mondani. Ellenmondással ajánlani valamit épen nem kívánok. Petri Úr a' gyakortai nyírás által a' ritka gyapjújú juhokat sűrűbbé akarja tenni, és előre felteszi, hogy a' gyapjúsál hagymái a' bőrben a' gyakortábbi szellőztetés által jobban kifejtődzenek, és a' szálak ez által sokasodnak. Azonban ő megbecsületlenül rendszerét, minekutánna a' gyapjúnak harmadát a' juhtestén hagyja, az újontani növésnek indúlt szál a' testen maradó 2 hónapos gyapjúval nem nőhet hasonló hosszúságnyra, 's ez által a' gyapjú kétnövetűvé (zweiwüchsig) válna, és a' gyapjúsálak hagymáinak keresett kifejtődése egy akadállyal többet és állandóbbat találna, mint az egynyírásnál. Ezekon kívül Petri Úr a' 7—8 hónapos gyapjúknál fiatalabb gyapjúknak becsét megtagadja. „Én sok „egybehasonlítási próbatételekből (mondja Petri Úr) jöttem reá, hogy a' magas finomságú gyapjúnak 7—8 hónapokig kell „nevekedni, míg tulajdonságához képest „egészen megfinomodik és kiformalódik; „azért azok igen hibásan vélekednek, kik

„hiszik, hogy a' Merinókat háromszor is lehetne esztendőn ált nyírni.

Ezen nyilatkoztatás módosítja a' két nyírást, és egészen megveti a' háromszorit. A' Petri Úr rendszerében szabályúl van felvéve, a' két nyírás alkalmával is 8 hónapig nevelni vagy is idősíteni a' gyapjút. Azonban az egész gyapjúsálat felvén, mi lesz abban nyólez hónapos idejű vagy korú? Csak azon része a' gyapjúnak, melly az utolsó nyíráskor a' juh testén maradt? A' többi része a' gyapjúsálnak mindég fiatalabb, és fiatalabb mint a' három nyírású gyapjú. Ezen észleg (theoria) szerint a' gyapjúsálnak csak végei lennének érettek, 's ezen rendszer két és három nyírás helyett négy és hat nyírást kívánna, vagy is csupán a' gyapjú hegyinek ismételt leszedését? úgy látszik Petri Úr azt gondolja, hogy a' gyapjú hasonlít valamelly gombás plántához, mellynek edényeiben gyors növése alkalmával élő nedvességek kerengenek, 's ekkor áltmerőjük is (t. i. az edények áltmerője) nagyobb, mellyek 8 hónapok múlva valamint a' benne lévő nedvességek is összeszűkülnek, elszáradnak, és a' gyapjúsálnak áltmerőjét megkissebbítik, 's ez által a' gyapjút testiképen finomabbá teszik? Ezen

feladatok physiologiai és anatómiai helybelagyást nem találhatnak, mert igen messzire vezetnének. Ezen észleg (theoria) szerint, a' gyapjút zsákban is lehetne elszáritani, nyírás után érleltetni, és ez által finomabbá tenni, mellynek azonban minden tapasztalás ellentmond? Ezen észleg (theoria) szerint a' nyolcz hónapos gyapjúsál végeinek jobbnak kellene lenni a' gyapjú tövével, melly ismét a' tapasztalás ellen van? Ezen észleg szerint a' báránygyapjúnak minden becsét el kellene veszíteni mint éretlennek? Hát Moró Úr tettének, midőn a' 4 hónapos gyapjúból készült posztót az asztalra tevő, semmi meggyőző, békabizonyító ereje nincsen? nem súlyosabb é az ő erőmértéke által tett próbatétel, mint a' plánták országából az állatitestre hibásan általvitt képlet (idea), noha ezekben is növesztő erő dolgozik?

A' finom szövetű Florencziai kalapok nem megérett szalmából, hanem a' még éretlen gabonaszálakból gyártatnak. — Olly gyapjún kívül, mellynek töve mindég a' testen hagyatik, és csak közepe 's vége kerül szövésre, mást a' gyártó nem ismer, mást vizsgálat alá nem vet, 's másról tapasztalása nincsen. A' vitatott képlet (idea) ifjabb az

ollónál, mellyen alapúl, 's ezt csak észlegesen (theoretice) nem tetlegesen (practice) kívántam megczáfolni. Úgy látszik, hogy azon hasonlatossági felfogás az éréstől, melly a' gyümölcsről a' gyapjúra vitetett által, hibás következtetésekre vezetett. A' gyapjú nem érik mint a' fagyümölcs; az tökéletes, mihelyt a' bőrből kinő, mint a' selyemszál, mihelyt a' bogár testéből kiereszti. Azon legfiatalabb gyapjú, melly a' bőrhöz legközelebb van, mindég legfinomabb 's gyengédedebb. Ezen igazságon alapúl az egynyírású gyapjúnak becse, nem az érés okfőjén. Ennekelőtte midőn a' legfinomabb gyapjúnak becse alkalmas hosszúságával vala egybekötve, az egyszerű nyírás és az abból következtetett érés, tulajdonság és feltétel vala. Most midőn rövidség kívántatik hosszúság helyett, úgy oszlik el a' hasonlítás, felfogás vagy is értelem, és a' dolog, mint azon szalmánál, mellyből a' Florencziai kalapok készülnek.

§. 7.

Folytatott tapasztalásai Ehrenfelsnek.

A' melly mértékben új juhmívelésem (Schafkultur) élesítést 's helybelagyást nyert a' gyárosok előtt: annyival kevesebb részvétellel fogadtatott a' juhtenyésztők ál-

tal. Mit foglaltak magokban a nyilvános vitatások, hűségesen előterjesztém. Néhány tisztelt juhtenyésztők, ú. m. Báró Bartenstein Emmánuel, Gróf Kálnoky Morvából, gazdasági tanácsnok Mazzy, és Gróf Brenner Ausztriából 's a t. nyilvánosan kijelenték, hogy vizsgálódásokat fognak tenni. A következetek, mellyek előbbsz az egyesületekkel közlendők, előttem még nem ismeretesek. — Moró Ferencz Úr Faks Urat Cedenburgban két nyírásra bírta, és ő egy Szeptemberi nyírásból 2 mázsányi gyapjút küldte által Moró Úrnak Klagenfurtba, mellyből a gyári következetek maga Moró Úr által fognak közzé tétetni. Ezenkívül Moró Úr egy szomszédságában lévő juhseregnél, mellyről nyomos értekezésében is említést tón, vizgálatokat fog tenni, valyon a juhgyapjú a kétszeri nyírás által nem durvul é, 's micsoda idomban áll ennek bece az egynyírésű gyapjúhoz képest. Én 1830-dik esztendő December utólján kis juhseremet megnyíratam, és abból 30 kétnyírésű gyapjú folyamot, az az 6 hónapost és 7 három nyírésűt, az az, 4 hónapost, öszvesen egy mázsa mosatlan gyapjút, választatlan a folyamokat öszveköve Klagenfurtba küldöttem Moró testvéreknek. Az ezekből

folyó gyári következeteket, a Bécsi és Brünni juhtenyésztők egyesületeivel közleni fogja Moró Úr, 's közzé tételéről, valamint én is a lehető nyilvánosságról gondoskodni fogunk.

A mit jelenleg tapasztalásaimból közlök, csupán 1829-dikben 's 1830-dikban tett nyírési próbatételeimre terjed ki minéműség és mennyiség tekintetiben, a nyírott juhoknak álttelelésére, az e miatt korábbra tett elletésre, és további intézeteimre 's ébresztéseimre.

1829-ben kezdettem előbbi, titokban tett két és háromszori nyírásomat nyilvánvalóvá tenni. Mind a mennyiséget, mind a minéműséget tárgyazatos vizsgálatim után 1829-dikben 's 1830-dikben kétségen kívül nevededő állapotban találtam. Én nem akarom a nevededett mennyiséget épen latokra kiszámítani, de általánosan első kijelentésemmel a szaporodást fejenként félfontban állapítom meg. Hogy a szaporodott suly, mint Köhler Úr véli, nem a kövérebb táplálásnak következete, kitetszik abból, hogy én a nyírott juhokat a nyíratlanokkal egy seregben tartottam 's éttettem. Azon kétségek, mellyek ezen tenyésztési módnak baráti előtt keletkeztek, t. i. nem dur-

vül é a gyapjúsál a többszöri nyírás által? tetleg nem teljesedtek bé. A gyapjú nem az olló által kivúlról, hanem létszeresen belőlről idomíttatik. Sőt közönségesen azon észrevétel tétetett, hogy maga a vastagabb gyapjúsál is, 4 és 6 hónapos korában nyíratván le, a 12 hónaposnál finomabbnak mutatja magát, 's egy nevezetes külföldi azt nyilatkoztatá, hogy a finom gyapjú ezen bánásmód által a legmagasabb, még soha sem létezett gyengédedségére (Zartheit) emelkedhetik. A ki az én 1829-dikben Moró Úrnak akarva a legaljasabb gyapjúból küldött, 's általa abból gyártatott posztót látta 's tapintotta, melly már gyáriasan vala megmosva, az electa gyapjúból gyártottól nehezen fogta megkülönböztetni, valamint posztóban, úgy fonalban is.

A mi az 1829-dik esztendői December végén megnyírt juhoknak álttelelését illeti, ezen tél, mellynél hidegebbre emberek nem emlékeznek, a legalkalmasabb vala megvizsgálására új rendszeremnek, 's okok miatt az őszi nyírás eleibe tett téli nyírásnak. Bár melly kemény és tartós vala is a fagy, még is legkisebb kár nélkül állották az újontan nyírt juhok a telet. Igaz három hónapokig folyvást istálóban étették.

tek, azonban Mártius közepéig mindenütt készen kell arra lenni. Én jó okoknál fogva azért gyakorlom a Decemberi és Januariusi nyírást, mert az én látásom szerint, és többször ismételt tapasztalásaimnál fogva, az egészségre, álttelelésre és elletésre a legalkalmasabb időnek találtam, és a gyapjújóságának tekintetében is a legjobb. Midőn a nyírási időszakokat fentebb (a második fejezetben) támogattam, látható vala, hogy azon idő, mellyben a közönséges két-nyírásúek szoktak nyíratni, t. i. Septembert és Aprilist a finom juhoknál, különösebb előkészület vagy folyvásti istálón étetés nélkül alkalmasnak nem tartom. A mit már erről egyszer mondtam azokban, valamint most az előadást, ott tapasztolásomat ismétetem.

Eredeti előterjesztésem a nyírási időszakaszról következő vala:

„A juhnyírásának időszakaszait, a két-nyírású Electoralis juhoknál nem lehet „mint a közönséges juhoknál Aprilis elején „és Septemberben végrehajtani. A késő őszi és korán tavaszi nedves hidegeknek „elszenvedésére vékony bőrű finom juhaink „nincsenek idomúlva. Az esztendő részeinek változási szakaszai, mtdőn a nyár

„az ősze, az őszt a' télbe 's ez a' tavaszba
 „megyen által, a' legveszélyesebbek az élet-
 „re és egészségre nézve. Maga a' táplálást is
 „legkétségesebb a' nevezett időkben. Az ál-
 „lati létszernek nem kell ezen időszakaszok-
 „ban egy harmadik mesterkésítés által előál-
 „lított küzdést okozni, melly által a' léte-
 „zés és egészség megzavartathatnának. Ta-
 „pasztálásom szerint legalkalmasabb nyí-
 „rási időszakasz Június és December ha-
 „vak vége.“

„Legeltetett juhokról szóllok: mert a'
 „folyvást istálón tartott juh ezen kérdés a-
 „lá nem tartozik. Június vége felé olly gaz-
 „dagok a' mezők a' csakhamar békővetke-
 „ző tallók legeltethetését is figyelembe vé-
 „vén, hogy a' forró déli órák valamint az
 „esős napok kikerülését illy gazdag mező-
 „kön kevés ideig tartó legeltetés kipótolja.
 „A' megkopaszított állati bőr ezen időben
 „a' legcsekélyebb létszeri sérelemnek van
 „kitéve.“

„Azonban a' második nyírás December
 „utóljára esvén, 's így a' legkeményebb tél-
 „ben, melly valamint nekem, úgy másu ak
 „is első tekintettel szerfelett akadályosnak
 „látszik. De a' tapasztalás nekem ezen időt
 „bizonyítá legalkalmasabbnak téli nyírásra,

„Ezen időben a' legelés juhok is istálón tar-
 „tatnak különbség nélkül, 's így semmi kü-
 „lönösebb táplálási módra nincs szükség.
 „Sem táplálási fogyatkozástól vagy is szük-
 „ségtől nem lehet tartani, melly miatt kén-
 „telenítettne a' gazda juhait mint tavasszal,
 „akarja nem akarja, kihajtani. Az istálók bé-
 „vannak ekkor zárva, és egyforma mérsék-
 „letűk, mellyek nem veszélyesek.“

Eddig terjedtek eredeti nyilatkozatá-
 saim a' nyírasi időszakaszokról.

A' fentebbi elveket (principiumokat)
 1829-dik és 1830-dik esztendőben egybe-
 hasonlítási próbatételekkel megerősítve ta-
 láltam; ugyan is Septemberben és Április-
 ban hason nemű és idejű, egy istálóban tar-
 tott és táplált juhokat nyíraték meg, mel-
 lyeknek egyenlő folyamjok, az az, gyapjú
 és bőr idomulások vala, 's azt tapasztalám,
 hogy a' nedves tavaszi és őszi napok, nem
 csak az egészségnek, hanem az egybehason-
 lítási próbatételre alkalmazott juhaim léte-
 zésének is veszélyes vala. Kettő hat darab
 közül elesett, és midőn November végén
 1829-dikben kemény fagy alkalmával a'
 nagy sereg a' vetésekre hajtattott ki, három
 darabot a' megmerevedés elhárítása tekin-
 teti miatt haza kellett vitetni. A' tavaszi hi-

deg-nedves idő még behatóbb vala. A' December és Június hava végén nyírt juhaim mind egészségesek valának 's jó kedvűek. Csak azon rövid idő vala nékiek alkalmatlan, míg ivás végett kint jártak. Hideg eső alkalmával úgy sem hajt ki a' juhász, Ha az újontan nyírt juhok az első két hónapokat ált éltek, akkor úgy kiállanak mindent mint az egynyírásúak. Januárius és Februárius épen két hónapokat téznek, mellyekben minden jó lábas-jóság istálón tartatik, és a' levegői változásoknak legkevésbé vagynak kitéve. Miért ne légyen mérészségünk a' szokatlant megpróbálni, és a' tett próba után igaznak találni? Takarmány szűkitől még ezen havakban nincs mit félni; később történetek, vagy hibás számolás, alkalmatlan időben szülvén eleség szűkit, melly miatt a' csupasz éhes állatot hideg és nedves mezőkre kellene kihajtani, ki ajánlhatná ezeket? — Ezeknél fogva meggyőződéseim észlelesen (thoretice) és tetlelesen (practice) erősítve áll abban, hogy csak a' December és Június utólján tett nyírás helyes, szerencsés következetek eszközésére. Mit a' hasonlatossági próbatételek után, a' külömbféle időszakaszokban nyírt gyapjúról megjegyezhetek, abból áll,

hogy azon gyapjú, melly vegyűlten nevedik téli és nyári időben, December és Június havi nyírások után, a' tiszta nyári gyapjúnál sokkal elébbvaló. A' közönséges kétnyírású juhoknál is a' téli gyapjú, többre becsültetik a' nyárinál. Ezeknél is Májustól nevedik a' gyapjú Septemberig, 's üres, könnyű és gyenge; midőn ellenben a' December és Június végén nyírt gyapjúk félig télben, félig nyárban nevedvén, mind a' jó, mind a' rossz időjárásával élnek.

A' ki próbatételeit előzményeim szerint fogja intézni, részrehajlatlanul távozta tnyán, el minden mellékes körülállásokat, lépésről lépésre fogja előterjesztéseimet igazolva találni, és így az általam ajánlott nyírású időszakaszokat, csupán a' változtatott elletési idő fogja akadályozni. — Mellyet (t. i. a' téli elletést) már más ízben is ajánlván, tapasztalás által olly kedvessé vált, 's új mívelési módomhoz úgy hozzá illik, hogy azt minden tekintetben újabban is ajánlom. A' melly anyák a' Decemberi elletés behozatala alkalmával új esztendő előtt le nem ellettek, utánna fognak következni, melly a' nyírás előkerülését is hátrább teszi a' későn ellőknél, de ez nem mozdítja el a' téli nyírás rendszerét.

Mit intéztem és ébresztettem tovább ezen művelés előbbvitele tekintetében, látható próbatételeimnek további folytatásával együtt azon jelentésemből, melyet ezek erránt a' Bécsi Cs. K. Egyesületnek bemutatam, melly itt következik.

„A' tavalyi vitatások alkalmával, mellyek új juhművelésem felett folytattak, azon kérdés keletkezett: valyon találtnak é valósággal olyan juhok, mellyek két és háromszori nyírás által használhatnának? mivel óhajtható előbb létezésök felől meggyőződve lenni. Noha az előterített gyapjúpéldányok ezen kérdésre feleletet adtak, vitatás alkalmával megigérttem, hogy a' jövő nyírásakor a' nagy tekintetű Egyesület meghívnám, hogy küldöttjei által a' Decemberi nyírás lételéről valósággal győződjön meg, és később is időszakaszról időszakaszra ellenőrizze (controllerisálja) kérdéses bánásmódomat.

Bátorkodám tehát alázatosan kijelenteni, hogy 1830-diki téli nyírásom, melly alá 4 és 6 hónapos gyapjú került, elvégeztett és Ragelsdorfi juhmajoromban, melly Bécshez legközelebb vagyon 50 darabok vagynak felállítva, 's ott is fognak maradni az említett nyírott juhok között, mel-

lyekből kiki a' többszöri nyírás igazsága felől meggyőződhetik, ezek más számos juhaimmal együtt, mellyek hasonló művelés alatt vagynak, valamint a' társasági kiküldöttségnek, úgy másoknak is előmutattatnak.

Az idei két és három nyírású gyapjúból Moró testvérek Klagenfurtban nagyobb próbatételek végett egy mázsa gyapjút vitettek el, mellyekből a' gyártási következetek alkalmasint egész posztó darabokban még világosabban lesznek láthatók, mint tavaly. Ezenkívül külföldi gyárokból is küldöttem gyapjút, hogy azokból próbaszövéseket tegyenek, 's akár kedvezően, akár azzal ellenkezőleg fog az kiütni, kikértem részrehajlatlan ítéletöknek megküldését. Minekutána én jól elsült próbatételek által biztosítván, már a' legfinomabb gyapjújú juhokra is kiterjesztettem a' kétszeri nyírást, reményem különösen a' leghíresebb külföldi gyárosoktól, hogy szinte azt fogják ismételni, mit már mások nyilatkoztattak ezen művelési módról: hogy t. i. csupán ezen művelés által lehet a' finom gyapjúszálat a' legnagyobb gyengédségre felemelni, sőt a' báránygyapjút is használhatóság és finom tapintat tekintetiben felülmúlni, és a'

leghízelkedőbb gyártmányoknak szövésére foghat ez alkalmat nyújtani.

Feltartom magamnak mint tenyésztő további tapasztalásaimat 's következetemet, ezen juhmivelés ellenvetéseinek megczáfolása tekintetéből annak idejében közönséggé tenni, 's készen állok felvilágosítani a' nagy tekintetű társaságot magános úton is azokról, mellyeket talán nem egészen érthetően adtam elő.

§. 8.

T O L D A L É K.

A' Bécsi Cs. K. gazdasági-társaság 1831-ben Május 5-dikén feladott 's megvitatandó kérdései között a' következőt is lehet találni.

Folytattatott próbatételeknél fogva a' nemes juhoknak esztendőnkénti többszöri nyírása hasznosnak találtatott-e vagy károsnak?

Én ezen évben semmit sem akartam e' tárgyról beszélni, csupán azon Urakat kívántam hallani, kik időközben próbatételeket tettek. Azonban felszóllíttatván, általánosán azt jegyzém meg: hogy már most nem észlegekről (theoriákról) félelmekről és rendszerekről, hanem csupán tapasztalások-

fól és becséről 's alkalmasságáról szólhatunk a' két 's három nyírésű gyapjúnak, és a' telben vagy az előtt nyírt juhoknak egészségbeli állapotjokat. kellene felfognunk. Mind a' czél, mind az indítóokok már eléggé megvitatattak és ismertetettek; elhatározók csupán a' fentebb említett tetleges tapasztalások lehetnek. Előterjesztésem a' következőkből állott.

A' többnyírésű gyapjúnak művészi használhatósága iránt nem lehet alkalmasabb dologhoz értőket találni finom posztógyártó Moró Uraknál Klagenfurtból, kik már illy gyapjúból dolgoztak, 's a' kérdéses többnyírésű gyapjút örömmel megveszik, sőt keresik. Ezen Urak nem csak tölem, hanem több juhtenyésztőktől is vettek kétnyírésű gyapjút 's feldolgozták, 's ezeket is felszóllították, valamint engem többnyírésű gyapjú szolgáltatására. Nemes Moró Ferencz Ur most itt is jelen van, és újonnan terített az asztalra két és három nyírésű gyapjufolyamokat, mellyeknek megkülönböztetett használhatóságát igen dítseri. Az itt jelenlévő Magyarországi Birtokos Tar Úr, Moró testvéreknek 1830-dik őszén 170 juhokról nyírt gyapjút szolgáltatott, mellyek tsak 4 hónapig nevedtek, mindazonáltal Moró Úr

azt igen használhatónak találta. Humlaner Úr, ki szinte okszeres Magyarországi birtokos, Moró Úr ébresztésére hajolt és ezen túl egész seregét kétnyírásúvá fogja tenni.

Ezen bizonyságok, mellyek művészi használhatóságát illetik a' gyapjúnak, csupán a' mi társaságunk szűk körében vétettek elő.

Az illy gyapjúnak magas bece se iránt, kerületi országos igazgató (Landmarschal) ő Exellentiaja eleibe mutatandó két tanúbizonyosság vagy on nálam természetí valóságában, mellyet akárkinek kész vagyok előmutatni. Én t. i. Moró testvéreknek 96 font két és három nyírású gyapjút küldöttem, mellyek December végével nyíráttak 1830-dikban. Ezen gyapjú azon zsírosan, és a' folyamok, a' has és láb gyapjával együtt zsákoltattak bé. Kérésém az volt, hogy ezen gyapjú a' gyárban választasson ki (sortieren), mosattasson meg, posztónak szövettessen, és belső értéke szerénti ára küldettessen el a' gyárosok lelkiismeretes akarata szerint. Az illy módú feltétellel 's kötelezéssel Moró Uraknál a' tenyésztő semmit sem veszélyeztet, mint azt régibbi alkuim is bizonyítják, mert a' tisztelt Urak példás igazság szeretők. Ezen dolognak követke-

zete a' gyapjú választásában és egyebekben itt következik olly eredeti számolási jegyzetek szerint, mellyeket én nem csak eredeti valóságában, de a' jelen lévő Moró Ferencz Úr is mindenkinek bébizonyíthatunk: lett tehát a' gyapjú

30 font super electa

51 font prima

15 secunda osztályba eső.

Ezen dolog megvallom várakozásomon felül ütött ki, minekutánna én csupán 5 darab magas finomságú electoralis kosokat, nagyobbára pedig finomsági alantságok miatt, csak két és három esztendős kosokat vettem két és három nyírás alá. Megvalósul tehát itt is azon tapasztalásom, hogy a' gyapjú két és három nyírás által, magasodott gyengéded tapintatot nyilvánosít, és megdurvulás helyett valósággal nemeseedik.

A' gyapjúnak magasodott bece árára nézve is bebizonyosodott. — A' gyárban a' tisztára mosott gyapjúnak

Egy fontját az electából fizették 4 Rf. ezüst.

— a' primából — 2 Rf. 12 —

— a' secundából — 1 Rf. — —

Ezen árból az egynyírású gyapjúhoz képest, általánosán véve a' többszöri nyírású

gyapjú javára, 20 procent nyereség háramlik.

Mennyire hat a többszöri nyírás a gyapjú mennyiségbeli szaporodására, azt csupán ezen év Június havának végén jelenthetem bé.

A mi az ősszel vagy télben nyírt 's áltellelt juhoknak egészségét illeti, az én és Tar Úr által tett tapasztalások előttünk vagynak. Én 1830-dikban December végével nyírt juhaim az egynyírásúakkal egy akolban, 's egy bánásmód alatt teleltek ki a nélkül hogy valamelyiknek baja lett volna. Tar Úrnak 170 darab juhai különböző életidőből igaz korábban nyíratnak meg, 's baj nélkül áltelleltek.

Ezen előterjesztéseim után több juhtenyésztők a kétnyírás felől helybehagyólag és tagadólag nyilatkoztatták magokat, általánosan a magok eszlegjük (theoria), véleményök, félelmök, és kívánságaikhoz képest; a mennyiben egyéberánt ma csupán tapasztalásokra van szükség, és Moró 's Tar Urakon kívül szavát tetleg senki nem bizonyíthatta és tapasztalással: a további vitatások végkövetkezetet nem értek 's az állapított meg, hogy a próbatételek 's tapasztalások tovább folytattassanak.

§. 9.

Veleményem a fentebbi §-sokban előadott új juhtenyésztési rendszere eránt Báró Ehrenfelsnek. Milly mértékben érdekel figyelmet? 's milly mértékben lehet felállított okfői szerint intézni honni juhtenyésztésünket?

Valamint egy részről igaz az, hogy tisztelt Báró Ehrenfelsnek előadásaiban itt ott ellentmondásokra lehet találni, 's itt ott nagyobb hévvel, 's mintegy bele szerelmesedve látszik pártolni felfedezéseit 's felállított észlegeit (theoriáit), úgy szinte való az is, hogy nagyobbára olly tiszta 's meggyőző erősségek foglaltatnak azokban, mellyeket figyelem nélkül hagyni, 's megvetni szorgalmi (industrialis) vétek enne. Az ő javaslati felfedezései, mint már fentebb is megjegyzénk bizonyosan a 4-dik nevezetes időszakát kezdi tenni a juhmívelésnek. Azonban mielőtt az érintettek nézve közelebbről terjeszteném elő véleményeimet, szükségesnek látom itt előlegesen megjegyezni, hogy a Merinó juhajoknak elnevezésében Ehrenfels Úr eltért némileg azon szabályoktól, mellyeket erre nézve 1823-dik esztendőben bődögült Státus Tanácsos Thaer Albert Úrnak előlülése alatt alapított

a' Lipcsei gyapjút bíráló, 's a' Merinófajok állapotját intéző egyesület. Hogy tehát a' magát tökéletesíteni törekedő tenyésztő az egymástól különböző előadások miatt el ne tévedjen, szükségesnek vélem itt elébb közegyembe (parallelába) állítani az 1823-diki Lipcsei egyesület, és később (mint a' fentebbi fejezetekben is látszik) Báró Ehrenfels Úr által tett megállapításokat a' Merinó fajokra nézve.

A' Lipcsei egyesület az eredeti, 's ezekhez hasonló finomsági fokra emelt 's nemesített Merinó juhajt két fő ágakra osztá. Az egyikbe a' tömöttebb 's kevésbé aljasabb tulajdonságú, de súlyosabb mennyiségű gyapjút termő juhok osztályoztattak, melyeknek egyszersmind terepélyesebb termetök, és testalkotások vagyon. Ezen osztálybeli juhok Infántadóknak neveztettek el. A' másik osztályba tétettek azon fajjuhok, melyek a' legfinomabb gyapjút termik, azonban kisebb mennyiségben mint az előbbieik, 's termetök 's testök alkotása is kisebb mint amazoké, 's mivel ezen fajjuhok az egykori Szászországi Választó-Fejedelem nyájaiból vették eredetöket, erről Electoralisoknak neveztettek. A' Lipcsei gyülekezetben előfordulván az is, hogy ezen Electoralis juhokban

különböző két faji tulajdonságok vétetnének észre, t. i. egyik finom és rövid fürtözetű, a' másik pedig hosszú fürtözetű gyapjút terem. Ezen noha egy eredetű juhokat ismét kétféle névvel ruházzák fel, t. i. a' rövid fürtözetűeknek adák az Electoralis, a' hosszú fürtűeknek az Eskuriál nevet.

A' Lipcsei gyapjút bíráló társaság még egy más eredeti Merinót is jelelt meg különös elnevezéssel, melly termetére nézve hasonlít az Infántadókhöz, sőt gyapja finomságára nézve is, 's csupán abban különbözik amattól, hogy igen hosszú gyapjút terem nagy mennyiségben; ezt Moncei juhoknak nevezték el, azon oknál fogva, mivel Francia Marschal Moncei juhaiban, melyeket Spanyolországból hajtattott, különben divatozott ezen tulajdonság.

Ezen eredeti Merinókon kívül lévő Merinók vagy is selyemjuhok, melyek jó tulajdonságaikat önnön fajokban való tenyésztés vagy is belfajzás (Inzucht) által nem plántálják állandóul ivadékaikra, mesticzeknek vagy is nemesített korcsoknak neveztettek el.

'S így röviden a' finom gyapjút adó juhok három fő fajokra osztattak el Lipcseben 1823-dikban.

Az 1-sőbe tartoznak a' rövid és hosszú fürtözetű legmagasabb finomságú juhok Electoralis és Eskuriál nevezetek alatt.

A' 2-dikba tartoznak az aljasabb finomságú, nagyobb, terepélyesebb, ránczosabb bőrű juhajok, mellyek szinte rövid és hosszú fürtözetűekre oszlnak, Infántadó és Moncei nevezetek alatt.

A' 3-dikba tartoznak a' nemesített korcsok vagy mesticzek, mellyekben a' jó tulajdonságok nem gyökeresedtek meg annyira, hogy önnön fajokban való tenyésztés, vagy is belfajzás által alább ne szállának jó tulajdonságaikban; 's hogy ne beestelemljenek, idegen állandó jó tulajdonságú nyájából szerzett kosokra van szükségök. Ezen a' Meszticzek osztályába tartozó juhok véghetetlen sok alfajtákra vagynak oszolva, a' szerént, a' mint tenyésztőik fogásaikat intézték a' tenyésztés folytában.

Báró Ehrenfels másként állapítja a' Merinó fajok elnevezéseit. Ő t. i. megbizonyítván azt, hogy a' legmagasabb finomság a' Saxóniai Választófejedelem nyájaiból eredt, melly a' Spanyolországi Eskuriál fajtából származott, továbbá még azt is, hogy ezen fajjuhok mind hosszú gyapjú fürtűek eredetileg. Ő tehát a' hosszú fürtűeket nevezi Elec-

torálisoknak, a' rövid fürtű finomokat pedig tökéletesített 's finomított Negrettiknek. Ezt azon oknál fogva, mivel 1820-ban kapván létre a' rövid gyapjúnak magasztalása, 's kerestetése 's jó ára, a' tenyésztők az által igyekeztek ezen gyári kívánatot eszközölni 's kielégíteni, hogy hosszú finom gyapjút adó juhokat aljasabb finomságú, de igen rövid fürtű Negretti (vagy Infántadó) fajokkal korcsosították, 's a' két tulajdonságot, t. i. rövidséget és finomságot viselő korcsivadékoknak különösebb ápolása, 's belfajzati tenyésztése által terjesztették el azon juhajt, melly rövid 's finom gyapjút terem, 's a' mellyet Tháer és mások igen pártolván, mint a' lehető tökély legmagasabb fokát tekinték, 's a' Lipcsei egyesületben Electoralisnak nevezték. Ehrenfelsnek tehát igaza van ezeket nem eredeti Electoralisoknak állítani, de hogy a' Negretti vagy Infántadó vérnek az Electoralissal való összekeverése által durvulási, vagy aljasodási elem (elementum) plántáltatott volna ezen új fajban, meg nem áll, mivel húzomos esztendők óta tett tapasztalások ellenkezőt bizonyítanak. — Ezen fogásnak következtje nem egyéb, mint az, hogy azon gyapjú, melly egykor hosszú fürtözetű vala, rövidebbé tété-

tett és csekélyebb mennyiségűvé, de az erőmivekkel készített szövetekre alkalmasbá.

Továbbá Ehrenfels világosan ugyan nem jegyzi meg, de egész biztossággal lehet előadásából kivonni, hogy a' legmagasabb finomságú hosszú fürtű Merinóknak azon fajtát, mellynek gyapjúfolyamjában a' finomság sűrűséggel és tömötséggel van párosulva, Eskuriálnak nevezi, állítván, hogy a' Szászországi Electoralisok is ilyenek valának kezdetben, midőn Spanyolországból ide érkeztek, azonban a' tenyésztők hibás fogásainál fogva ezek nagyobbára ritka folyamúakká váltak, 's csak itt ott találtnak állatok, mellyek az eredeti caractert a' sűrűségre nézve is megtartották.

Ezen fajokon kívül a' többi Merinókat, mellyek nagyobb termetűek és aljasabb finomságú gyapjút adnak, minden különböztetés nélkül általánosan Negrettiknek nevezi, melly az Infántadóval egyenlő tulajdonságú, 's ezen fajnak nevezése alkalmával tetszés szerint élnek a' külföldön.

Az Ehrenfels elnevezési megállapításai tehát a' következők összesummázva.

1.) A' legmagasabb finomságúaknak rövid fürtözött gyapjút viselő fajtát nevezi megnevesített vagy is finomított Negretti-

nek, melly faj, mint már fentebb is láttuk, az Electoralisok és Infántadók vagy is Negrettik öszvepárosítása által állott elő.

2.) Azon fajt, melly különösebben Szászországban tenyésztetett 's tenyésztetik, és a' legmagasabb finomságú gyapjút termi hosszú és ritkás fürtözettel, nevezi Electoralisnak.

3.) Azon magas finomságú fajt pedig, mellynek hosszú fürtözött gyapja egyszersmind sűrűen is áll a' juh testén, nevezi Eskuriálnak; 's mivel ezen faj a' többször nyírhatóságon kívül a' gyapjú mennyiségének többségével is bír, különösebb czélpontúl tűzi ki előállítását 's terjesztését.

4.) Következnek a' Negrettik, mellyekről már fentebb szóllottam.

Miként fognak megállapítatni állandóul a' fent írt elnevezések, a' külföldtől kell várunk, hol az értelmes tenyésztők sokasága a' gyárasokkal együtt munkálódik, annyi azokban igaz, hogy már tetleg a' legfinomabb tulajdonságú Merinók fajtái között is vannak kétnyírásúak, és hogy az aljasabb tulajdonságú terepélyesebb termetű Infántadók is vagyon hosszú fürtű, 's kétszeri nyírás alá vehető fajja kétséget nem szenved.

Immár azon kérdésre kívánok megfe-

lelui, milly mértékben érdemel figyelmet a' Báró Ehrenfels újabb tenyésztési rendszere?

Hogy vagynak a' hosszú fürtű finom és aljasabb finomságú juhok között olyanok, mellyek a' gyapjúsálaknak 's fürtöknek finomságára nézve hasonlók a' legfinomabb rövid fürtözetűekhez, tagadni nem lehet. Hogy a' hosszú fürtözetű gyapjúból rövidet csinálni a' nyírásnak többszöri gyakorlása által lehet, a' rövidből pedig hosszút nem, olyan igazság, mellyet észlelesen véve is tántoríthatatlannak találunk, de illyennek erősítette azt a' gyakorlat is, mint a' fentebbi §-sokban előhozott vitásokból látható; hogy mind az egyszeri nyírású rövid fürtű, mind a' többszöri nyírás által használt vagy hosszúra hagyott magas finomságú gyapjúk becsesek és kelendők, tagadni nem lehet, 's finomságoknak egyenlőségéhez képest alkalmasint egyenlő árúak is. Itt tehát az egész dolog azon sarkon fordul meg, mellyik fajjuh ad mennyiségre nézve több gyapjút, mert ha a' gyapjú becsé 's ára egy, a' nagyobb jövedelmet csupán a' nagyobb mennyiség adhatja meg. Még ez iránt egybehasonlítási próbatételek tudtommal nem tétettek, meg lehet az újabb

külföldi folyóírásokban már közöltethetnek némi esméretek, mellyeknek azonban birtokába még eddig nem juthatván, nyomossabb útasításokat nem tehetek, itt csak a' magam tapasztalásaira lehet hivatkoznom, és azokra, mellyek már e' tárgyra nézve megállapítottak.

Az már alkalmasint elfogadott igazság, hogy magának a' kétszeri nyírásnak a' gyapjú növése 's mennyiségére olly behatása vagon, hogy évenként egy fél fontal szaporodik, darabját vévén a' juhgyapjának. A' mi az én tapasztalásomat illeti, megvallom, hogy finom juhaimat kétszer nyírni nem próbáltam, de tettem próbát olly juhok gyapjúfolyaminak megmérésében, mellyek két és három 's ezt is haladó hosszúságú szálaból állanak, t. i. kinyújtott állapotjokban nyírás után. *) Ha egyenlő vala sűrűsége az illy gyapjúknak, a' három hüvelykes hosszúságú rendszerint egy fontal nyomott többet a' két hüvelykesnél, 's midőn a' hosszú fürtözetűeknek darabja 2 és $\frac{1}{2}$ -től 3 fontig szolgáltatott általánosan gyapjút, a' két

*) A' juh testéről kiszakított gyapjú mindég hosszabb a' lenyírottnál, mert amaz tüvestől kijővén egész hosszúságát mutatja, a' lenyírotthól pedig egy rész a' juh testén marad.

hüvelykes 2 fonton felül ritkán adott egy két lattal többet, de némelyeké ugyan ennyivel vala kevesebb két fontnál; megjegyzem azt is, hogy a' próba alá vettek az electa osztályba estek. Azon hosszú fürtű gyapjúk azonban, mellyek kevésbé tömöttek, sőt híg 's ritka állásúak valának, nem voltak kedvezőbb mennyiségűek a' rövid fürtűeknél. A' rövid 's ritka fürtű gyapjúk pedig olly szegények mennyiség dolgában, hogy a' korosabb ürük sem adnak, mellyek illy tulajdonúak, 2 fontnál többet, az anyák pedig 1 és $\frac{1}{2}$ fontot.

Immár különösebb vizgálat alá vészem Ehrenfels Úrnak azon elveit (principiumait) mellyeket a' kétszeri nyírásról állít fel.

Nincsen semmi kifogásom az ellen, hogy kétszer ne lehessen nyírni, 's hogy a' gyapjú használhatósága ez által nem sértetik, de az Ehrenfels által ajánlott nyírési időszakok majd kivihetetlennek 's első tekintettel ezen rendszertől visszataszítóknak látszanak, 's úgy veszem észre, hogy itt némi hiúság is keveredett a' dologba, hogy t. i. a' felfedezés annál különösebbnek láttassék, 's annál inkább megkülönböztetettnek tessenek a' közönséges kétnyírástól. Ellenvételeim nem pusztá észleges észrevételeken

alapúlnak, de magának Ehrenfels Úrnak elmentmondó állításaiból 's magával itt ott ellenkező elveiből származnak, tulajdon tapasztalásból eredt véleményeimen kívül, és némelly tévedéseiből. Szükségesnek tartom ezeket a' következőkben szorosabban megvitatni.

I-ször: Azt állítja Ehrenfels Úr, hogy a' finom juhok, mellyek vékonyabb bőrűek szoktak lenni, rendszerint nem állhatják ki az Aprilis elején való nyírást úgy, mint a' közönséges kétnyírású birkák, sem a' September végén valót, mert a' kora tavaszi 's őszi eleji hideg halálos behatásokat okoz. A' téli nyírás támogatására pedig azt hozza fel erősségül: ha az újontan született kis bárány télben noha zárt akolban kiállhatja a' levegő zordonabb mérsékletét, miért ne allhatná azt ki az akkor nyírott állapotodott idejű juh is, holott mind bőre vastagabb, mind az olló alatt maradt gyapjú több mint az újontan született bárány vékony bőrén lévő csekély gyapjú.

Itt szükség megjegyezni: hogy a' kétnyírású közönséges juhok is nem Aprilis elején, de Aprilis végén és Május elején nyíratnak, melly időben a' legfinomabb juhok is kiállják az idő mérsékletét, kivévén

az igen éjszának hajló, 's havas liegyek mellett fekvő vidékeket, azonban erre nézve szinte lehet Ehrenfels Úrnak azon erősségét alkalmazni, hogy ha az újonnan született bárány kiállja a mérsékletet, miért ne állhatná ki az állapotott idejű megnyírott juh is? ugyan is nem csak az Aprilisi és Májusi bárányok, de a' korábbiak is könnyen eltúrik a' tavaszi mérsékletet, miért ne túrhetné tehát az állapotott idejű nyírott is. Az illy korábban Aprilis végén 's Május elején nyírott juhok a' hideg esőkre, éjjeli derekre nézve érzékenyebbek, valamint a' gyenge bárányok is, mellyektől megóvni szükséges a' nyíratlan juhokat is. Én ez idén 1833-ban Mártius vége óta közel aklomhoz eső legelőn többi juhaim közt egy pár csüpasz juhot is legeltettem, mellyek betegség miatt vesztették el gyapjokat, 's mind a' mellett hogy a' deres hideg Aprilishen keményebb vala, mint Februárius végén 's Mártius elején, egészségöknek nem ártott, sőt Aprilis végén vétetvén elő a' többieknek úsztatását 's a' nevezett csüpaszokat is próbatétel gyanánt együtt úsztatván, nem lett bajok. Az Aprilis és Május elején nyírott juhokra legalkalmatlanabb az első 3—4 nap, mellyeken mint már

érintém, a' hideg esőtől és éjjeli dértől különösebben kell őket óvni, ezután bőrök neki edződik, 's csak jó húsban legyenek, 's ne koplaljanak, kiállják könnyen a' csekélyebb viszontagságokat.

2.) Azt jegyezi meg Ehrenfels Úr, hogy a' September végén, vagy October elején tetetett nyírásnak szinte rossz következtései vagynak a' juhok egészségére, hogy a' tisztelt Úr 1829-dikben September végén nyíratván meg némelly juhait 's Decemberben kihajtatván ezeket a' fagyos vetésekre a' nyíratlanokkal együtt, amazok a' hideget ki nem állhatták, 's így haza kellett őket hajtani, 's ebből azt következteti, hogy a' September végén nyírott juhok a' vetések legeltetése jótéteményeivel nem élhetnek tél elején.

A' mi ezen ellenvetést illeti, azt jegyzem meg: hogy ezen próbatételből a' Septemberi nyírás alkalmatlan voltára általános szabályt felállítani nem lehet, mivel tudjuk, hogy 1829-dikben November elején már a' legrettenetesebb tél állott be, 's tartott Mártius végéig, mellyhez hasonló századonként alig történik kettő, a' többi évek össze rendszerint szelídebben áll be 's folyik le, valamint a' tél eleje is.

Azonban ha az illy juhok tél elején nem élhetnének a' vetések legelhetésével, a' Decemberben nyírottak, a' tél többi részeiben kénteleníttetnének azt kerülni. Továbbá gondolom az Ehrenfels Úr őszi nyírású juhainak azért is vala nehéz az 1829-diki rendkívüli hideget kiállani, mivel maga valómása szerint is juhai a' ritka gyapjúfolyamúak közzé tartoznak, melly faj sokkal fázékonyabb a' sűrű folyamúnál. Én a' múlt 1832-dik esztendő Octóber havának elején nyírott nyáját szomszédságomban nyílt akolban szemlélttem szerencsésen ált telelni, még pedig soványas eledelkkel, a' juhok nem közönséges kétnyírásúak valának, de egy harmada electa osztályba eső, két harmada pedig prima és secunda osztályokba, de sűrű folyamúak valának. Az őszi elején való nyírást tehát szinte csak hidegebb éghajlatú vidékeken gondolnám czéleránytalanak lenni. Sőt maga Ehrenfels Úr is azt mondja, hogy azon juh, mellyen két hónapig nevedkedhetett a' gyapjú, az idő viszontagságait úgy kiállja, mint az, mellyen az egész gyapjú rajta vagyon, 's így maga czáfolja meg magát abban, hogy az őszi elején nyírt juhok tél elején ne élhetnének az őszi vetések legelhetésének jótéteményei-

vel; mert Octóber elejétől December elejéig épen két hónapokat tézzen a' lefolyt idő.

3.) Azt jegyzi meg, hogy azon gyapjú, melly télben is nevedkedhetett, sokkal jobb belső becsére nézve, mint az, melly csak nyárban 's tavaszon, őszen ált nőhetett. Továbbá állítja, hogy a' közönséges kétnyírású nyári gyapjú is gyengébb 's üresebb, 's csekélyebb árú, mint a' téli gyapjú ugyan azon kétnyírásúokról.

A' mi ezeket illeti, Ehrenfels Úrnak tulajdon maga előadásaival ellenkeznek; ugyan is hol a' gyapjú növéséről értekezik 's azokat czáfolja, kik bizonyos időszakaszt kívánnak a' gyapjú megérésére nézve megállapítani, azt állítja, mihelyt kitolódik a' gyapjúszál a' bőrből (növés közben) annak további érésre nincs szüksége, sőt mivel tövénél legjobb tapintatú 's leghajlékonyabb a' gyapjú, annál finomabb az, 's alkalmasabb a' gyártásra, mennél fiatalabb. Hogy pedig a' közönséges kétnyírású nyári gyapjú olcsóbb lenne, megfordítva van. A' mi végre azt illeti, hogy a' nyári gyapjú nem olly sulyos 's erős mint a' téli, csak állítatik 's nem próbáltatik gyári erősséggel, 's ha ez úgy van is, onnan eredhet, mivel a'

közönséges kétnyírásúek nyáron által fejet-
vén, ez által vonatik el különösen az anya-
juhok gyapjától azon táplálati rész, melly
a' gyapjú becsét nevelné. Azonban a' ma-
gas finomságú juhokra ez nem tartozik, mi-
vel ezek nem fejetnek; 's hogy igazam van,
bizonyítja azon elesmérése Ehrenfels Úr-
nak, melly szerént a' Bécsi egyesület előtt
is megfordult őszi nyírású gyapjúja eránt
Tar Úrnak, igen kedvezően nyilatkoztatá ki
magát, melly nyári négy hónapos növetű
vala.

Nagy figyelmet érdemel tehát Ehrenfels
Úrnak felfedezése véleményem szerint két
tekintetben, t. i. mivel a' kétszeri nyírás által
a' hosszú gyapjúfolyamú juhokat tetszés sze-
rint lehet használni, mint rövid gyapjújú-
kat; 2-szor: azért, mivel már maga a' több-
szöri nyírás által a' gyapjú mennyisége, 's
ezzel együtt a' pénz jövedelem is szaporít-
tatik, 's út nyittatik a' legfinomabb gyapjú-
jú juhok közzül is olyanokat tenyészteni,
mellyek nagyobb mennyiségben termik a'
gyapjút, 's a' gyári kívánatok is inkább ki-
elégíttethetnek ezen tenyésztési rendszer
által, mert nemcsak a' rövid, de a' hosszú
fűsű gyapjúra is nagy szüksége van a' gyár-
tónak, 's több nemű szövetek más feléből,

az az, rövidebből általján fogva nem készül-
hetnek.

Immár annak vitatása következik, melly
mértékben szükséges Ehrenfels Úrnak rend-
szerént honni tenyésztésünkben követni?

Ezen tárgyat én kétfelé osztom, először
a' tenyésztendő juhokra, másodszor a' nyí-
rásra, 's a' nyírás által eszközölt rövid gyap-
júra nézve. — Már feljebb is előadtam, hogy
mind a' magasabb finomságú Electoralisok,
mind a' terepélyesebb termetű 's aljasabb
finomságú Infántadó vagy Negretti fajok kö-
zött vagynak olyanok, mellyeknek gyapja
hosszú fűrtű lévén, egyszersmind olly fi-
nomsággal, 's majd nem olly sűrűséggel is
bír, mint a' rövid fűrtű. — Javaslom tehát,
hogy minden gazda gondos legyen különö-
sen nyírás alkalmával, 's azon darabokat,
mellyek czélzásaihoz képest illő finomság-
gal bírnak, de egyszersmind sűrű 's hosszú
fűrtű folyamúak, különösen jelelje ki tör-
zsökül, 's ezeknek ivadékaiból választassa-
nak a' hágó kosok. Kerültessen tehát ollya-
noknak kiválasztása, mellyek igen rövid
fűrtűzetűek, vagy olyanoké, mellyeknek
hosszú 's finom gyapjok vagyon ugyan, de
az szerfelett ritka. Igen helyesen teszi a'
gazda, ha nyíraskor mérleget is veszen elő,

's a' lenyírott 's öszveköttött gyapjúfolyamokat megméri, 's különösen jeleli ki akkor azon darabokat, mellyek a' tenyésztés fogásai által eszközölni kívánt finomságon kívül, a' mennyiségnek is tekintetesb mértékét bírják. Én soha sem fogom többé elmellőzni nyíraskor a' tetszősebb gyapjúfolyamok mérkélését, mert csupán ezen próbatétel által lehet megtudni, valyon ezélerányosok é törzsök kosaim 's anyajuhaim, a' gyapjú mennyiségének tekintetében. — Millyen különbséget tesz a' jövedelemben, ha például electa osztályba eső kosom 3 — sőt ezt is haladó mennyiségben termi évenként a' gyapjút, midőn a' másik kettőnél nem ad többet, 's ezek illy tulajdonú ivadékokat nemzenek, milly következetje van ezeknek a' gyapjú 's pénzbeli jövedelemre? Ehrenfels Úr ugyan azt állítá hogy csupán az eredeti hosszú fürtű Electoralisoknak figyelmesebb tenyésztése által lehetne olly fajt előállítani, melly a' kívánt gyapjú tulajdonságokat állandóul megtartaná az ivadékokban is, 's más úton merő bizonytalanságban tévelyegne a' tenyésztő, 's állandó characterű juhokat nem eszközölhetne. Az én tapasztalásom ellenkezik ezen állítással, 's véleményem a' következő. Akár az

Electoralis, akár az Infántadó fajt tenyésztette valaki, mind a' mellett is hogy húzamosabb idő óta rövid fürtű gyapjúnak termesztésére törekedtünk, a' finomságot állandóan viselő nyájak juhai között találtanak olly darabok mindég, mellyek nyírás után kinyújtott állapotban 3 hüvelyknyi, sőt ezt is haladó hosszúságú gyapjút termenek*). Újra mondom, ha a' nyáj a' gyapjú finomságára nézve már állandóvá (constant) van téve, válassza külön a' gazda az illy hos-

*) A' gyapjú fürtüzet hosszúságát legcélelányosabb úgy megmérni, hogy a' lenyírott gyapjúnak csak néhány szálaból álló fürtütskéi, mellyeket pászmáknak neveztem, hüvelykmértéken (Zollstock) kinyújtván, méretnek meg, milly hosszúk. Lehet, sőt szükség ekkor a' test különböző részeiről vett gyapjú pászmát megmérkélni, azon meg ne ütközzön senki ha némelly helyekről vett gyapjú rövidebb valamivel, p. o. a' has tájékáról való a' háti gyapjúnál, mert olly juh, mellynek gyapja minden részben egyenlő hosszú lenne nem létezik, ha szerfelett nagy a' különbség azonban több részeken, ez hiba, 's ollyan becsültessen többre, mellynek legnagyobb mértékben egyenlő gyapja hosszúsága. Ha nagyobb fürt vétetik mérkélés 's kinyújtás alá, ritkán lehet rúgó erejénél fogva úgy kinyújtani, hogy valóságos hosszúságát meg lehessen mérni.

szabb fürtözetű juhait, párosítsa össze, 's ezeknek ivadékaiból választott hosszú fürtözetű kosaival gyakorolja a' hágatást, nem csak a' hosszú fürtű anyáknak bárányaiban fogja meggyökeresíteni ezen fogás által a' gyapjú hosszúságát, de a' rövid fürtözetű anyák ivadéka is időről időre fognak hosszú gyapjújává idomúlni.

Midőn 1824-dik — 25-dik táján köztünk is kezdte elterjedni a' rövid fürtözetű gyapjúnak becse, anyajuhaim nagyobbára 3 's 4 hüvelyk hosszúságú gyapjút termőkből állottak, 's csak kevés anyák voltak két hüvelyknyi fürtözetűek, 's öt hat esztendő óta rövid fürtözetűek közzül választván a' hágó kosokat, immár alig találok három hüvelykes hosszúságú gyapjúfolyamúakat, 's reményem ezeknek jövődóbeli pártolása 's különösebb ápolása által, épen olly sebesen fogok előhaladni a' hosszú gyapjújuk terjesztésében, semmit sem veszítvén finomságheli mértékben is. — Azonban általán fogva nem tartom károsnak, hogy ha valaki hirtelenebben kívánván célhoz jutni, más illy tulajdonsággal bíró nyájból szerez törzsök állatokat, mellyet magam is cselekszem, de szükségesnek láttam útat

mutatni azoknak is, kik csekélyebb költséggel kívánják azt eszközölni.

Immár magát a' nyírás tárgyát és az így készült gyapjú állapotját kívánom megvitatni. Már fentebb előadtam bőven okaimat, miért nem hagyom helybe a' téli nyírást, mellyet Báró Ehrenfels ajánl, 's itt még azt teszem hozzá, hogy én Április végén 's Május elején, ősszel pedig September végén 's Octóber elején gyakorlott nyírást sokkal czélerányosabbnak 's kivihetőbbnek találom. Igaz hogy ez által csak öt hónap engedtetik a' gyapjú növésének, de gondolom ez nagy különbséget nem tesz, mert már a' négy hónapos gyapjú is alkalmas a' gyártásra, mint ezt magának Ehrenfels Úrnak állításaiból észre lehet venni. Különbben is nyárban a' nagyobb kipárolgásnál fogva hirtelenebben nő a' gyapjú, mint a' hidegebb mérsékletű időszakokban, mellyet a' szakál 's minden haj 's toll növésében észre lehet venni. — Czélerányosnak bizonyítá javaslatomat Tar Úrnak tetszéssel fogadtatott próbatétele is, mellyet négy hónapos gyapjúval tett.

Mindenek felett fontos azonban a' javasolt gazdagabb gyapjasságú juhajoknak terjesztése, és a' kétszeri nyírás ingere ál-

tal szaporodott gyapjú mennyisége, az ország 's egyes tenyésztők jövedelmére nézve. Már békibizonyított, hogy a' kétszeri nyírás nem kisebbíti a' gyapjú becsét, sőt neveli, mert a' gyapjú fürtök végei ez által kevésbé vagynak kitéve a' megmerősödésnek, 's az időviszontagságai által való korhodásnak 's a' t. 's kiki általláthatja, akár kétszeri, akár egyszeri nyírás által került le az egy és fél, vagy két hüvelyknyi hosszú fürtözötű gyapjú a' juh testéről, mind egy a' gyárosnak, sőt a' gyári gyapjú által a' szűkiben lévő, 's igen magasra becsült báránygyapjú hijánya pótolatik ki; de nem mindegy a' gazdára nézve, mert ha én kétszer nyírhatok le évenként juhomról 1 $\frac{1}{2}$ vagy 2 hüvelyknyi fürtözötű gyapjúfolyamot, hozzá járulván a' többszöri nyírás által szaporított gyapjú mennyiség is, egy harmadrésszel több gyapjút termeszthetek, mint a' rövid fürtözötű juhok tenyésztése által esztendőnként. Ha ezen előmenetelt már most az egész ország tenyésztésére alkalmazzuk, 6 millió birkában állapítván meg csak (mellynél bizonyosan több tartatik) a' haza földjén létező birkák számát, 's csak egy és fél forintba a' gyapjúnak fontját általánosan véve, a' javaslott bánásmódi rend-

szer által, kilencz milliónyi esztendőnkénti haszon eszközöltetik, melly gondolom nem megvető summátska, 's szolgáljon ennek kifejtése vigasztalásúl 's megnyugtatósúl azoknak, kik talán illy száraz, 's nem igen mulattató hosszabb előadások miatt nehezelték reám. Úgy vélem, midőn ennyi milliónyi jövedelme forog a' haza tenyésztőknek kérdésben, méltó róla néhány íveket beírni, 's azokat átolvasni, 's megindulván követni azt, mit a' kül- 's belföldi tapasztalás már tisztára dolgozott ki.*) Hogy Eh-

*) A' fentebbi §-ban közlött előadások bizonyítják, melly nagy szükségünk lenne olly folyóíráásra, melly a' külföldnek szorgalombeli (industrialis) haladását szemügyben tartaná, 's hirtelen közlené a' közönséggel a' hasznos ismereteket 's felfedezéseket, ez egyszersmind gondosan figyelmezhetne a' haza szorgalombeli állapotjára is, 's a' jóknak talált ismereteket terjesztené, 's a' szerencsésen történt előlépéseket, kifejtődéseket példa gyanánt közzé tenné, 's czélerányos utasítások által az iparkodásnak ösztönt 's rúgóerőt nyújtana, 's bátorságot az ingadozóknak 's tépelődőknek. Ezen szükséget oszlatni 's fedezni akarván, erősen elhatározám magam még e' jelen év utolsó negyedében egy szorgalmi (industrialis) tárgyú folyóírásnak megindítására ezen cím alatt: Szorgalom-tár, mellyet addig is, míg ez eránt a' szük-

renfels Úrnak javaslatait a' külföld sem vette meg, világos abból, hogy a' finom gyapjújú juhoknak kétszeri nyírás általi használása szemlátomást terjed a' külföldön, 's Elsner Úr, ki nevezetesebb gazdái 's írói közzé tartozik Németországnak, 1832-dik esztendő végén Handbuch der veredelten Schafzucht című munkájában, lerakja azon támadó fegyvereit, mellyekkel 1828-ban kiadott illy című munkájában Übersicht der europäischen veredelten Schafzucht, tüzesen ostromlotta Bátor Ehrenfelset, 's megisméri felfedezéseinek fontosságát.

§. 10.

Biztosságban marad é juhtenyésztésünkben folyó jüvedelmünk, 's nem fog é ez apadást szenvedni? Melly fajta juhoknak tenyésztése szolgálta leg-több hasznot? Nem okoz é halálos dőfést az előhaladó juhtenyésztés a' lótenyésztésnek?

Ha emlékezetem meg nem csal, tíz esztendő óta gyakran lehet hallani szavakat az eránt, hogy a' szerfelett terjedő juhtenyésztés nem sokára megszünteti azon kitetsző hasznot, melly abból háramlott 's háramlik: azonban Istennek hála ezt teljesed-

séges lépéseket 's hirdetéseket megtenném, a' közjót szívesen pártoló hazafiak buzgóságokba 's figyelmökbe őszinte tisztelettel ajánlom.

ni nem tapasztaljuk, sőt inkább lehet állítani, hogy a' gyapjú kelendősége úgy szólván évről évre halad előre. Fő oka ezen reánk nézve kedves dolognak a' gyapjuszövetek nevedő fogyasztásából ered, 's abból, hogy a' nyugoti Európai tartományokban nem lehet annyira vinni a' juhtartást, hogy fedezhetné a' gyapjú szükségét. Magában honunkban is ki nem veszi észre, mennyire terjed 's szaporodik a' posztó 's egyéb gyapjú szövetek viselése a' köznép között is. Ezen körülállásokon kívül neveli a' gyapjú becsét, 's így a' juhtenyésztés hasznait azon körülállás, mellyet újabb észrevételek következtében hozok elő, hogy Morvában, Sziléziában 's a' t. a' juhtenyésztés, mióta feles számú juhaikat mi Magyarok tenyésztés végett nem vesszük, 's fizetjük drágán, szűkebb határok közé kezd szoríttatni, 's kivált a' népesebb városok 's gyárok szomszédságában, a' tejelő szarvasmarhák tartása kezd lábra kapni, a' juhtenyésztés pedig félben hagyatni. Két ok teszi ezt különösen divatozóvá a' fentebb említetten kívül; az első az, hogy a' megírt népes helyeken a' tejelésből és hús haszonból igen biztos 's jutalmas nyereség háramlik; a' második ok pedig az, hogy a' szarvasmarha trágya sokkal

jobb a' föld javítására a' juhtrágyánál, 's ezután különösen a' lisztes magú plánták nem teremnek olly jó minéműségű magvakat.

Bátorkodom ezennel felszóllítani próbatétel végett akárkit, hogy mennyivel erősebbnek s jobbnak fogja találni azon búzalisztjét, melly szarvasmarha trágya után termett a' felett, melly juhtrágyás földről került, meg fog győződni a' felől kiki, hogy ezek nem pusztá képzéletek. — A' népes külföldön, hol mindent számolásba szoktak venni, illy rúgoknak is, illy finom észrevételeknek is nagy befolyások vagyon a' tenyésztés állapotjára. — Ezekkel azonban nem állítom azt, mintha már az érintett helyeken egészen abba hagynák a' juhtenyésztést, csupán azt, hogy az ott már megszűnt terjedni, 's azon szükségét, melly a' gyapjú tetemesebb fogyasztásából ered, a' népetlenebb országokban kiterjedettebben gyakorolható juhtenyésztésnek kell fedezni, melly valóban kedves kötelességből reánk Magyar tenyésztőkre szép rész háramlik, 's ímé ezekben fekszik előre haladó 's még igen tökéletesíthető gyapjú termesztésünknek biztossága. Legkedvetlenebb béhatást az szülhetne ezen

tárgyra nézve, ha szerfeletti határadók tétetnének a' gyapjú kivitelére, mellytől eddig mentek valának, 's biztat a' határadók intézése eránt hozandó bölcs törvények reménye, hogy ezentúl is mentek fogunk maradni.

Mellyik fajta juhnak tenyésztése hajt legtöbb hasznot, általánosan megállapítani nem lehet, az egészre nézve bátran lehet mondani, hogy a' birka fajok, mert ezeknek gyapja inkább tárgya külföldi kereskedésünknek. Minden gazdát a' helybeli körülállások igazgatják, 's ha ezeknek megfelelőleg intézi tenyésztését, az leghasznosabb, a' mit gyakorol. Például hol a' legelők vizegyősebbek, 's a' téli takarmány aljasabb tulajdonságú, vagy általán fogva nincsenek ismérteik, mellyek a' birkatenyésztésre megkívántatnak, jobban teszi, ha magyar juhokat tart, mellyek szinte igen hasznosok. A' ki a' magasabb finomságú juhok tenyésztési fogásaival, szabályaival nem tud élni, vagy illyenekkel nem akar vesződni, tartson közönséges kétnyírású birkákat; a' ki nek nincsen módja különöbben óvni juhait a' levegő viszontagságaitól, de a' birkatenyésztés szabályait ismeri, tartsa a' terpegyesebb termetű viszontagságokat job-

ban kiálló Infántadókat; a' kedvezőbb helyhezetűek pedig az Electoralisokat. Mind egyik faj hasznos, ha jól viselik gondját, e' részben mindent a' helybeli körülállások döntenek el, midenik faj juhnak gyapjára, bőrre nagy szükség vagyon, 's egyiknek tenyésztése sem okoz kárt gazdájának, csak egészségbeli állapotjára ügyeljen jól felnyájának.

A' juhtenyésztés terjedése ellen szokták gyakran előhozni, hogy hasznos ugyan a' juhtenyésztés, de ez mellékesen egy t. i. a' lótenyésztésnek elfojtását, 's ezen ága a' marha tenyésztésnek, melly hazavédelmi tekintetben is fontos, elenyésztetett általa, 's így szükség lenne amazt ennek javára szűkebb határok közzé szorítani. Hogy a' lótenyésztést a' kiterjedettebb juhtartás csekélyebbé tette, kétséget nem szenved, azonban nem csekélyítette azt meg számra nézve annyira, hogy e' részben panaszunk lehetne; a' fő hiba abban van, hogy azon sok millió lovak között, mellyek hazánkban léteznek, kevés van jó, kevés van olyan, mellyet hadi-szolgálatra lehetne használni. Mind a' mellett is hogy számos ménesekek tartása megszüntetett, nincs nálunk számra nézve kevés ló, de rossz na-

gyobbára a' mi van, mert kevésse ügyelünk a' ménlovakra, a' kanczák czélerányos tartására, 's legelési rendetlenségek miatt kopározván akkor a' nevendék csikók 's szoptató anyák, midőn gazdagon kellene élniök, elaljasodnak. A' magyar lófaj jó, serény, győzős, és erős, de el van aljasodva, 's ugyan ezen fajt, csak jól tápláltassék, illő mennyiségben tartassanak ménlovak, a' legjobb karba lehet helyezni. Ezen czélnak elérésére nagy befolyása leszen azon bölcs intézetnek, mellynél fogva a' törvényhozó test a' legelők felosztását 's a' t. törvényczikkelybe foglalá, elő fogja azt mozdítani az, ha a' kopár ugarok takarmány plántákkal fognak műveltetni. Arra kell törekedni, hogy az a' sok rossz csikó, melly most tengődve áll a' közönséges gazdák kezei közt, jól élhessen, ha a' szántóvetőnek módja 's ismérte leszen földjét szabadabban, czélerányosabban művelni. Lessz jó ló elég, de szükség ezen tenyésztés ágát a' törvényhozás útján is elősegíteni, 's jutalmak által ébresztetni a' gazdákat. Így tehát nincs szükség a' juhtenyésztésnek öszveszorítására a' lótenyésztés miatt, de van arra, hogy a' hazában létező nagy számú lovak czélerányosabban tartatván, jó karra emelkedhessen

a' haza lótenyésztése, hogy mind a' státus, mind a' mezei gazdaság céljainak jobban megfeleljen. Van itt föld elég a' lótenyésztésre nézve is, a' juhtenyésztésre is; de szükséges azt célerányosabban művelni, célerányosabban használni.

§. 11.

Észrevételek az elletés módjára 's idejére nézve.

Mind azon előadások, mellyek juhtenyésztésről írt munkám második kötetének 1, 2, 3, 4, 5-dik 's 6-dik §-saiban tétettek, t. i. a' nemesítésről az újabb tenyésztési okfők szerint; a' fajok mesterséges előállításáról, a' belfajzásról és vérfrissítésről, a' nemesítésnek kétféle módjairól, 's mikor alkalmas a' kor és anyajuh a' párosodásra, mostani belátásaim szerint is helyesek, csupán az elletésről és jókori bárányokról térszek itt megjegyzéseket, mellyekre nézve előbbi megállapodásomtól eltértem.

Azon véleményben van a' tenyésztő közönségnek nagyobb része, 's azt hittem magam is, hogy a' téli elletésben valami rendkívüli haszon rejtezne; engemet azonban tulajdon 's más figyelmes tenyésztők tapasztalásai ellenkező hitre térítettek e' részben. Ugyan is a' téli elletésnek két fő oka állított, 1-ször: hogy gyapja több lenne

nyírásig a' korosabb téli báránynak, 's ezen gyapjú mennyiség többet érne mint azon takarmány, mellyet a' jobb táplálásra kell fordítani; 2-szor: Ez által sok nyavalyától megmentetne a' bárány, mellyek tavaszon 's nyáron által szokták ostromolni a' tavaszi bárányokat.

A' mi az elsőt illeti ez a' számolás dolga, mert hogy a' gyapjú minéműségére, vagy is a' juh fajtájára a' korai elletésnek semmi befolyása nincsen, tagadni senki sem fogja, akár késő, akár jókor párosodjon a' kos az anyjával, a' szerint fog kiütni a' bárány finomsága, millyen az apa és anya állaté vala. Itt tehát egyedül a' jön kérdésbe, valyon azon három hónapi gyapjú, melly például (ha Decemberben esik az elletés) Mártiusig nevededik a' báránynon, többet ér é azon takarmány mennyiségénél, melly az anyajuh jobb tartására és a' bárány étetésére is fordítottak? felelet: nem. — Ezen három hónapi gyapjút legfeljebb $\frac{1}{2}$ fontra lehet becsülni, mellynek ára, 100 pengő Rfton vévén általános értékét egy mázsa gyapjúnak, tészen 20 kroat pengőben. Az illy anyákat nem csak jó szénával 's gyökértakarmányokkal, de abrakkal is kellett tartani, sőt a' báránykát is egy

hónapos korától kezdvén jó szénával és abrakkal táplálni a' szopáson kívül, ezek a' szerfeletti alkalmatlanságon kívül bizonyosan többre kerülnek 20 kroknál.

De nagyobb világosság okaért szükségesnek vélem itt nyomosabban is megmagyarázni e' dolgot. Az anyajuhoknak adandó naponkénti $\frac{1}{2}$ iccze abrak tészen három hónapok alatt 32 icczét, mellynek árát 14 pengő krokban állapítani meg, nem rendintúl van. Azon javítását a' naponkénti takarmánynak, mellyet az abrakon kívül kap az anyajuh, t. i. gyökerekből 's jobb tulajdonságú szénából és sarnyúból $\frac{1}{2}$ krra teszem pengőben, melly 90 napok alatt tészen 45 krt. Minden kis barálynak egy hónapos korán túl míg gyepre kerül két hónapok múlva*) napi eledelét 1 kriban állapítom meg, ez 60 napok alatt tészen 1 for. peng. melly kiadások tesznek $14 + 45 + 60 = 119$ krajczárokat vagy is 1 Rftot 59 krajczárokat p. p. Egybevetvén azt a' 3 hónapos gyapjú mennyiségnek nyereségével, nagy

*) Ez is csupán meleg tájékokon 's kedvező esztendőben történhetik: mert Áprilisban gyakran még szénázni kell a' juhokat is, annyival inkább az illy nevendék állapotban lévő barányokat.

különbség mutatkozik a' korai elletés ellen. A' dolog még ezekkel nem fejeztetik be, szükség a' mostoha esztendőket is figyelembe venni, midőn szerfeletti szárazság uralkodik, csak az által pótolhatja a' takarmányok szűkít a' gazda, hogy durvább ugyan, de szinte egészséges eledeleket is alkalmaztat telelésre, p. o. különféle szalmákat; a' más nemű takarmány ekkor kettőztetett árú, 's így kettőztetett a' korai elletés költsége is, mellyre a' tavasszal ellő anyáknak nincs szüksége, 's levonják ezek nem csak a' báránygyapjú szaporodásának értékét, de a' más esztendői gyapjú árából is előznek (anticipiálnak). De nem csak a' száraz esztendők veszélyesek a' korai elletésre: hanem a' nedvesek is, mellyekben sok, de híg táplálatú széna 's takarmány terem, ettől az anyáknak teje nincsen, 's a' báránykák éhel vesznek el. Én láttam illy szívet facsaró példákat, az anyák nem csak abra-koltattak, de lisztes italokkal is tápláltattak, még sem vólt elegendő tejök, 's szá-zanként döglettek el éhen a' báránykák. Ezek a' Mártiusi és Április elejéni elletés alkalmával soha nem történnek.

2-szor: Szükséges a' korai elletést az egészség tekintetében is megvizsgálni. Állit-

tatik, hogy a' tavasz elejéni elletés által lett bárányok gyengébbek és sok betegségeknek lennének alá vettelve. Én 8 esztendőig folyvást gyakorlottam a' téli elletést, néhány esztendő óta pedig a' tavaszt, 's figyelemmel tett észrevételem következtje ez:

1-ször: Az anyákat nem lehet olly bátran legeltetni a' fagyos vetéseken mint a' tavaszon ellőket, 's így több száraz takarmányba kerül telelésök.

2-szor: Az anya méhében megnevekedett bárány épen akkor fogyasztja legjobban a' létszeri (organicus) nedvességeket: midőn a' gyapjú növéseére kellene annak leginkább fordítatni, 's ez által a' télen elletett anyák kevesebb gyapjút adnak, de kevesíti ezt az is, hogy a' bárányok gyapjú évésre kapván, sokszor az anyáknak czombjairól egészen lerágnak a' gyapjút, továbbá a' téli ellésű anyák közzül több darabok igen korán kezdvén gyapjokat verdeni, ez által szinte fogyasztatik némileg a' gyapjú.

3-szor: Tapasztalám, hogy a' téli elletésű bárányokból mindég több hullott el mint a' tavasziakból, 's azon nagyság, melly szembeszökő tavasszal a' téli bárányoknál, a' köz szokás szerint csak kis bárányok lá-

tásához lévén szokva, csalóka bámúlási indulatot ébreszt, mert vegye bár mértékre akárki, ugyan annyi hónapok alatt a' jó legelőn élő anyajuhok tavaszi bárányai nagyobbak testalkotásra nézve is. Nem csak a' magam nyájában, de a' mások juhseregiben is tapasztalám a' téli bárányok nagyobb halandóságát.

4-szer: A' téli bárányokon, gőzös meleg aklokban való tartásoknál fogva, a' keringősség nagyobb mértékben divatozik.

Ezen vizsgálatokból természetesen folyik azon kérdés: mikor kell hát elletni, 's mellyik erre a' legalkalmasabb időszakasz.

Ezen kérdésre már fentebb némileg megfelelttem, hogy t. i. Mártius és Aprilis eleje, olly helyeken, hol ezen idő tájban már tavaszodni kezd, 's az anyajuhok a' száraz takarmány mellett a' zöldelleni kezdő legelők bővebb tejelést szerző jótéteményeivel is élhetnek. — Hazánk éjszakra inkább dülő határszéli vidékein ennél is később történhet az elletés, t. i. akkor, midőn az éghajlati befolyásoknál fogva a' juhok legelőről is élhetnek. Igen alkalmas a' tavaszi mérséklet a' bárányok egészségére 's növéseére, 's szerfeletti módon halad ez elő, csak a' legelő meg ne tagadja az anyáktól

a' táplálatot. — A' forró Júniusi 's Júliusi havakban lett bárányok többnyire el szoktak veszni, ugyan is egy részről az anya tölgyében lévő tej a' hőség miatt megromlik, más részről a' bárány gyenge létszereire béható hőség halálos sérelmeket ébresztenek abban. A' tavaszi és a' nyár végének 's ősznek híveses időszakaszai legkedvezőbbek a' bárány növékenységére, 's vagynak nyájak, mellyekben a' korai elletést lassanlassan évenként előbbre vivén oda jutottak, hogy Augustus végén történik az elletés, 's a' bárányok a' télbe mint toklyók lépnek be úgy szólván. Ezen elletési módot én többre becsülöm a' télnél, de nem a' tavaszinál. Ezen utóbbi által a' természeti rendes úton jár a' gazda, 's miden tekintetben legbiztosabb, legjövédelmesebb, ha minden kiadásokat 's körülállásokat szigorú számolás alá veszünk.

Én tehát a' téli elletést olyan dolognak tartom, melly hiú különösködési szellemből 's vágyból eredt, 's inkább tekintet 's figyelem nyeres 's utánozási vak indulat voltak követésének rúgóji, mint a' valódi haszon, 's csak azt bánom, hogy késő tudtam magamat észre venni.

§. 12.

Észrevételek az itatásról.

Mind azon előadásokat, mellyek juh-tenyésztésről irt gyűjteményem §-jaiban találatnak, nevezetesen: „a' hágatás módjáról, 's annak esetében tejendő megjegyzésekről, a' Merinók osztályozásáról (classificálásáról), a' törzsök nyájak szükséges voltáról, a' juhok gondviseléséről életöknek különbféle időszakaszaiban 's a' t. a' juhoknak itatásáról szóló paragrafihig ezen túl is helyeseknek állítom, megjegyezvén azt, hogy ezentúl a' kétszeri nyírásra nézve tett javaslatokat figyelembe óhajtom vétetni. Itten csupán egy megjegyzést teszek az itatásról, t. i. azt, hogy mennél feltételesebb vagy is veszélyesebb a' legelő, különösen forrásos, vadvizes 's tavas vólta miatt, annál inkább törekedjen a' tenyésztő juhait víz dolgában kielégítve eresztetni a' mezőre, csupán így leszen képes azokat a' rendetlen 's ártalmas vizek ivásából eredő nyavalyáktól megőrizni.

Ezen állításnak valódiságát könnyen ált lehet látni, ugyan is ha a' juhok a' mezőre menetelek alkalmával vízzel nem láttattak el (provideáltattak) mihelyt kiérkeztek a' legelőre, igyekezni fognak szomjúságokat el-

óltani, 's mivel a' pocsolyák, vadvizes fakadások egészségtelenek, 's ebből iván magokat tele, elbetegesednek 's időnap előtt elvesznek. Minden feltételesebb mezejű határookban lakó gazdák szorosán figyelmezenek ezen szabályra, 's reggelében az akolból kiindított juhaikat egészséges vízzel töltött válúkhhoz hajtsák, hogy a' szomjasok egészséges vízzel élhessenek. A' kik ezt követendik, ritkábban fogják nyájokban tapasztalni a' nyavalyákat békőszönni, mint azok, kik ezt nem gyakorolják.

§. 13.

Észrevételek a' juhoknak télen nyáron istálón tartása módjáról.

Noha juhtenyésztésről írt gyűjteményem 78-dik 's 79-dik lapjain nem kedvezően szóllottam a' juhoknak istálón tartásokról: azonban nyomosabb vizsgálatok véleményemet változtatván, szükséges, hogy ismereteimet a' reám figyelmező tisztelt közönség előtt nyilvánosítsam.

Hasznosnak találom jelenleg három esetben a' juhoknak istálón tartását; 1-ször ott, hol csekély terjedésű a' legelő és terméketlen, de egyszersmind hatalmában van mind legelője, mind szántóföldje a' tulajdonosnak 's tetszése szerint művelheti. Mert

ha igaz is, hogy a' termékeny legelő eltart annyi juhot legelés által, mintha ugyan azon földterület takarmányplántákkal műveltetne, 's istálón tartatnának arról a' juhok, a' soványabb földterületeknél meg van fordítva a' dolog. Ha az illy földeknek mérsékelt művelés adatik, a' takarmányplántákat közepszerű bővséggel termik, 's jobban mint a' vadfüveket, 's ugyan azon földterületről takarmány-plánták termesztése által több juhot táplálhatni, mint legeltetés által. Különösebb figyelmet érdemel illy helyeken az is, hogy az istalózás által nyert nagyobb mennyiségű trágya nem kevésbé segíti elő a' földművelés jövedelmezését. — De vagynak olly földek is, mellyek a' magas életplántákat gazdagon termik, a' füveket pedig nem, 's igen nehezen gyepesednek. Ugyan ezen földek az eke 's vetés által művelt takarmány plántákat is jól termik, 's így illy helyeken is hasznos lehet az istalózás.

2-szor: Hasznos lehet az istalózás olly helyeken, mellyek vizenyösebbek, mint a' juhok természete kitarthatná. Illy tájékon a' szárazabb természetű ugar földekben, 's mocsárok közt emelkedett dombokon termesztett takarmány-plántákon istalózás ál-

tal hasznosan folytathatik a' juhtenyésztés. Télben a' jól nyaralt juhok, kivált a' ridegek a' kevésbé sással vegyült szénát is megesszik a' nélkül, hogy egészségöknek ártana. Azonban ha talán gyengülni kezdenének ezen takarmánytól, abrak étetéssel szükség segedelemmel járúlni, vagy jobb fajta széna étetéséhez fogni.

3-szor: Lehet a' juhok istálón tartását ott is gyakorolni, hol a' birtokosoknak egy tagban van kiadva földbeli illetőségök, 's az olly csekély (p. o. 20, 30, 40, 50 's a' t. hold) hogy noha kisebb juhsergeknek, juhjárást vagy is mezőt nem szakíthatnak ki. — Illy esetben a' tanyaföld ugarjában 's kertjében termesztett takarmány-plántákkal hasznosan lehet juhokat istálón tartani, 's az illy kisebb gazdaságoknál fejés által is sikeresebben lehet őket használni mint a' legelőre kijárókat, mellyek a' gondatlan pásztor hibájának 's az idő viszontagságainak ki vagynak téve. Azonban kinek a' fent írt birtokán kívül száraz természetű legelői is lennének, mellyeket máskint használni nem lehetne, maradjon a' legelés mellett 's fordítsa ugarjában termesztett takarmányait más haszonvételre. Szükségesnek vélem az előbocsátottaknál fogva immár ar-

ról is értekezni, micsoda szabályokkal 's fogásokkal gyakoroltatik a' juhoknak nyári, istálón tartása 's étetése. Ez annyival inkább látszik előttem fontosnak: mivel reményleni lehet, hogy a' jelen Országgyűlése hazánkat megáldja azon jóltevő törvénnyel, hogy a' hol a' birtokosoknak tetszeni fog, külhelységi földjeiket 's illetőségeiket egybetagosíthatják, 's birtokokat másoknak kirekesztésével tetszések szerint mivelhetik 's használhatják.

A' juhok nyári istálóni étetésének tálmányát szorgalmas Német szomszédainak köszönhetjük. — Többnyire mindenek azt hitték eleinte, hogy ezen tartási módot a' juhokkal, mellyek úgyszólván vándorlással, járással-kelessel szoktak élni, gyakorlatba nem lehetne venni: azonban szerencsés próbatételek ellenkezőt bizonyítanak, sőt az illy módú tartással együttjáró jobb gondviselés következtében nem csak gyapjoknak mennyiségében nyertek szaporodást, hanem testalkotásokban is gyarapodtak, t. i. nagyobb testűekké idomultak. A' hol tehát ezt kívánják munkába venni a' gazdák, a' következőkre szükséges ügyelni 's intézeteket tenni,

1-ször: Ismerni kell a' tenyésztőnek földje tulajdonságát, hogy t. i. jól termi é az a' takarmány-plántákat, mert tapasztaltott, hogy némely helyeken noha jól termenek is az életplánták (búza, gabona 's a' t.) a' takarmány-plánták (p. o. lóhere, lucerna 's a' t.) vagy átaljában nem, vagy olly soványan nevednek, hogy e' miatt az istálón tartást gyakorlatba venni nem lehet. Illy területeken tehát a' földet vagy átalján fogva élet 's kapáló plántákkal lehet csak használni, vagy a' vadon növő plántákat legeltetés által emésztetni.

2-szor: Hol a' majorsági földterület szerfelett nagy 's a' népetlenség miatt nagy része mint természetes rét 's legelő használtatik, az istalózást gyakorlani czéleránytalan lenne.

3-szor: Olly helyeken, hol a' majorságtól távol fekszenek a' földek, mellyekben a' takarmány-plánták műveltetnek, nem hasznos az istalózás azért: mivel a' takarmánynak fuvarozása sokba kerül. Illy helyeken egyéberánt lehetne úgy segíteni a' bajon, ha a' takarmányt termő földre vitetnének ki az étető jászlok 's a' juhok oda hajtattának, mellyre természet szerint sza-

bad hozzájárúlhatás (accessus) kívántatik.*) Továbbá szükségesnek látom illy körülállásokban megjegyezni, hogy esős időben nem gyakorolható a' juhoknak hajtogatása 's úgy igyekezzen a' gazda, hogy majorjához közel mindég legyen tartalékban zöld vagy száraz takarmánya, hogy alkalmatlan időben othon táplálhassa juhait.

4-szer: A' juhoknak nyáron általi istálón tartása ott hasznos, hol csekélyebb kiterjedésű a' földterület, a' takarmány-plántákat pedig jól termi, és a' juhokhoz közel van, hogy a' fuvarozás sokba ne kerüljön. — Lehetnek olly körülállások, hogy a' birtokosnak eke által művelt, 's élet-és takarmány-plántákkal vetett földjein kívül lapályos, némileg vizenyős legelő része is lenne, mellynek legeltetése veszélyes, 's talán a' helybeli körülállások miatt eke által művelhető, 's majorja körül fekvő földjeitől

*) Az illy körülállások közt okosan teszi a' gazda, ha azon helyet, hová az étető jászlok tetetnek, elrekeszti hordható rácsokkal, hogy a' juhok a' kaszálatlan vetésekbe 's takarmányokba ne mehessenek. Az illy módú étetésnek azon haszna is vagy on, hogy helyben a' szántóföldön sok trágyát készíthet a' gazda, kivált ha szalmát terít az étetés helyére.

távól feküdne. — Ezeket úgy lehetne cél-
erányosan használni, ha bétiltatnának, 's a'
rajta termő fűvet, valamint az illy majör-
ságokhoz tartozható természetes réteket is,
mellyek talán vízárdásoknak vagynak kité-
ve, szénának kaszáltatná 's telelésre fordít-
taná. Azóban ha az illy helyek nem forrá-
sosak, 's álló tavakkal bővölködők, és csupán
a' tavaszi árvizeknek vagynak kitéve, 's az
iszaptól mentek, széna és sarjú kaszálás u-
tán a' juhokkal meglegeltethetnek a' nélkül,
hogy egészségöknek ártana.

Ha a' fentírt körülállásoknak minden
oldalú megfontolása után elhatározta magát
valaki a' juhok nyáron általi istálón tartásá-
ra, szükséges, hogy egészséges, szellős aklán
kivül vagy azon fedél alatt, vagy az akolhoz
közeli takarmány kamarája legyen, melly
szinte szellős legyen, t. i. ablakai több oldal-
ról legyenek nyitva. A' mennyiben pedig a'
zöld takarmányt frissében kaszálás után a-
zonnal étetni veszélyes, mivel attól hirtelen
felfuvódnak a' juhok, az egyhalomban hú-
zomosabban tartott takarmány pedig meg-
füllik 's pállik, melly szinte veszélyes az
egységnek, hogy az ezekből háránló ba-
jok elháríttassanak, szükséges a' takarmány
kamarában oszlopokra alkalmazott léczek-

ből készült rácsos alkotmányt csináltatni,
mellyre a' lekaszált nyers takarmány vék-
nyasabb rétegekben terítettik el, 's ez által
a' fűveknek kissebb mértékben való meg-
fonnyadása a' nélkül eszközölthetik, hogy
megpáljon 's melegedjen. Ezen fa-eszközt,
mellyet kiki elgondolhat millyen legyen,
úgy lehet készíteni, hogy több emeletű le-
gyen. Az alsó rács a' föld színe felett egy
talpnyira álljon, a' felette lévő pedig 3—4
talpnyira egymás felett, mellyekre a' leka-
szált takarmány felterítettik 's étetés végett
ismét leszedetik. Legalább fél napig szük-
séges a' lekaszált fűvet fonnyasztani, de ha
tovább feküdt is a' fonnyasztó rácsokon,
nem árt, 's a' juhok örömet megeszik azt,
csak pállott ne legyen.

Továbbá azon gazda, ki az istálóntar-
tást kezdi 's gyakorolja, jól ellátva legyen
téli száraz takarmánnyal, mivel a' takar-
mány-plánták kaszálhatóságig juhait illyen-
nel kéntelen tartani, 's tartalékban soha se
hibázzon száraz takarmánya, mivel a' min-
dent hátráltató szárazság idején, vagy ha
netalán lóheréje télen át kiveszett, kéntel-
en illyennel pótolni a' szükségét.*)

*) Illy esetben a' kiveszett lóhero földjén legel-
tetni is lehet a' juhokat, mert ne gondolja sen-

A tárgy mivolta azt hozza magával, hogy itt arról is szóljak, mennyi juh élhet ki bizonyos mennyiségű földterületen istálón tartás által? hogy e' szerint intézhesse dolgait a' gazda. Egy juhnak száraz takarmányon való tartására 2 font széna kívántatván, következik hogy ezen mennyiségnek megfelelő legyen a' zöld takarmány is. Nyomos vizsgálatok szerint 4 font nyers fűből kerül egy font széna, 's így nyólez font fűvet emészt meg naponként egy juh. A' legmérsékeltebb termékenységu földnek is hólója ad esztendőnként 20 mázsa lóhere, vagy bükkön, 's baltaczim szénát, a' luczerna pedig még többet, 's így 80 mázsa nyers fűvet. Tavasztól talló szabadulásig (midőn legeltetésre kerülnek a' juhok) körül-belől 75—80 napig istalóztatnak rendszeren a' juhok, 's így világos, hogy ha 8 fontot emészt naponként a' juh a' zöldtakarmányból olly

ki, hogy az istálón nyaralt juhok elfelejtenék a' legelés által való élést, sőt mindenütt legeltetik is az illy tartott juhokat talló felszabadulásakor az élet béhordása után, mihelyt fűvel bélepetett a' szántóföld, de ezelőtt is lehet, sőt czélerányos a' juhokkal megfuttatni a' letakarított földeket, hogy az itt ott elhullott kalászokat felszedjék.

hóld föld terméséből, melly 80 mázsát ad, 12 juhot lehet kitartani, mellyből gazdasága kiterjedéséhez 's tulajdonságához képest kiki át láthatja, miként, 's mennyire terjeszkedhetik juhtenyésztésével?

Tudom sokan meg fognak ütközni mind a' takarmány, mind a' juhok számának csekély mennyiségén, mert jól mívelt 's jó erőben lévő hóld föld gyakran 40—50 mázsa száraz szénát is szokott adni 's négyszer ennyi zöld takarmányt; de sokkal jobb itt a' nem kedvező körülállásokat venni figyelembe, 's ha a' nyáj nem képes a' természetett plántákat megemészteni, könnyű azt szénává csinálni. Egyéberánt hol biztos a' gazda földjének termékenységében, terjesztheti juhainak számát körülállásaihoz alkalmazva.

Czélerányosnak vélem itt még megjegyezni, hogy midőn a' zöld takarmány étetéséhez fog a' gazda, melly az éghajlati befolyásoknál fogva, 's a' földnek fekvéséhez alkalmazva előbb 's később történik, gyakran már Áprilisban is beáll, eleinte szükséges kivált a' lóheréket száraz takarmánnyal vegyítve adni a' juhoknak, hogy szerfelett mohon kapván azt meg ne ártson, 's az étetést inkább gyakrabban tenni, 4-szer, ötször,

mint ritkán és sokat adni nékiek. Később a' háromszori eledel adás elégséges. Mivel továbbá tapasztaltatott, hogy a' juhok rea' únnak az egynemű eledelre, szükséges, hogy több, legalább két fél takarmány plántát termesszen a' birtokos, p. o. lóherét 's bükkönyt, hogy az eledelben időnként változtatást tehessen. Megesik ilyenkor, hogy valamelyik eledelt nem örömezt eszik a' juhok, p. o. ha zöld takarmány után szórúltságból szénát adnak nékiek; ettől megijjedni nem kell, mert megéheztvén hozzá látanak 's jó étvágyal emésztik azt később. — Nem léssen feleslegvaló némileg itten szólni a' takarmány plántákról is, 's azon rendről, melly ezeknek étetése alkalmával megkívántatik a' juhok egészségére nézve.

A' veres és fehér lóhere, baltaczim (*hedy sarum onobrichis*), bükköny és a' luczerna, legalkalmasabbak, mellyeknek mikénti termesztését a' gazdasági tudomány tanítja. A' luczernára nézve azt jegyzem meg, hogy ennél termékenyebb takarmány-plánta nincsen, 's a' hol csak a' föld termesztésére alkalmas, különösen az istállózás esetében, mindenütt művelje a' birtokos néhány hóldakban, mert midőn a' többi plánták a' szárazság miatt tengve léteznek, 's neve-

kednek, a' luczerna akkor is buján nő, 's legjobb szükségben segítő. Említést érdemel a' többek közt a' rozsnak is művelése mint takarmány-plántának. Ugyan is ha a' rozs jó erőben lévő földbe vettetik, legkorábban ad tavaszkor kaszálható takarmányt 's kivált ha zsenegés idők járnak, több ízben ki is sarjadzik, 's ugyan annyiszor lehet megkaszálni is. Úgy vélem némelyek, kik a' gazdasági műveltebb fogásokban járatanok, nevetni fognak, hogy a' kenyérnek való termést takarmány gyanánt javaslom megétetni. Azonban én nem azt értem ez alatt, hogy valaki az őszi vetés nyomásában kenyérnek való végett termesztett rozst kaszálja 's étesse jubaival, hanem azt, hogy a' takarmányokat termő szakasz földnek egy részében ezt is termesztet korai tavaszi étetés végett, annyival is inkább, hogy az erre tett költség nem több mint a' többi takarmány-plántákra fordított. — Ugyan is egy hóld földben két posonyimérő rozsnál több nem kell, mellynek közepára 5 vcz. Rf. — Ugyan ennyibe kerül egy hóldba vetendő lóherének, bükkönynek is az ára 's a' t.

Én azt merem állítani, hogy a' rozs ha takarmánynak vagy szénának használtatik

is, ad annyi pénzértékű jövedelmet, mint ha annak magva fordítatik haszonvételre. Ugyan is az aratás 's cséplés vagy nyomtatás bérét lehúzván, közép termést vévén, nem lehet egy hóldról többet számolni 5—6 köből tiszta életnél. — Ha illy hóld rozs földet kétszer megkaszálnak kalászhányáskor, ad okvetetlen 40 mázsa szénát *) (ha t. i. nem szerfelett ritka) mellynek ára 5—6 köből gabonával felér, sőt többre is becsül-tethetik.

A' mi egészségbeli állapotjokat illeti a' juhoknak az istálón tartás alkalmával, már feljebb előadtam, miként kellessen az étetést kezdeni 's folytatni, 's mennyi legyen azon menhyiség, melly a' zöld takarmányból kívántatik naponként, itt még azt jegyzem meg, hogy a' lóherék 's más buja plánták alkalmával gyakran történik egyik vagy másik juhnak felfuvódása, mellynek mi-kénti orvoslása módját juhtenyésztésről írt gyűjteményem 2-dik kötetének 194. 's 195-dik lapjain feltalálhatni, egyéberánt né-melly veszélyes nyavalyákban tett isméret-

*) Ez úgy értetődik, hogy első kaszálás után bé-váratik a' rozsnak sarjadzása, 's ez is akkor kaszál-tatik le, midőn már kalászba indúlt.

beli előhaladásomról ezen munkám utólsó §-jaiban fogok értekezni.

Végre szükséges itt megemlíteni, hogy a' juhok istálón tartása alkalmával is meg-kívántatik, hogy a' juhok legalább minden második vagy harmadik nap mozgás-tétel végett járkáltassanak meg, ha egye-bütt nem lehetne, a' közönséges úton, 's istálójok előtt is jó tágas udvarok legyen, hogy az akol nyitott kapuin szabadon ki 's bé jár hassanak, ezt nem csak egészségök kívánja meg, de gyapjok is jobban formálódik a' levegő szabadabb behatásá-nál fogva; továbbá mindég elegendő alom-mal kell a' juhok fekvése helyét ellátni, hogy a' nedves ganaj behatásai se a' juhok egészségének, se gyapjójoknak ártalmára ne legyen.

§. 14.

Észrevételek a' juhoknak kádakban való fűrésztéséről vagy is mosásáról, és a' gyapjúnak nyírás után való elkészítéséről.

Juhtenyésztésről írt gyűjteményem 2-dik kötetének 84-dik, 85-dik 's 86-dik lap-jain említés tétetik a' juhoknak kádakban való mosásáról, továbbá arról hogy kell a' gyapjút nyírás után öszvekötni; ezekre néz-

ve itt szükségesnek véltem némi megjegyzéseket tenni.

A' mi az elsőt illeti azt jegyzem meg, hogy ezt csak ott szükség gyakorolni, hol természetes vagy mesterséggel készített jó úsztatók nincsenek, egyéberánt a' következő módon történik. Valamelly tágas, és ha lehet gyepes helyre kitétetnek legalább 4 kádak, mellyek vízzel megtöltetnek, a' juhok egyenként megfogatván két emberek által, kik közzül egyik egyik a' juhok két lábait tartja 's azt háttal bémártják az 1-ső kádba, 's abban mintegy egy minútáig mozgatják fel 's alá, úgy azonban, hogy a' juhok csak orra 's szája legyen ki a' vízből. Mozgatás közben a' hasa is kiemelődik a' vízből, de az ismét alá merítetik; ekkor az első kádból a' másodikba, harmadikba 's negyedikbe tétetik által, 's mindegyikben az első kádról írt mód szerint mosatnak meg. Megkívántatik ilyen alkalommal, hogy egy ötödik kádban legyen tartalékban víz készen, mellyből a' mosó kádokban, a' juhok gyapjába szívódott víz fogyasztatása kipótoltatik. A' juhok mozgatásán kívül semmit sem kell többet tenni, sőt a' gyapjúnak kézzel való dörzsölése általján fogya kikerültessen: mivel ez által annak szálai ösz-

vezavarodának, melly igen nagy hiba. Ha a' juhok nem olly fajból valók, mellyeknek a' szurkos forma piszkosság tulajdonok, hanem könnyen moshatók, a' négy kádokban lett megmosatások után középszerű tisztaságúakká válnak, 's csupán arra van szükség, hogy a' még barnábbnak látszókat újra fogattassanak és mosattassanak meg; de a' szerfelett szurkos piszkosságúakat más nap szükséges ismét megmosatni. Vigyázni kell arra is, hogy a' kádokban való mosás rendje el ne tévesztessen, t. i. az 1-ső, 2-dik, 3-dik, 4-dik kádban való fürösztés minden juhval egyenlő rendel tétessen. A' víz sűrű lúgformává válik a' kádokban mosás alkalmával, de ennek rossz behatása nincsen, sőt ez sokkal jobban kiviszi a' piszkot a' gyapjúból.

A' mi a' 2-dikat illeti, t. i. miként kelletik a' gyapjút nyírás után öszvekötni, erre nézve azt jegyzem meg, hogy juhtenyésztésről írt gyűjteményem 2-dik kötetében azt adván elő, hogy a' kisebb gyapjufolyamok közzül több folyamok is köttethetnek egy csomóba vastagabb fonallal, ezt a' tapasztalás károsnak találta, mivel ez által igen öszvevarodnak a' gyapjúsálak, 's legezelerányosabbnak ítéltetett az, hogy minden

gyapjúfolyam külön köttessen csomóba, 's így tapostasson a' zsákokba. — Ennélfogva ezentúl ennek követését ajánlom.

§. 15.

Észrevételek a' juhoknak szózásáról.

Mind azokat, mellyeket juhtenyésztésről írt gyűjteményem második kötetének 100-dik lapjától kezdvén a' 112-dikig előadtam a' juhoknak szózásáról és a' mentő szerekről, ez úttal is helyeseknek állítom, sőt azóltai tapasztalásom által is megerősítve találom. Az érintett ismértek, eredeti felfedezéseim, 's annyival inkább állott tisztemben szorosán ügyelni javaslataimnak foganatjára. — Ezeknél fogva itt szükség sem lenne erről többet szólni, azonban a' Mezei-gazdák barátja cím alatt ismeretes már megszűnt folyóírásban, melly 1829-dikben Május 21-dikén egy érdemes hazánkfia, Kolosváry Péter tisztartó Úr, felállított okfőimmet megczáfolni akarván, egy értekezést tett közönségessé, mellyre nagyobbára számos foglalatosságaim miatt maig adós maradtam felelettel. — Mind azért, hogy a' tisztelt Úr előadásait hibásoknak hiszem, mind azért, hogy ne gondoltassam halgatásomnál fogva meggyőzöttetnek, vagy

hogy talán olly érdemes hazafi társamnak előadásait megvetni láttassam, mind végre azért, hogy a' netalán ingadozókat erősbítssem, kötelesek érzem magam bár elkésve is a' felelet adásra. Egyéberánt hogy annál világosabb 's könnyebben felfogható legyen a' tárgy, ide iktatom Kolosváry Péter Úr-Úrnak czáfoló előadásait, 's ezek után fogom feleletemet szinte előterjeszteni. — Kolosváry Úr így kezdi 's folytatja értekezését.

„Egy számos uradalmakban lévő birka majoroknak főigazgatója azt akarván tulajdon és egyedül maga meggyőződése után bemutatni, és közönségessé tenni tájékunkon, hogy a' birkák só nélkül elmaradhatnak, és felneveltethetnek; ámbár utóbb maga is ezen feltételétől elállani látszott, még is több kisebb kiterjedésű birtokosoknak nagy megakadások történt ebben, örömet elhagyni akarván a' szóást, mint valósággal nagy és igen tetemes költséggel járó dolgot, — én mindenképen iparkodtam ezen gondolkozásokat és feltett akaratjok végrehajtására való kívánságokat elfojtani; azért eltökélettem magamban, hogy eziránt észrevételemet, mellyet ugyan szóval is előadtam többeknek, kik azon balvélekedésben voltak, a' M. G. barátjával is közöljem,

nem azért, mintha felvilágosítani iparkodnám ezzel egyeránt minden birkatenyésztőket, mivel jól tudom én azt, hogy vannak e' tárgyról több, és igen nevezetes írók által bőven előadott, és fontos értekezések, mellyekből megláthatja minden olvasó a' sónak szükségét a' birkákra nézve; ezek eleibe lépni nem akarok, de nints is semmi szándékom erre, hanem még is (minden birkatenyésztők, vagy kormányozók, vagy gondviselők számtalan tapasztalásaik után legjobbnak tartott bánásmódjokat legkisebbet sem igyekeztél megzavarni) úgy vélekedem, találatni fog ezen értekezésben olyan, a' mi azon előbb említettekben igen röviden, vagy nem is érdekeltetik; azért két kérdéseket teszek fel:

Első kérdés: Szükséges é tehát a' sózás?

Második kérdés: mikor mennyi mértékben, és hogyan kell sózni?

Az első kérdésre:

A' só, a' birkáknak természetjüket vizsgálóra vévén, elkerülhetetlenül szükséges életjök fentartására, mindnyájan kik a' birkák gondviselésükben jártasok vagyunk, megismerjük azt, hogy semmiféle más állapotban annyi természeti nedvesség nincs miut a' birkában, a' melly nedvességtől, ha

az benne nem ritkíttatik, szokott mája, tüdeje, és az egész belső része megromlani. Innen tehát az következik elsőben, hogy mennél több és mértékletlenebb bennök a' nedvesség, annál hamarább kezdenek nyavalyáskodni, és dögleni is; azután másodszor, hogy ezen természeti nedvesség tehát ha magában álljon is semmi más külső októl eredhető szaporodása nélkül a' birka életének véget vethet. Ezt jól fontolóra vévén, kérdezzük már, ha találkozik é egy valaki, ki bátor volna maga felől azt állítani, hogy az ő felvigyázása alatt azon természeti nedvesség semmi külső októl nem szaporodhatik? mivel, ha bár minden szorgalommal azon legyen is a' legvigyázóbb juhász, hogy az időnek alkalmatossága szerint, birkáit mindenkor a' legbizonyosabb móddal, és így mindég jó legelőre hajtani igyekszik, mind a' mellett azt végrehajthatja é hogy birkáit mindenféle csekély ugyan, és könnyen észre sem vehető, de még is a' természeti nedvesség szaporítására igen alkalmas, és így a' birkákra nézve ártalmas helyektől megtartóztassa? — Ez nagy kérdés; hanem tegyük fel, hogy ezt is megteheti és végrehajthatja; hát óltalmazhatja é attól, hogy a' levegőtől is elzárja azo-

kat? — ki nem tudja pedig azt, hogy ez is igen sokszor, legkivált tavaszi és őszi időkben, ködös sűrűsége miatt olyan, hogy a mint ez beszívattatik, árt minden teremtetállatnak; annyival inkább pedig a birkának, melly a nélkül is természeti nedvességgel legteljesebb állat.

Hogy még nagyobb világosságra léphessünk, menjünk tovább és vizsgáljuk meg, ha azon említett két okokon kívül, lehet é még több oka is a természeti nedvesség szaporodásának, reá találunk és igen könnyen fogunk felelni, hogy igen is sok oka lehet annak; itt csak a legnevezetesebbeket említem: ha a birkák alacsonyabb istállóban vagynak, mellyben rendszerint forróbb és rekedtebb a levegő; — ha az istálló falai, vagy abban az állások földje nedvesebb, az az, ha laposabb a hely, mellyen az istálló áll; ha lapályosabb a határ, mellyben a birkák legeltetnek; ha tartósabb esőben kiszorúlnak, a mi nyáron leginkább a hirtelen jövő záporok által okoztatik; ha a húzamosabb tartó esőzések, vagy ködös napok a levegőt megnehezítik 's a t. — Ezek tehát mind olyanok, de még több okok is lehetnek és vagynak is, mellyektől a természeti nedvesség szaporodhatik a birkában; már pe-

dig ha a természeti mértékletlenebb nedvesség magában is veszedelmes a birkában, annyival inkább veszedelmes és életének hamarább végére vezet a birkát, ha az a külső okoktól is neveltetik és szaporíttatik; azért sőt adni a birkáknak nagyon szükséges, hogy azzal mint egyetlen egy mentőszerrel a testekben lévő sűrű vastag nedvesség megritkúljon és kitisztúljon. — Csekély vélekedésem szerint tehát nagyon hibáz az is, a ki a sóval fősvénykedik, annyival inkább pedig hibáz az és veszedelmesebben a birkák részökről, ki egészen elfogja a birkáktól.

A második kérdésre:

Három annak foglalatja: első, mikor? második, mennyi mértékben? harmadik, hogyan kell sózni? — Az elsőre, mikor, az az, melly időben? T. Kisszántói Pethe Ferencz Úr a juhtenyésztésről írt könyvének 50. §. és 107-dik lapon így ír: „Semmi hibát sem követ az el, ki a juhoknak minden harmad vagy negyed nap sőt teszen elejibek nyalni, ha nedves idő jár; egy hétben pedig egyszer ha szárazabb idők vagynak.“ Ezen szavakból az világosodik ki, hogy nedves időben szükségesebb a gyakor-
tább való sózás; azon okból vagyon az bi-

zonyosan mondva, hogy olyan időben a' természeti nedvesség szaporodik testekben, és ekkor a' birkák jobban kívánják a' sót, ezen vélekedésben vagyok én magam is. Balásházy János Úr a' juhtenyésztésről írt igen érdemes és nagy tapasztalást bizonyító gyűjteményének 2-dik Rész 111-dik lapján pedig így ír: „Én nálam száz juhnek ötven font só száraz esztendőben is elég-séges, nedvesben még kevesebb is, de ilyenkor a' többi keserű és fűszeres szerek fogyasztása szaporodik.“

Nem azt keresem én ezen rendekben, ha 50 font só elégséges é valósággal száz juhnek egy esztendőben, a' mi előttem felette kevés, sem azt nem keresem, ha ezen keserű szerek helyre ütik é a' sónak erejét, melly a' birkáktól a' sónak elfogásával elmarad, hanem csak azt, hogy ezen állítás az előbb előadottal, a' nedves és száraz idő értelmében, mintha ellenkezőnek látszanék, ámbár talán megegyezhetnek még is, mivel az említett könyvben Balásházy Úr így ír a' 104-dik lapon: — „A' juhok a' só eránt különös kedvöket észrevéteik: ez nem csak tavasz kezdetén történik, hanem nyárban is, meleg ősszel is, midőn esőzések történnek;“ úgy ismét a' 109-dik lap. „Mi-

dőn a' plánták tavasszal, és időközben követ esőzések után nagyon sarjadzanak 's a' t. a' juhok a' só nyalás kívánságát mutatják.“ Mit jelentenek ezen rendek egyebet mint azt, hogy az esőzések után nedvesebb a' föld, a' fű, a' levegő is, 's azért kívánják jobban a' sót; és szinte ezt mondja Pethe Ferencz Úr is. — Azért én így vélekedem, hogy a' most említett Úr a' lapályosabb legelőt tekintette, mellyen bizonyos, hogy nedvesebb minden, Balásházy Úr pedig a' dombosabbat érthette. Már akárhogy volt az írások értelme, én egyik állítást sem bántom, mivel az én csekély tapasztalásaim koránt sem mehetnek annyira mint azon uraké, kiknek számtalan módjok lévén a' valóságát minden gazdasági ágaknak jobban kitanúlni, és azért jobban meg is érteni; hanem még is tulajdon magam tapasztalásait itten leírni szabad léssen, mellyek mind igen csekély theoria útmutatásával tisztán csak a' praxisból származtak.

Azt mondom tehát először, hogy gyakorta sózni sem jó, mivel a' birkáknak belső részek azzal kiszárítottván, nagyon kívánják reá a' vizet, a' mi szintén nékiek nem legjobb, és az úgy nevezett víz-gelyvára útat nyit; de még azért sem, hogy a-

zon gyakortább való szózással a' testi nedvesség is, a' melly a' gyapjú szépítésére s vékonyságára szükséges, igen fogyasztatik, és mértéken felül kiüzettetik; azért az ilyen szózás a' gyapjúnak is ártalmára, az az, élesítésére lehetne; — másodsor: hogy nedves időben egy héten két annyi sót is elnyalnak majd, mint száraz időben, és így tagadhatatlan az, hogy nedves időben jobban és többször kívánják a' sót a' birkák. Nekem a' szózásban való szokásom ez, a' mit szentül meg is tartok: minden héten megkínáltatom én a' birkákat a' sóval, mihelyt az idő kiereszt, megnyílik a' tavasz, és kijárhatnak a' birkák, a' fünek tökéletes megtisztulása után, ha egy vagy két eső által a' rajta maradott iszap lemosódott. Télen ha beszorúlnak a' birkák a' száraz takarmányra, minden két hétben az elején a' beszorulásnak, későbbben meg minden három hétben egyszer sózatok.

A' második részére a' kérdésnek, mennyi mértékben? ezt meghatározni tökéletesen nem igen lehet; némelly határookban a' legelő, hogy a' sót nem kívánja a' birka úgy mint más határok mezeiben való legeltetések után, azért lat számra kidolgozni, hogy annyi vagy ennyi font sóval bé kell a' bir-

káknak érni, akármelly határokra tekintve egyaránt igazán soha sem lehet; de hát ha az idő járását tekintjük és fontolóra vesszük, meg kell esmérnünk, hogy csak egy hétről a' másikig, vagy egyik szózástól a' másikig sem állhat meg a' lat számra való kivétele. Az én rendtartásom ez: a' sót megmérése után, soha más mint magam, olyan szerekkel mint az időjárása kívánja, következésképen nem mindétig egyenlő szerekkel, megkeverem, ezen kevert sóval se megy a' számadó (birkás, juhász gazda) maga, hanem mindég ha magam nem mehetek vele, az altisztekből egyet kirendelek, a' birkáknak pedig annyi adatik, és annyiszor hintetik elejbök, a' mint kívánságokat a' sóra mutatják; — ha marad még só, az egyben visszahozattatik, és általadtatik annak, a' ki a' gondviselője és számadója.

A' harmadik részére a' kérdésnek: hogyan, az az kósó tétessék é elejbök a' nyalásra vagy pedig megtörve hintessen az arra készített válókba? Már régen elhagytuk azt, hogy kósó tétessen elejbök, mert először a' keverést nem lehetne így megtenni, a' mit pedig az időjárása leggyakrabban megkíván, és szükséges is; nem is kell a'

birkáknak egész nyáron soha tisztán adni a sót egyéb ha télen, de ekkor sem az elején mindjárt, midőn beszorúlnak, hanem későbbben száraz takarmány mellett, megint a hasasoknak megúszkedések után mindjárt; másodsor, ha mindég előttök marad a só kőben, minduntalan nyalogatják, mi nem legjobb részökre, mint már említettem; — harmadszor, ha pedig előttök nem leszen mindég a kósó, úgy midőn elejbök tétetik, nem kis veszedelemben forognak legkivált a hasasok a nagy tolakodásban és egymásra való felugrásban; a gyapjában is ilyen esetben sok kár történik; azért legjobb mód a sózásban a nagyobb majorokban, hol már étető saroglyák válúkkal vagynak elkészítve, azokat kitisztítván, abba hinteni nékiek nyalásra a sót vagy pedig, hol ezen saroglyák nincsenek, keskeny válúba való hintés, ezen egy észrevétellel csak, hogy ezek is elegendők legyenek, hogy ne kén-telenítessenek a birkák a válúk kevésségök miatt szintén tolakodni, és egymásra ugrálván, egymást tiporni a só szagára. Ezekből áll Kolosváry Úr előadása szóról szóra, mellyre a következőt felelem:

Tisztelt Recensens Úr boldogúlt Pethe Ferencz Úrnak állításait az enyimekkel

egybehasonlítva teríti az olvasó Közönség eleibe, állítván 1-ször, hogy ellenkező orvosi erőt 's hatást tulajdonítunk a sónak, t. i. Pethe Úr 's ő utánna Kolosváry Úr is azt, hogy a só szárít, 's így nedves időkben, midőn a juhok testében különben is bőven létező nedvességek nagyobb mértékben vagynak jelen, megmenti a felesleg valótól melly nyavalyákat okoz; én pedig azt hígító, oszlató 's lágy ganajzatot (laxálást) eszközlőnek hirdetem 's hogy száraz időben szükségesebb azt nyalásúl adni a juhoknak. Továbbá felhozza Kolosváry Úr, hogy a juhtenyésztésről kiadott gyűjteményemnek III-dik lapján ezeket mondván: „Én nálam száz juhnak ötven font só száraz esztendőkben is elégséges, nedvesebben még kevesebb is; de ilyenkor a többi keserű és fűszeres szerek fogyasztása szaporodik.“ A 104-dik lapon pedig: „A juhok a só eránt különös kedvöket észrevétetik; ez nem csak tavasz kezdetében történik, hanem nyárban is, meleg ősszel is, midőn esőzések történnek.“ Úgy ismét a 109-dik lapon: „Midőn a plánták tavasszal és időközben kövér esőzések után nagyon sarjadzának 's a t. a juhok a só nyalás kívánságát mutatják.“ Mellyekből azt következteti, hogy észrevetetlenül

magam is elismerném azt, hogy nedves időben kell gyakrabban sózni.

Okföink (principiumaink) tehát ezek:

Pethe's Kolosvári szerint mennél nedvesebb az idő, annál több só kell adni, hogy szárítsa a' juhok létszerét (organismus) mivel szárító ereje van.

Az enyim pedig ez: mivel a' nedves időben különben is megritkúlnak a' neveségek a' juhban, mellyek gyomrát is elnyálkásítják még inkább akkor, midőn természetü állapotjokban is lágy ganéjzások vagy, kevesebb só kell adni, 's ekkor is ha kívánják, más keserű gyomrot erősítő, vizelletet 's párolgást eszközölő szerekkel, hogy megszabadúljon ugyan a' juh a' felesleg való nedvességektől, de egyszersmind erősödjön is gyomrok 's a' t. mert ezt magában a' só nem eszközli.

Mellyik félnek van igazá a' sónak orvosi ereje felől, illő az orvosi tudományban jártasoknak elítélni, nekem úgy látszik, hogy a' tisztelt, velem ellenkező Uraknak, minden becsülettel legyen mondya, átalján fogya hibázik marhaorvoslási ismeretök, 's e' helyett a' magok véleményöket teszik le alapúl.

Én a' sózás és egyéb mentő szerek tár-

gyát három §-ban foglalt előterjesztésekben adtam elő, elveket (princiumokat) állítottam fel elébb, mellyek orvosi ismereteken alapúlnak, 's ezek által erősített tapasztaláson, még is ezeknek ellenére itt ott egypár sort kiveszen Recensens Úr egybefüggő előadásaim rendjéből, 's azt a' maga hasznára akarja fordítani. Mennyire hibázik ezekben, 's mennyire igyekszik ellenkező értelmet adni kifejezéseimnek, világos, ha munkámból vett kivonatját valóságos előadásommal úgy hasonlítom egybe a' mint a' fekszik könyvemben.

Azt hozza elő Recens Úr, hogy a' 104-dik lapon ezeket mondanám: „A' juhok a' só eránt különös kedvöket észrevéteik; ez nemcsak tavasz kezdetén történik, hanem nyárban is, meleg ősszel is, midőn esőzések történnek.“ — Ezen pont a' 104-dik lapon következő módon áll szóról szóra: „A' juhok nem csak a' só és sós plánták eránt mutatják időnként, midőn t. i. egészségök állapotja azt kívánja, különös kedvöket; hanem más orvosi plánták eránt is szinte olyan kíváncsiak, mint a' só és sós plánták eránt. Így p. o. midőn a' fű gyenge (ez nem csak tavasz kezdetén történik, hanem nyárban is, meleg ősszel is, midőn esőzések

történnek, 's a' lerágott mező hirtelen sarjadzani kezd) 's az azzal való elés lágy ganajzást, 's néha laxálást okoz, melly folyást tartván, a' gyomrot nagyon elgyengíti; ezen esetben a' juhok ha keserű laput lennek, annak leveleit azonnal lerágnak, szinte azt teszik a' keserű ürömmel is 's a' t."

Továbbá a' 109-dik lapról tett kivonatot így közli: „Midőn a' plánták tavasszal és időközben kövér esőzések után nagyon sarjadzanak 's a' t. a' juhok a' só nyalás kívánságát mutatják.“ Ez a' 109-dik lapon így áll: „Midőn a' plánták tavasszal és időközben kövér esőzések után nagyon sarjadzanak, szinte megesik ilyenkor is, hogy lágy ganajzat mellett a' juhok só nyalási kívánságot mutatnak, melly ugyan ritkábban szokott történni; ekkor is kívánságaikat teljesíteni kell ugyan, de mivel a' só magában és a' fent írt mértékben ártalmas lehetne, szükséges azt más orvosi szerekekkel vegyíteni, mellyek a' feleslegvaló nedvességet a' gyakortai vizellet és kigőzölgés fentartása által enyhítik“ 's a' t.

Úgy vélem a' Kolosváry Úr könyvében is így találatnak ezek, mert egy műhelyben nyomtatott gyűjteményem, különös még is, hogy olly ellenkező értelemben ma-

gyarazza kifejezéseimet, sőt erővel reám 's kifejezéseimre akarja fogni, hogy azok azt jelentik, hogy nedves időben sokkal jobban kívánják a' juhok a' sót.

Látásom szerint a' mentő szerekről 's a' sózásról való értekezéseimet teljességgel nem értette meg Kolosváry Úr, de hogy nem húségesen szedte ki könyvemből okfőimet, a' fentebbi közegyembe (parallelába) állított kifejezések bizonyítják ellene mondhatatlanul, mellyeknek úgy léttére 's megvizsgálására mindeneket felszólítok, kik az érdeklött könyveknek birtokában vannak. Arra kérem tehát tisztelt Recensens Urat, hogy ezentúl figyelmesebben méltóztasson az előadásokat megtekinteni, 's húségesen felfogni, és magyarázni, mert ha az illy módú magyarázhatás divatba jó, úgy minden írományoknak ellenkező értelmet fogunk adni 's adhatni a' szerint, a' mint az kinek-kinek tetszeni fog. Maga megvalja tisztelt Recensens Úr a' 243-dik lapon: „Már akárhogy vólt az írások értelme, én egyik állítást sem bántom, mivel csekély tapasztalásaim nem mehetnek annyira 's a' t.“ Azonban ezeket akkor követi, midőn már előzményeiben mindent felforgatott. Támadást valóban szükséges jobb készülettel

kezdeni, 's erősen állani a' mellett, mit az ember jónak hisz, 's meggyőzően vitatni a' vitatandót, nem egy kézzel belekapni a' dologba, más kézzel pedig kalapot emelve alázatossággal visszavonulni.

De mennyire nem hív tisztelt Recensens Úr a' maga okfőihez, világos a' 244-dik és 245-dik lapokon tett előadásából. Az elsőbb lapon azt mondja: „Az én rendtartásom ez: a' sót megmérése után soha más mint magam olyan szerekkel mint az időjárása kívánja, következésképen nem mindég egyenlő szerekkel megkeverem, ezen kevert sóval se megy a' számadó birkás 's a' t.“ A' 245-dik lapon: „nem is kell a' birkáknak egész nyáron soha tisztán adni a' sót, egyéb ha télen“ 's a' t.

Ezen kifejezéseiben maga elismeri a' sónak elégtelenségét, 's más szerekkel való keverése szükséges voltát az időjárásához alkalmazva, 's engemet még is ezekért háborgat. Azonban milyen szereket szokott 's kell, látása szerint, 's mikor a' sóval keverni? arról mélyen halgat, mint a' setét éjszaka, pedig világot akar gyújtani a' homályban.

Úgy vélem ezeken kívül nem fog ártani bébizonyítani azt, hogy a' juhok nem

nedves, hanem száraz időben élnek inkább a' sóval azon természeti állapotjokkal a' juhoknak, mellynél fogva kedvező körülmények miatt sót adni nem szükséges nékiek, mert a' természet épen akkor adja azt maga, midőn a' körülállás megkívánja. Ilyen állapotban vannak azon tájékokon tartott juhok, mellyek sok széksóval bővülködnek. A' széksó nem nedves, de száraz időben párolg fel 's cristallisálódik a' föld színén, 's csak ekkor élhetnek azzal a' juhok. Tudjuk hogy illy helyeken léteznek a' legegészebb juhok, 's ebben szinte a' természeti erők láttatnak útmutatásúl szolgálni a' tenyésztőknek, hogy mikor kell adni a' sót.

Különösnek tetszik előttem az is, hogy Recensens Úr azt sem tartja szükségesnek, hogy tudhassa a' gazda mennyi sót kell adni egyszerre nyalásúl, 's mennyi sót kíván bizonyos mennyiségű juh esztendőt által, 's állítja, hogy nem szükséges azt lat számra méregetni. Az igaz hogy bajos lenne biz azt latolgatni, de ha a' járatlan gazdának képlete sinsen a' dolog felől, hogy mennyi legyen az illendő mérték, árt é megmondani 's tudatni hogy egy juhra például elég egyszeri nyalásúl adni egy latot. Nem kü

vetkezik ebből hogy például minden juhra külön latolgattasson a' só, de tudni hirtelen felvetni hogy ha 500 juhot kell sózni, körül belől 17 font só kívántatik, nem káros, mivel ebben ugyan annyi nehezékek foglaltatnak. Ha ezt nem teszi 's nem tudja a' gazda, miként fogja azon nem kedvező körülállásban eltalálni a' mértéket, midőn se maga, se biztosa által meg nem jelenhet távol fekvő majorjában sózáskor? A' Recensens Úr javaslatából bizony néhez lessz szabályt kigondolni, melly szerint annyit kell adni, a' mennyit a' juhoknak tesz felnyalni. Ha ez lesz a' gazdaságoknál vezér-szabály, úgy sok helyütt a' gyapjú árra kevés lesz a' felnyalatandó só vételére. — Ebből áll tisztelettel közölt feleletem.

§. 16.

Észrevételek a' métely betegségről.

A' mi a' juhok nyavalyáinak orvoslását illeti, azon előadásokat ma is helyeseknek találom nagyobbára, mellyek juhtenyésztésről írt gyűjteményemben felvagy nak jegyezve, csupán a' mételyre nézve gondolok szükségesnek némelly felvilágosításokat 's javításokat előhozni, mellyek gyarapodott tapasztalatimnak szüleményei és a' vértályogról. A' rendre való ügyeletnél fog-

va ezen §-ban fogok szólni a' mételyről 's a' következőben fogom különösebb figyelmet érdemlő megjegyzéseimet a' vértályogról közzé tenni.

Minekelőtte közelebről szólnék a' métely betegségről, szükségesnek véltem itt megjegyezni, hogy több felől hallván azon hírt, hogy a' métely orvoslására nézve ajánlott szereim nem valának foganatosak, a' következőket. Ezen körülállásokban két dolognak kellett előfordulni, melly a' szerencsés orvoslást akadályoztatta; az egyik lehetett az orvosi szereknél hibás volta 's azoknak nem pontos beadása; másodsor az, hogy a' juhokban vala ugyan métely, de az más öldöklő nyavalyákkal is vala egyesülve, millyenek a' bélrothadás, epekövek, a' májnak megrothadása 's a' t. Én ezen tárgy iránt ha emlékezetem nem hibázik, 1829-dikben vagy 1830-dikban a' tudományos Gyűjteményben Gorove Úrnak juhtenyésztéséről írt munkám bíráló értekezésére adott feleletemben kimerítőleg értekeztem, 's a' nyomosabban értesíteni kívánó olvasót említett felelő értekezésemnek olvasására útasítom tisztelettel, most pedig rövideden még a' következőket hozom elő:

Hogy mind azon előadások, mellyek a' mētely betegségnek eredetéről 's megismértető jeleiről előadatnak juhtenyésztésről írt gyűjteményemnek 2-dik kötetében, helyesek, azonban az orvoslási módra nézve a' következőt javaslom mint könnyebben gyakorolható.

Az orvoslásra két rendbeli öszvetett szerek használatnak. Az első olly véggel, hogy a' gyomor erősítésén 's a' szerfeletti nedvességnek fogyasztásán kívül, a' belekben fejtődött savanyúságot is elhárítsa. A' második olly véggel, hogy a' fent írtakon kívül a' mētely férgeket is semmivé tegye. Ezen két rendbeli porok itt következnek:

1.) Venni kell: Egy és egyharmadrész font fenyőmagot,

Harom negyedrészt font büdöskövet,
Egy és harmadrész font szitált hamut,
Két és három negyedrészt font sót,

Mind ezeket lehetőképen porrá kell törni 's jól öszvekeverni, melly 200 darab juhoknak való egyszeri beadásra.

2.) Venni kell: Egy és egyharmadrész font varadics füvet (vagy ha ez nem lenne, ennyi üröm füvet),

Egy és egyharmadrész font fenyőmagot,

Két font kormot,
Egyharmadrész font óltatlan meszet,

Ezek is porrá töretnek 's jól öszvekevertetnek. Ez is kétszáz darab juhoknak való egyszeri beadásra. *)

A' mētelyes juhokat erőtadó takarmánnyal kell táplálni, 's a' jó szénán kívül naponként egyharmadrész icce zab is adatik egy juhra. (Miként kellessen a' mētelyeseket kiválogatni 's különösen itatáskor megismérni, a' 2-dik kötetben adtam elő). Egyéberánt az orvoslás így folytattatik. — Az 1-ső szám alatt megírt porból a' juhok számához képest a' fent írt mennyiségben három egymás után következő napokon dél után nyalásúl öntetik a' válókba az orvosság, mellyet újabb tapasztalásaim szerint a'

*) A' plántái szerek napon, vagy kemenczében szárítatnak meg kenyérsütés után, 's ezután töretnek meg. A' szárítás lassan történjen, hogy a' kemenczében meg ne égjenek a' szerek, melly orvosi erejüket elyenné. Némellyeket tökéletesen porrá törni nem lehet, például a' fenyőmagot, a' benne lévő olajos részek miatt, de ez semmit sem árt. Egyéberánt ha sóval vagy nedves abrakkal keverve adjuk az orvosszereket, nem szükség, t. i. a' plántaikat, porrá törni, csak apróra vagdalni 's a' t.

juhok örömet felnyalják a' nélkül hogy a' fáradságos beöntéseket kellene gyakorolni. A' 4-dik napon a' második szám alatt feljegyzett por vétetik elő, 's ez kétszáz darabra őszekevertetik jól 70 iccze, vagy is egy tetézt posonyi mérő abrakkal, 's a' juhok eleibe hintetik evés végett, mellyet ők örömet megesznek. — Hogy az orvosság jól eloszoljon, szükséges az abraknak felét megnedvesíteni, és ezzel őszevegyíteni, az után ismét a' többi száraz abrakkal keverni őszeve a' már orvosszeres zabot.

Ötödik nap az abrakkal nem kevertetik őszeve az orvosság, hanem 200 darab juhra 4 lat gálitzkövet egy messzely forró vízben feloldozván, ezzel a' megétetendő abraknak egy része meglocsolatik, 's jól őszekevertetik, hogy egyeránt legyenek az abrakszemek nedvesek; az így megnedvesített abrak osztán ismét a' többi még szárazon lévővel (melly szinte egy posonyi mérőt teszen őszeven mint feljebb) őszevegyítettetik, 's eledelül a' beteg juhok eleibe hintetik. Ezen orvoslási mód felváltva gyakoroltatik, az az, egyik nap a' fent írt por, másik nap a' gálitzköves abrak étetnek tíz napokig. Azok, mellyek csupán méteyések valának, 's belső részök még rot-

adásnak nem indúlt, az orvoslásnak 13 napjai alatt igen magokhoz jönnek, jól tele eszik magokat és szemeikben az erecskék megpirosodnak. A' mellyek ez után is bésett oldalúak, már gyógyíthatatlanok, mert vagy bélök, vagy májok 's egyéb belső részök valóságos rothadásba mentek által, mellyet csak a' mindenható lehetne képes meggyógyítani, új májnak, beleknek 's a' t. kicserélése által. — Kérem azokat, kik illy szerencsétlenségben vagynak, bontassák fel az illy rosszul evő lapos oldalú juhokat, állításomat igazolva fogják találni.

Az orvosság ideje alatt minden nap ítatnak a' juhok, 's hogy annál inkább tápláltassanak ez által is, ivóvizökben 20 darabra egy iccze gabonaliszt kevertetik.

13 napok után a' magokat jól tele evők, 's megfrissült juhok kiválasztatnak a' gyengébbek között, és csak szénán, abrakon tartatnak még egy darabig; de minden héten kétszer az 1-ső szám alatt megírt por 200 darabra nyálásul adatik. Később a' jó széna is elegendő táplálátul, 's az idő járás ához alkalmazva tartatnak és sózatnak.

Azon juhoknak, mellyek 13 napokig tartott orvosság után sem eszik tele magokat, még 4 — 5 napokig folyvást kell adni

az orvosszereket, 's ha eddig se javúlnának, próbatétel végett ölessen le közzülök a' gazda egynehanyat, 's meggyőződven a' felől, hogy a' még betegeknek belső elleneálhatatlan máj vagy tüdő 's bél rothadás a' bajok, ne tegyen magának több költséget: mivel az orvosszerek fogják ugyan az ilyeneknek életüket néhány hetekig nyújtani, de okvetetlen elvesznek, 's így legtanácsosabb őket leöletni, bőrök ekkor valamivel többet fog még érni, 's az orvosszerek, 's eledlek megkímélése is veszteségét fogja kissebbíteni a' tulajdonosnak. Egyébiránt a' métely nem ragadós nyavalya.

Jelen javaslataim eltávoznak különösbbeben a' bánás 's orvosi szerek beadása módjaira nézve ez előtt kiadott munkáimban találtató rendszabásoktól, melly onnan ered, hogy folyvást igyekeztem az orvoslási módot czélerányosbá kissebb fáradsággal 's gondal végrehajthatóvá tenni.

Végezetre azt jegyzem itt meg, hogy az orvoslandó juhokat szükséges a' gazdának több osztályokba elrekeszteni, t. i. az erősebbeket a' gyengébbektől elkülönözni, mert különben az erősebb elveri a' gyengébbet evés és ivás közben, mellyből az orvosi szereknek 's eledleknek egyenetlen vétele kö-

vetkezik. A' mi az orvosszereknek intézését illeti, a' juhoknak különböző számához azt kiki könnyen kiszámolhatja, mert a' fent megírt porok 200 darabra vagynak rendelve, így a' kinek 400, vagy négyszer 's ötször is több juhai vagynak, annyiszorta több mértékben veszi az orvosszerek mennyiségét.

§. 17.

A' vértályogról, vagy is lépfenőről. (Milzbrand)

Én 1829-dikben jöttem azon gondolatra, hogy a' vértályog ragadós nyavalya, 's ekkor kezdven ezt így gyógyítani, a' legszerencsésebb fogamat jutalmazá próbatételeimet. Ugyan is ezen évben szerfelett gazdagok lévén a' legelők, ez ingerül szolgált ezen nyavalya elhatalmazására. Azonban tapasztalván hogy az nem csak a' kövérebb 's erősebb juhokon dühösködik, hanem azokat is egyeránt seprí, mellyek hitványabbak, 's az anyajuhok között is, mellyeket bárányaik elcsigáztak, elhatalmaz, ez ébresztette fel bennem azon véleményt, hogy ragadósnak tartsam. Illy körülmények közt tehát azon orvosszereken kívül, mellyek a' vér gyuladóságát enyhítik, 's annak megromlottóságát orvosolják, olly szerről is

gondolkoztam, melly a pestises ragadó mirigy ellen dolgozik, 's azt elenyészteti.

Bátorkodom ez úttal a tisztelt olvasók emlékezetét felszólítani, hogy múlt Muszka-Török háború alkalmával a napnyugoti pestis dühösködései ellen, melly nem járvány (epidemicus) mint a cholera, hanem valósággal ragadós (contagiosus), a chlór-mésszel melly nevezetes próbatételeket tettek Móldvában 's Oláhországban, bémártattak t. i. a pestisben meghalt emberek ruháji a chlór-meszes vízbe, 's ártalom nélkül vették azt magokra az egészségesek 's a t. Ezeknek hallása azon gondolatot ébreszté bennem, hogy minekutánna a közönséges meszet különben is szoktam adni a juhoknak, nem lenne é czélerányos a többi vért javító szerekkel egybekötve beadni a juhoknak a chlór-meszet is olly czéllal, hogy ez már a testben létező ragadó mirigyvet magába szíván, attól azt megszabadítsa, valamint a bizonyosan következő haláltól is. Ezen kívül az akolban létező mirigynek elenyésztetésére is chlór-meszet rakattam ki vízzel feleresztve. — Juhserégemben naponként 10—15 darabjával húlottak ekkor a juhok, 's az alább megírandó szernek használása után, első nap két darab, 2-dik nap

egy, 's az után egy sem esett el, mintegy 500 darabból álló nyájamból.

Az én szerencsétlenségem után szomszéd Szerdahely helységében Báró Vécsey Pál ő Nagysága nyájában sokkal nagyobb dühösséggel ütött ki a vértályog pusztítása, úgyhogy naponként 30 darabok is elesetek. A tisztelt Báró tőlem kérvén tanácsot, a chlór-meszes szernek beadását ott is javasoltam, mellyet pontosan is teljesítvén, egyszerre megszűnt a dög a juhseregben. Itten egyéberánt az ivóvízbe sósavanyt is adtunk minden harmadik nap. Ezenkívül mind a magam majorjában, mind másoknál a legszerencsésebben használtam a chlór-meszes orvosszert, mellyről reményelem többben is bizonyosságot fognak tenni a hazában. — Ezen tapasztalásaimnál fogva noha nem illy körülállásosan leírva, de még is ajánlva 's a vér betegséget ragadónak állítva adtam elő 1830-ban Okosgazda című kis munkámban a chlór-mésznek használását, melly a 4-dik szám alatt foglalt orvosszerben lap 30. bé vagy on iktatva. Immár arról szóllok miként kell adandó alkalommal az orvoslást megtenni. *)

*) Szükségesnek látom azonban itt megjegyezni, hogy nem mindenkor dühösködik a vértályog

Venni kell: Két font büdöskövet,
Négy font fenyűmagot,
Másfél font salétromot,
Négy lat chlórmeszet,

Mind ezek porrá töretnek, és 3 font konyha-sóval szinte porrá törve összekevertetnek, és minden harmadik nap estve 200 darab juhok nyalásúl adatnak. Azon napon mellyen orvosszert nem kapnak a juhok, 200 darabra reggel 4 lat sósavany öntetik az ivó vízbe. Az illy módú sózás 's orvoslás két hetekig tart.

A' fent irt orvosláson kívül szükséges még a' következőt tenni. Minden akolban több helyekre higan feleresztett chlórmeszet kell kitenni, melly néhány napok múlva (p. o. 4-dik 5-dik nap) frissel cseréltetik fel, olly czéllal, hogy az akolban létező ragadó mirigyét magába szívja, 's meg-

szerfelett, 's néha egyes darabok is a' nélkül esnek el, hogy azt többen követnék, melly más ragadó nyavalyáknál is szokott történni. Úgy vélem ezekben a' nyavalya mirigye nem vala jól kifejtődzve. Csak akkor szükséges tehát a' fent megírt szerrel való orvoslás, ha egymás után következő napokban folyvást kezdenek hullani a' juhok.

semmisítse. A' megdöglött juhokat idegen nyúzza, ne a' juhász, 's a' dög húsa ásattasson a' földbe, a' lenyúzott bőrnek pedig belső nedves oldala hintessen bé hamuval, 's ne az akolba: hanem távolabb fekvő padokra aggattasson száradás végett; szóval, a' juhászoknak semmi közök se legyen a' vérben eldöglött juhokkal, se a' kutyáknak ne adattassanak, mellyek azoknak béleit 's részeit a' majorban vonczolván, csak a' betegséget fészkesítik 's gyarapítják ez által. — Használ a' vértályog ellen mentő szerül a' juhoknak fürösztése is, mellyet az orvosszernek adása után 3-dik nap dél előtt legcélelányosabb megtenni 's tétetni.

A' fentirtakban foglaltatnak azon előlépések, mellyek tudtommal a' külföldön történtek, 's a' mellyeket némileg a' magam szorgalma 's béléltásai által is gyarapítottam. Ha nem feleltem meg a' várakozásnak, tisztelettel kérek bocsánatot, szándékom őszinte 's jó vala, gyarló erőm oka a' fogyatkozásoknak. Egyéberánt az olvasótól veendő szíves búcsúvételem alkalmával újra tisztelettel bátorkodom figyelmeztetni a' tennyésztőket, hogy ezentúl a' juhtenyésztést

tárgyazó, a' kül- 's belföldön előhaladó ismereteket, egy nem sokára megjelenő folyóiratban (melly ha Isten életemnek kedvezend) ezen czím alatt fog megjelenni: — „Szorgalomtár“ fogom időről időre közzé tenni; mellyben egyéb gazdasági, szóval szorgalmi (industriális) tárgyakon kívül, a' juhtenyésztés mint igen fontos dolog, különösebb figyelemmel fog ápoltatni.

M U T A T Ó.

	<i>lap.</i>
Előszó 's bévezetés	3
§. 1. Micsoda tapasztalások tétettek a' Merlnó juhtenyésztésének tárgyában történeti tekintetben	5
§. 2. Az 1823-diki Lipcsei egyesület, melly a' gyapjú és juhtenyésztés tárgyainak intézése végett alkotott, folytatta é tovább munkálódásait 's nem szerkeztetődtek é több helyeken is olly czélből egyesületek, hogy az érintett tenyésztés 's tetmesztés tárgyát tökéletesítsék, 's az előmenetelt gyarapító felfedezéseket közönségessé tegyék?	9

- §. 3. Miólta a Merinók Spanyolországból a többi Európai tartományokba költöztettek, nem lehetett észrevenni, hogy a juhtenyésztők és gyárosok különböző czélpontokat kívántak elérni 's eszközölni a gyapjú tulajdonságaiban bizonyos időszakokban, melyeket ezen tenyésztés tárgyában mind megannyi epochának lehet tartani, 's micsoda új felfedezés tétetett a jelen időben, melly szinte újabb szabást 's erányt látszik tűzni a tenyésztők eleibe. 14
- §. 4. Előterjesztése azon okoknak melyeket Báró Ehrenfels a két és három nyírású Electoralis juhoknak a rövid gyapjú fürtözetűek fellett való elsőségéről a Bécsi és Brüni gazdasági társaságoknak bémutatott 1829-ben. 20
- §. 5. Klagenfurti gyártulajdonos nemes Moró Úrnak előterjesztése Báró Ehrenfels két és három nyírású Electoralis juhairól a Bécsi és Brüni egyesületek előtt. 32

- §. 6. A hosszú gyapjú fürtözetű juhok 's többszöri nyírás ellen tett ellenkező nyilatkozatásoknak megvitatása (Ehrenfels Úr által). 50
- §. 7. Folytatott tapasztalásai Ehrenfelsnek. 99
- §. 8. Toldalék. 110
- §. 9. Véleményem a fentebbi §-sokban előadott új juhtenyésztési rendszere eránt Báró Ehrenfelsnek. Milly mértékben érdemel figyelmet? 's milly mértékben lehet felállított okfői szerint intézni honi juhtenyésztésünket. 115
- §. 10. Biztosságban marad é juhtenyésztésünkben folyó jövedelmünk, 's nem fog é ez apadást szenvedni? Melly fajta juhoknak tenyésztése szolgáltat legtöbb hasznot? Nem okoz é halálos dőfést az előhaladó juhtenyésztés a lötenyésztésnek. 138
- §. 11. Észrevételek az elletés módjára 's idejére nézve. 144
- §. 12. Észrevételek az itatásról. 151
- §. 13. Észrevételek a juhoknak télen, nyáron istálón tartása módjáról. 152

- §. 14. Észrevételek a' juhoknak kádakban való füröztetéséről vagy is mosásáról, és a' gyapjúnak nyírás után való elkészítéséről. 165
- §. 15. Észrevételek a' juhoknak szózásáról. 168
- §. 16. Észrevételek a' métely begségről. 186
- §. 17. A' vértályogról, vagy is lépferől (Milzbrand). 193.

Lap	sor	helyett	olvassd
9	felülről	14 munkálkodásainak	munkálkodásánál
12	felülről	1 felföldre	belföldre
13	alólról	1, 2, 's mennyiségére nézve 3—6 fontig	's mennyisége 3—6 font
16	alólról	13 kivonatoknak	kivánatoknak
36	felülről	4 külömbféle	külföldre
38	alólról	6 durvábbakétól	durvábbakétól
40	alólról	8 tokjokat	tokjokat
46	alólról	11 külömbséget	különbséget
47	alólról	3 külömbféle	külföldre
48	felülről	9 mellékzetben	mellékzetben
55	alólról	2 Fabrikon	Fabrikate
58	alólról	5 újmódi	újmódi
59	felülről	1 emlékeztetem	emlékezem
70	felülről	12 természet szerinti	természetszerinti
75	felülről	4 azt	ezt
80	felülről	2 előállítását	előállítását
80	felülről	11 nőttek	nöttek
82	alólról	9, 10 minden más vitások által.	minden más vitások által a' dolgot
84	felülről	11 Merinókról	Merinóknál
98	alólról	2 vet	vett
99	alólról	3 élesztést	élesztést
106	felülről	11 lábas-jóság	lábasjóság
106	alólról	2 külömbféle	külföldre
111	alólról	5 dicséri	dicséri
121	alólról	8, 7 azokban	azonban
136	felülről	12 gyári	nyári
142	felülről	11 egy t. i.	egy másik kárt okozott
143	alólról	11 áll	él
144	alólról	13 kor	kor
145	felülről	13 annyával	anyával
149	alólról	12 eleje	elején
150	felülről	7 abban	deleatur
160	alólról	6 illy	igy
162	felülről	5 fél	fél
168	alólról	10 folyóírásban melly 1829-ben	folyó írásban, 1829-ben
183	felülről	9 közegymba	közegyenbe
187	felülről	7 megjegyezni, hogy több	megjegyezni több

1833.